

אוגדן נפטרים

חלק ה' (ר-ת)

ר

רביד רוני

רודולפר גרדה

רודולפר דוד

רודולפר מרדכי

רוזנבאום יוסף

רוזנברג ברכה

רוזנברג יוסף

רוזנברג יצחק

רוזנברג לאה

רוזנברג עליזה

רוזנהק אליעזר

רוזנהק שרה

רוזניצ'נקו רבקה

רוזנצוויג חיה

רוזנר אברהם

רויכמן נוסיה (חנה)

רומיש חיים

רומיש רבקה

רון יהושע

רון יעל

רוקוטניץ גרטרוד (טרודה)

רוקוטניץ הרברט

רוקוטניץ קורט

רותם פדות

רטל שרה

רטל יונה

רייף גולדה

רייף יוסף

רמג' דינה

רפאלי יוסי

רקנטי אמנון

ש

שבת דנית

שוורצברג מרים

שוורצברג שלמה

שולר אליהו

שולר רחל

שור מאיר

שחורי שולמית

שחר גינה

שחר זאב (טיבי)

שטרומן זבולון

שטרומן סוניה

שטרומן שרה

שטיינברג סשה

שטיינברג ציפורה

שטרן חדווה

שטרן חיים

שטרן מיכה

שטרנברג הינדה

שטרנברג חיים

שטרנברג טובה

שכטר פרומה

שכטר יחיאל

שלו אפרא

שלו גרטי

שלינגר לוטה (שינדל)

ד"ר שלינגר בנו

שלישמן בלה

שלישמן נחמיה

שמואלי אברהם

שמואלי שושנה

שמש פיגה מירל

שמש קלמן

שמש שרה

שניר רות

שנפ רבקה

שנפר יוסף

שנפר ליבוש

שנפר מימי

שנפר מלכה

שפי דורה

שפי (שפס) יעקב

שרגאי יהושע (ארליך)

שרגאי לאה

שרון אסתר

שרון חיים

שרון חנן

שרון שרה

ת

תירוש אבי

רביד רוני

18.10.1993 – 9.7.1945

רוני נולדה בשנת 1945 בגבעת חיים, בת בכורה להוריה מרים ופנחס. ככל ילדי הקיבוץ גדלה והתחנכה כאן וסיימה בגבעת חיים את בית הספר התיכון. כבר בבית הספר התגלו כישרונותיה בתחומי האומנויות הפלסטיות.

בשנת 1963 התגייסה רוני לצבא ושרתה בחיל האוויר כפקידת טייסת, במשך שנתיים. לאחר שחרורה חזרה לזמן קצר לקיבוץ ולאחר שהחליטה לנסות את חיי העיר ולפתח את כישרונותיה עזבה לירושלים, במטרה ללמוד אמנות בבית הספר לאמנויות "בצלאל". חלק מעבודותיה הוצג בתערוכות-יחיד. לאחר תקופה לא קלה של שלוש שנים בעיר חזרה רוני לגבעת חיים, כאן המשיכה לעסוק באמנות, בעיקר בהדפסי לינוליאום, הדפסי עץ והדפסי משי וכן ציירה קצת בשמן על בד. את לימודי האמנות השלימה במכון "אבני".

את כישוריה בעבודות יד יישמה גם בעבודתה בכריכת ספרים עבור בית הספר, גני הילדים וספריית החברים. לפני כשנה התגלתה ברוני המחלה הקשה. למרות הטיפולים הקשים ולמרות מלחמתה העיקשת, הכריעה אותה מחלתה, בהיותה בת 48 שנים.

"עבודותיה של רוני מקשטות לא מעט קירות בבתי חברינו והן שתהיינה למזכרת ממנה.... שעה של רצון טוב הדדי מביאה אותי אל חדרה של רוני. יש לה חדר קטן לשינה ומרפסת סגורה, ובה אנחנו יושבות. מעט מאוד אור חודר. העולם הטכנולוגי לא רצוי כאן. בחרה באורח חיים צנוע, סגפני משהו. לא, אין לה מה לספר על עצמה. הכל אותו דבר. ומה אצלי? אני מספרת והיא מקשיבה. שמחה עם כל הישג שלי ודואבת כל כישלון. שואלת וחוקרת ועוקבת ומנחמת ויועצת. זוכרת הכל ונותנת את כולה לחוויותיי. ולא מבקשת לעצמה דבר. ואני יודעת, שלב שומע טהור כזה לא אמצא עוד לעולם".

חברה

רודולפר גרדה

20.1.1993 – 9.10.1910

גרדה נולדה בשנת 1910, בוינה שבאוסטריה, בת בכורה להוריה. המשפחה לא התכחשה ליהדותה, אך לא שמרה מסורת ולא היתה ציונית.

בימי נעוריה עברה גרדה לחיות בפראג, והצטרפה לתנועת "מכבי הצעיר". אחר כך עברה לתנועת "תכלת לבן", שם שמעה ולמדה על הציונות ובשנת 1934 עלתה לישראל, בעקבות אחיה הצעיר. לאחר 4 שנים בארץ הצטרפה לקיבוץ כפר מכבי.

גרדה קיבלה חינוך מוסיקלי בבית ולמדה לנגן בכינור. עם הכינור באה לישראל והמשיכה לנגן במסגרות שונות. בהיותה בכפר מכבי פגשה כנר צעיר – מרדכי רודולפר, איתו הקימה משפחה והם עברו לגבעת חיים, כאן היו למרדכי חברים.

הקליטה היתה קשה והגעגועים לקיבוץ הקודם היו עזים, אך כאשר נולדה הבת הבכורה נאוה, בשנת 1943, נוצרה בה הרגשת בית ושייכות והיא אהבה את ביתה הקיבוצי והיתה קנאית לו לאורך כל חייה. עם לידת בתה השניה, דורית, נטשה את הנגינה בכינור, אך הקפידה להנחיל את אהבת המוסיקה לילדיה. מספר שנים עבדה גרדה כסייעת לרופאת השיניים ומשם עברה לעבודה באיזולטור, עליו היתה אחראית במשך כ-10 שנים. כשהגיל התחיל להשפיע על הכוחות והעבודה קשתה עליה, עברה לעבוד במחסן הבגדים, בו המשיכה עד ליציאתה ממעגל העבודה בגיל 81. גרדה התמחתה בגיהוץ חולצות ובעבודה זו לא היה לה מתחרה.

גרדה היתה אשה חזקה, ישרה מאוד וקנאית לכל מה שהאמינה בו. יותר מכל אהבה ללמוד כמה שיותר, על כל מה שאפשר. היא למדה מקריאה, מהאזנה להרצאות, מהקשבה לתוכניות רדיו, מטילים והתנסויות. הכל עניין אותה.

תמיד הרגישה תסכול על שנסיבות ילדותה לא אפשרו לה ללמוד יותר, עקב הצורך לעזור בפרנסת המשפחה. עד לשנותיה האחרונות התביישה לגלות סימני חולשה וקושי והשתדלה לעשות הכל בכוחות עצמה, כולל טיפוח הגינה סביב ביתה.

גרדה הקדישה המון זמן, אהבה וכוחות לגידול נכדיה, כאילו ניסתה להעניק להם את כל הפינוק שנמנעה מלתת לילדיה, כי החינוך הקיבוצי של פעם מנע זאת מההורים. נכדיה הקטנים בילו בביתה יום יום. בימיה האחרונים היתה מוקפת בבני משפחתה הקרובים – ילדיה ונכדיה הבוגרים, אשר טיפלו בה וסעדו אותה עד לרגעי חייה האחרונים.

מותה בא לה בשנתה, כפי שרצתה שיבוא, ובביתה הקיבוצי – ב"בית שקמה". יהי זכרה ברוך.

רודולפר דוד

06.12.1996 – 03.03.1950

דוד,

היית בכיתה שלנו הילד הכי... הכי קטן בשיעור, והכי קטן בהפסקה... אך לנו הכי גדול – סמל של חיים וחיות. תמיד חיוך על השפתיים, ואת הדברים הכבדים של החיים אתה מחזיק בתוכך עמוק בפנים, לבדך, ובחוף השגרה נמשכת.

הילד הכי מוכשר מבחינה טכנית בכיתה.

הראשון שבונה "רדיו גביש" ומחזיק בו בסתר, בניגוד לתקנון של שכבת הנעורים. הרץ המהיר של הכיתה, ספורטאי מצטיין, מוזיקאי,

נושם מוזיקה ומוקף כל העת בכלי נגינה.

כישרון דרמטי מעולה, נער מוכשר להדהים, אינטליגנטי,

אך רק לכל מה שבא בקלות – רק אל תבקשו ממני התמדה...

שיעורי-בית? הס מלהזכיר, מה פתאום?

אך מאידך, הילד שגם כך תמיד יודע ומצטיין.

אהוב המטפלות. המורים, הילדים ו... הבנות.

אחר כך י"ב וגרעין בנים בקיבוץ גשר. אתה שם, ותרומתך כל כך משמעותית. אחר כך הצבא. ובאופן טבעי דרכנו נפרדות.

אבל אנחנו יודעים שעוברת עליך תקופה קשה, ואנחנו רואים אותך. החיים חזקים. ואתה ממשיך.

מקים משפחה עם זלדה, ונולדים עופרי ונעמה.

אתה מטפח מקצוע. מתקדם ומתקדם ומביא לידי שלמות את הכישרונות הרבים שישנם בך.

ביומיום כל אחד מאתנו בעיסוקיו ובביתו.

נפגשים מעט, אולי מעט מידי.

כבר לא נוכל לבחור אם לפגוש אותך.

את זה החמצנו.

והלב שלנו בוכה.

מבני כיתתך

רודולפר מרדכי

12.2.1972 – 9.8.1905

מרדכי נולד באוסטריה בשנת 1905. המשפחה עברה לצ'כוסלובקיה לעיר יגרנדורף, אשר בחבל שלזיה, שם כיהן אביו כרב בקהילה היהודית. אביו היה ידוע כציוני נלהב וכרב מן המתקדמים ביותר במדינה. עם כיבוש צ'כוסלובקיה על-ידי צבאותיו של היטלר, ברח מרדכי והגיע ארצה באנית מעפילים אחרי 4 חודשים של תלאות בלב ים. הצטרף למשק בשנת 1942 והקים כאן את ביתו ואת משפחתו.

היה כולו חיוניות, ידע לחיות וליהנות מהחיים ולהנעים לזולת, בעל הומור טוב שמעולם לא נכנע לצרות ולמחלות הרבות שפקדו אותו בשנותיו האחרונות. היתה בו אהבה גדולה אהבת החיים, למוסיקה, לילדים ולקיבוץ. כך הוא חי וכך הוא חונך. הוא בא אלינו כאדם מבוגר. בחוץ לארץ היה פקיד גבוה בבית מסחר לתבואות. קבל הכשרה לעבודה בנהלל, הצטרף לחבורת "תלמים" במפרץ חיפה. צנוע היה וכך נשאר כל ימי חייו. בהתלהבות ובמרץ התמסר לכל עבודה קשה שהטילו עליו. שנים עבד בסניטריות ובעבודות חוץ בסדום. כבר אז התחיל ביוזמתו ובצנעה להכשיר את עצמו להוראה. בדרכו מסדום לחופשת בית היה מתעכב בירושלים ומקבל שעורים אצל מורה בכיר לכינור. אותו הפדגוג הבין מיד שלפניו אדם המתאים ליעודו ובא על סיפוקו, כאשר הזמין אותו מרדכי לבחון את תלמידו הרבים. במשך השנים הקים מרדכי דורות של מנגנים טובים. בלב כולם ידע לנטוע אותה אהבה למוסיקה, לנגינה בצוותא, ביחד עם גישה רצינית וקפדנית לכלי. עם כל הישגיו המקצועיים המרשימים לא גלש מעולם לגישה מקצועית צרה.

העיסוק החביב עליו היה, בין היתר גם משחק השחמט, ביום ששי ושבת 12.2, בעת משחק האליפות ה-18 של התנועה הקיבוצית בשחמט בחדרה כרע ונפל. נפטר מהתקף לב, השאיר אחריו את אשתו גרדה בנות: נאוה, דורית, בן דוד ומשפחה בחו"ל.

מדברי חברים

לא דחה אף תלמיד שרצה ללמוד, גם לא את הפחות מוכשרים.

גמיש היה ותמיד ידע למצוא עצה, גם שהכינור לא היה מצוי. כך התפתחו אצלנו ובמשקי הסביבה חיים מוסיקליים עשירים ושוקקים וקמה אצלנו תזמורת קשתניים לתפארת. גבעת-חיים נעשתה לשם דבר בחינוך המוסיקלי.

גם כאשר פרש מן ההוראה לווה אותנו בהתעניינות רבה, תמיד מצאנו בו אוזן קשבת ועצה טובה. השתתף בקביעות במשחקי שחמט במועדון, בפגישות חוגים בסביבה הסביר בפני החברים במסיבה המוקדשת לאלוף השחמט שלנו את לוח המשחק. מהתחרות האחרונה שהשתתף לא חזר למשקו, צנח בזמן המשחק, בשבת ביום השני לתחרות, והוא רק בן 67.

רוזנברג יוסף

26.11.1945 – 10.10.1911

יוסף נולד בכפר קטן קימסנטמארטון אשר בעמק הטיסה בהונגריה, אביו, מיוצאי רוסיה, היה מורה בבית הספר של הקהילה, ספוג תרבות שורשית נטע בנפש בנו הרך רגש יהודי עמוק שרישומו היה ניכר אצל יוסף כל ימי חייו. אמו ממשפחה יהודית הונגרית מתבוללת. בן תשע נתייתם מאביו שנרצח בידי הטרור הלכן של הורטי. מכאן פרשת חיים קשה, שלוש שנים התחנך אצל קרוביו, בגיל 12 עבר לבודפשט ולמד בבית המדרש לרבנים. עם יסוד תנועת "השומר הצעיר" בהונגריה, הצטרף אליה. עשה בה הרבה וביחוד בהקניית השפה לבוגריה. קשריו לשפה העברית היו חזקים ואת בחינת הבגרות עשה בעברית.

ב- 1930 עם הפילוג ב"השומר הצעיר" יסד עם קבוצת חברים את הסתדרות "נצח", שהוא עמד בראשה. כיסופיו לארץ לא נתנו לו מנוח וללא הכשרה, ללא רישיון עלייה, העפיל ובא ארצה כתייר ב - 1931. בבואו הצטרף מיד לקיבוצנו-התחיל לעבוד בעבודות חוץ בפרדסים בהדריה ואחר כך בפרדס המשק. השלישייה- יוסף רוזנברג, יוסף קראוס וישעיהו (אז איזנברג) קבלו על עצמם את הנהלת הפרדס בגבעת-חיים, אחרי שיצחק פ. עבר לבית חרושת "גת". כאיש התנועה, הדריך מהארץ את התנועה בחו"ל, ופה קבוצת חלוצים מטרנסילבניה, גרעין לפלוגת שער הנגב, כעת כפר-סאלד. השתתף בסמינר לשליחים של "נצח", חבר לשכת הקשר, גילה ענין מיוחד במצב היהדות בהונגריה ולבעיותיה, הקדיש להם כמה רשימות שנתפרסמו בעיתונות הפועלים, עבודתו הספרותית האחרונה-תרגום חלקים מעיזבונה הספרותי של חנה סנש ז"ל. ב - 26 בנובמבר 1945 נפל בהגנה על משקו ועל קוממיות ישראל בארצו, בהיותו בן 34. הניח אחריו את אשתו- בן אבנר ובת אורה, משפחה בארץ, בקבוץ ובגולה. אהב את הפינה המשפחתית. חבר נאמן ואב מסור. הרבה מזמנו הקדיש לילדים, ליצירת אוירה חמה ונעימה להם.

יוסף היה מחונן בחוש הומור דק ובזכותו היו ערבי הפגישה איתו הופכים שעות שמחה והנאה. עלה ארצה במאמצים מרובים ומגמתו להכשיר את הדרך גם לעלייתם של חבריו. הוא היה אחד המעומדים הרציניים לפעילות בארץ ולשליחות. הוציא חוברות עבור התנועה בהונגריה, רצונו היה לעשות שליחות תנועתית חשובה. בימי חייו האחרונים מחשבתו היתה נתונה כולה לתנועה, אשר מתוכה עלה, למענה חי ולמענה הקריב את חייו.

מדברי חברים

חברה, המאורגנת על יסוד הרצון החופשי, הדוגלת בסיסמאות מהפכניות חייבת לבדוק כל פעם את דרכה מחדש, באשר ערכה של תנועה כזאת שהיא מגשימה את אשר היא מכריזה; ורק במידה כזאת זכות קיום לה. רק ע"י בדק בית מתמיד נוכל לשרש מתוכנו תופעות בלתי רצויות, שאין חברתנו יכולה וצריכה לסבול אותן. בביקורת כנה ומעשית נעזור להבהרת האטמוספירה החברתית למען שמור על היסודות המוסריים, עליהם הושתתה חברתנו. מחשבות, ספקות ותביעות (לפעמים צודקות) מתעוררות בחיינו. הנעזוב את המתלבט לנפשו? האם לא נמצא שביל ללבם ולא נוכל לפתוח את פיהם? אין עוד האפשרות להעלות מדי פעם שאלות המעסיקות פרט זה או אחר לסדר יומה של השיחה. ביומן ניתנת האפשרות להעלות שאלות ולהשיב עליהן. יש להוציא את היומן פעמיים בשבוע, שילווה את המשק בהתהוותו ובהתפתחותו בכל שלב ושלב.

רוזנבאום יוסף

7.7.1948 – 20.10.1925

יוסף נולד ב - 1925 בבודפשט, בירת הונגריה, ליהודים פועלים עניים. אחרי סיום לימודיו בבית הספר העממי למד כריכת ספרים ועבד בה. כשגבר השלטון הפשיסטי בהונגריה נלקח לעבודת כפיה במכרה נחושת בבסרביה. אחרי השחרור חזר לעבוד במקצועו. כעבור זמן קצר הצטרף לתנועת "דרור הבונים" ויצא להכשרה.

ב "נתיב הבריחה" הגיע לחוף הים, העפיל ארצה באניה "הגנה" והגיע ב - 1946. הצטרף עם קבוצתו לגבעת-חיים ובמהרה נקלט בעבודה חקלאית. פעיל בחברה הצעירה. נתחבב על חבריו. במלחמת השחרור שרת בשמירה בפלוגת איזור עמק-חפר ולעתים רחוקות סר לביקור קצר אצל רעיתו וחבריו במשק. כשנשלח עם קבוצתו ביום 7.7.1948 כתגבורת לחיל המצב בכפר קקון, לעמידה בפני התקפת נגד צפויה, עוד שקד להביא בגדים ליתר חברי המשק השומרים שם, ולפני הצהרים נהרג בקקון מפגיעת פגז ישירה. בו ביום הובא למנוחת עולמים בגבעת - חיים. הניח אחריו אשה ומשפחה בארץ.

רוזנברג ברכה

19.10.1955 – 6.11.1904

ברכה נולדה בעיר ביאליצ'קה פלך קרקוב אשר בגליציה, פולין. ממשפחה ציונית – דתית. שני המושגים הללו קבעו גם את דרך חייה. הציונות בהגשמה אישית, מעשית והדתיות כקו המנחה בחיי הרוח. ב-1932 עלתה ארצה והצטרפה לקיבוץ הדתי "מחר" בו היתה חברה חמש שנים. ניסתה למצוא מענה לאהבתה לכל צמח, בעבודתה בגינות הנוי. אולם כשהתברר לה שהחברה לא מתאימה לה מבחינת הגיל, עברה לחיות במשפחת אחיה בירושלים. ניהלה את משק ביתו והתמסרה בכל נפשה לחינוך בניו. את זמנה הפנוי הקדישה ללימוד פילוסופיה ולשמיעת הרצאות מפי מרטין בובר ומלומדים שונים הקרובים לרוחה.

חייתה במשק 11 שנה. באורח החיים שבחרה, שמרה במידת האפשר על המסורת הדתית. עקרונית קיבלה את תורת הקיבוץ שהיתה מבוססת אצלה לא רק על צרכי המציאות אלא גם על יסודות פילוסופיים עמוקים. אהבה את נוף הארץ, השתלמה בציור בירושלים ובשעות הפנאי אהבה לצייר. התלבטה במציאת עבודה גופנית מתאימה – טיפלה במסירות בילדים נגועים במחלות מדבקות. במשק אימצה בן. היתה ערה לכל המתרחש עד יומה האחרון.

שטחי התעניינותה היו רבים. עם קביעת אופי "המחלה" לא התייאשה, את שנותיה האחרונות עברה בהתעמקות בחיי הרוח. באשר ניטל ממנה כח הדיבור, המשיכה להתבטא בכתב. את סבל המחלה נשאה בגבורה שקטה ובלתי רגילה, נפטרה ממחלה ממארת, השאירה אחריה את בעלה יצחק, משפחה בארץ ובגולה.

מדברי חברים

השתתפה בנטיעות הראשונות ב"מהדרין", ברכה ידעה שהשתתפותה בעבודה אינה הכרחית, בשבילה זאת היתה זכות – הגשמה, חלוציות אמיתית, עבודת האדמה בארץ.

רוזנברג יצחק

7.11.1964 – 11.11.1902

יצחק נולד בבריסח על-יד פריבורג אשר בגרמניה ב - 11 בנובמבר 1902 להורים אמידים" במשפחה היו שלושה בנים והוא הבכור. אחרי גמר בית הספר עבד בחנות לקונפקציה - עבודה מקובלת אצל היהודים בשנות ה - 30. עם עליית הנאצים לשלטון יצא ב - 1936 להכשרה. נשא אשה והגיע עם לאה לגבעת - חיים, פה נולד בנם יחידם אביגדור.

ההורים עם הבן הצעיר נשלחו בימי השואה לטרזיגשטט, שם הם ניספו. האח השני היגר לארה"ב והסתדר שם.

בימי המאורעות, בעבדו בפרדס שמואלי בהדריה, נורה ונפצע בידו הימנית, ואיבד שתי אצבעות. למרות היותו מוגבל המשיך לעבוד בנוי במשק. קבל על עצמו תפקידים בעבודה, בהספקה קטנה, דאר ועוד. התפקידים בדאר ובהספקה קטנה היו בעלי אופי חברתי. בהספקה התקיימה חלוקת מצרכים הכרחיים ובדאר - תקציב נמוך למכתבים, וגם חלוקת הדואר, בשעה מסויימת, (תאי דאר טרם הותקנו). את התפקידים האלה הוא מילא במסירות ובאחריות.

אחרי מות לאה - התמסר לחינוך בנו, מילא את חובותיו כאב וכאם יחד עד יום מותו. זכה עוד לראות את נכדו הראשון אורי (שנולד לאביגדור ולשלומית שבנו את ביתם בקבוץ נען) נפטר בגיל 62 אחרי מחלה קשה וממושכת. הניח אחריו אשה, בן אביגדור ומשפחה בגולה.

רוזנברג לאה

6.1.1942 – 26.10.1910

לאה נולדה בקיוב למשפחת ציונים ותיקים. לאחר המהפכה ברוסיה הוברחה עם יתר בני משפחתה לתורכיה, אחר-כך עברו לדאנציג, שם הצטרפה לתנועת הנוער "והחלוץ". עשתה שנים אחדות בהכשרה בממל (ליטא), פעילה, מסורה ולוהטת לעליה, חששות מפני סגירת הארץ הניעוה לעלות מיד, עם קבלת הרישיון ועמה תינוק חולה בן שבועות מועטים. הרופאים הזהירו אותה מפני טלטולי הדרך, אך החשש מפני איסור העלייה הכריע. מות התינוק ברכבת זעזע את שיווי משקלה הנפשי.. בבואה לקבוץ התגברה והתאוששה למראית - עין. באופייה - סגורה ומרוכזת כלפי פנים. גם הקרובים ביותר לא חשו במצוקתה, עד פרוץ המחלה. נפטרה בבית חולים בגיל 32. הניחה אחריה בעל, בן אביגדור ומשפחה בקבוץ ובארץ.

רוזנברג עליזה

07.01.1997 – 21.07.1906

שמי מבית - אילזה בלומנשטיל

נולדתי בגרמניה בעיר מיינץ ליד הנהר ריין, שגם ידועה בשם מגנצה, אחת הערים הידועות בהיסטוריה היהודית, ליד וורמס ושפייר. כבר הורי אמי נולדו במיינץ ויתכן שגם דורות קודמים כבר ישבו שם. אנחנו גרנו כל השנים בבית הגדול של סבי. הסבא - שמו בלוך. עסק ביבוא גבינות, היה ספק של הצבא הגרמני, והיו לו הרבה קשרים עם לא-יהודים. הגלגלים הגדולים של הגבינה השוויצרית שהיו מונחים במרתף שלנו הם בין רשמי ילדתי הראשונים. הסבא היה יהודי מתבולל מאד אבל הסבתא היתה אשה דתית וכן כל משפחתה - דבר שבכלל לא הפריע להרמוניה ואינני חושבת שאי-פעם עשו ענין מזה.

אבי נולד בעיירה ליד מנהיים ועבר למיינץ. הוא היה בעל בית מלאכה לעשיית פקקים לבקבוקי יין. חומר הגלם, הפקק, בא בפלטות גדולות מספרד או מפורטוגל - חומר טבעי, כמובן, לא סינתטי - ואצלנו חתכו אותו לגדלים השונים, לפי גודל הבקבוק וגם לפי טיב היין. פקקים מיוחדים היו לבקבוקי שמפניה, וליינות מיוחדים במיוחד עשו פקקים ביד. זה היה עסק משפחתי, אבא עבד יחד עם הפועלים, וגם הילדים עזרו. מיינץ היה מרכז למסחר יין וגם אזור לגידול גפנים, ועשית פקקים נחשבה למקצוע מיוחד.

יש לי אחות שצעירה ממני ב-4 שנים. בן בכור של הורי מת בהיותו ילד קטן, ממחלת מעיים. כשנולדה אחותי - אימא ילדה בבית - וכשסיפרו לי על כך, מאד רציתי לדעת אם החסידה עוד בבית או כבר התעופפה לה ... הלכתי לגן ילדים - לא ברצון - ולבי"ס לבנות מכיתה א' עד כיתה י', כשהייתי בת 8 פרצה מלחמת העולם הראשונה. אני זוכרת את המתח בזמן ה"המתנה" בכל חודש יולי 1914 - תהיה מלחמה, או לא תהיה? ... אבא גויס, אך לא לחזית. היינו פטרוטים גדולים, שרנו את השירים נגד צרפת, היינו פעילים באיסוף דברי ערך - "זהב נתתי תמורת ברזל" - ובלינו לא מעט לילות במרתף מפחד הפצצות, ואכלנו מהגבינות של סבא. פרק קטן ואופיני: היינו בכיתה שתי בנות יהודיות, אני ובת של סוחר יין עשיר. כן היתה בכיתה בת ממשפחת פועלים, ועל הילדה העשירה אסרו בבית להתרועע עם אותה בת פועלים. באתי הביתה ושאלתי את אמא - "נכון, גם לי את לא הרשת לשחק אתה?" ואמא: "מדוע לא? בוודאי שאת יכולה לשחק אתה". אביה של אותה ילדה, סוציאליסט מוקרט פעיל, היה אחרי 1918 ראש עיריית מיינץ.

באה התבוסה של גרמניה והמהפכה, שעברה אצלנו בלי אירועים גדולים. באו שנות האינפלציה וכניסת הצרפתים לעיר ב-1923, עם תפיסת כל האזור לאורך נהר הריין. זכור לי הפחד בפני הצרפתים, בעיקר פחד מהחיילים השחורים מהמושבות - אחר כך התרגלו אליהם ונשארו מהם הרבה ילדים ...

אחרי גמר ביה"ס בגיל 16 המשכתי ללמוד עוד שנתיים בסמינר לגננות, אבל אף פעם לא עבדתי בתור גננת כי "את לא יודעת לשיר", אלא בתור מטפלת בכל מיני מוסדות ילדים, מעוני-יום ומעוני-קיץ, לרוב עם ילדים בגיל בית-ספר. מ-1930 עבדתי בעסק של אבא, לרוב במשרד. עד אז עסקה בזה אימא.

מיינץ היתה עיר טיפוסית של ה"ריינבלנד", אותו אזור ספר בין גרמניה וצרפת לאורך נהר הריין, עם אוכלוסייה שידעה לשמות. האירוע המרכזי של השנה היה ה"קרנבל", תקופת נשפים ומסיבות שהתחילה עוד בנובמבר ונגמרה בבת אחת בתאריך מסוים בפברואר, עם מסכות, תהלוכות, נשפים גדולים באולם העירה ובתיאטרון. אנשים הוציאו סכומים גדולים על בגדים ותלבושות, אוכל ושתייה, ודמי כניסה לאירועים הגדולים. היהודים קראו לזה "ג.נ." (גוים נחעס, ז.א. הנאה של גויים) אבל שיתפו עצמם בשמחה רבה. ציונות? בילדותי בכלל לא. הורי היו גרמנים, אבל יחד עם זאת יהודים גאים ובעלי הכרה. ציינו ערבי שבת וחגים, בחגים הגדולים הלכו לבית הכנסת "ליברלי" עם אורגן, והילדים שיחקו בחצר. בשנות ה-20 הייתי זמן קצר ב"בלאו-ווייס" ובשנות ה-30 המוקדמות בתנועה ציונית שהיתה מסונפת ל"החלוץ". ב-1935 עליתי ארצה בעזרת "פיקציה", ז.א. נישואים פיקטיביים עם אדם בעל "צרטיפיקט" (רישיון עליה בטעם ממשלת המנדט) - כל הסידור באמצעות "החלוץ". אחותי, שכבר היתה נשואה, הצטרפה יותר מאוחר אל בעלה בארה"ב. האחיות של אימא היגרו לארגנטינה ואחת מבנותיהן חיה עדיין באנגליה. הורי, שסברו כי "היטלר לא יחזיק מעמד", מתו בטרזינשטט. משפחתו של אבא אבדה כולה, פרט לבת-דודה אחת באנגליה. ובכן, עליתי באמצעות "החלוץ". בבית עולים בבת-גלים קבל אותנו בני מהרשק ורצה כמוכן לכוון אותנו מיד לקבוץ. אבל לי היתה בחיפה חברה ממיינץ, בעלת בית-מרקחת, שעמדה ללדת ונשארתי אצלה. עבדתי בבית המרקחת וכעוזרת בית. כעבור זמן מה החלטתי ללכת לקבוץ וכיוונו אותי לביתניה בעמק-הירדן, לפלוגה של קבוץ "בתלם". שם פגשתי את בעלי לעתיד. אתו עברתי לפלוגת הקיבוץ בנחלת-יהודה, אחרי כן לחצר כנרת, ועוד השתתפנו בעליה לעין-גב. אבל זמן קצר אחרי כן עזבנו - בעלי, גם הוא ממוצא גרמני, ידע עברית והנהלת חשבונות ורצה לעבוד במקצוע. עברנו לחיפה וגרנו בנה-שאנן. ב-1939 נולד ראובן. היתה תסבוכת גדולה עם ה"גט" שלי מהבעל הפיקטיבי ובסוף נאלץ בעלי לאמץ את בנו. שנינו עבדנו, הוא במקצוע ואני במעונות ילדים וזמן מה בצרכנייה. באו שנות המלחמה, עם האפלה, הפצצות של האיטלקים, אניות מעפילים מ"פטרייה" ועד "יציאת אירופה 1947", עוצר לילה. בתחילת מלחמת השחרור נהרג בעלי, כשרימון נזרק מאוטו דואר אל אוטובוס שעמד בתחנה בעיר התחתית. נהרגו אז 4 יהודים ואנגלי אחד. ראובן ואני נשארנו בחיפה. בכיתה יא' הוא בא למעוז עם קבוצה של הנוער העובד. שנתיים יותר מאוחר, ב-1957 התקשרתי עם יצחק רוזנברג ובאתי לגבעת-חיים. חשבתי שראובן יצטרף אלי, אך הוא נשאר במעוז. אני חיה כאן ומרגישה טוב.

רוזנהק אליעזר

6.12.1987 – 1.11.1904

אביו של אליעזר היה סוחר. אימו מתה עליו בגיל 14, מותה השפיע מאד על כל חייו. בגיל צעיר עזב את הבית, היה בגרמניה ומשם עלה ארצה. חלק ממשפחתו נשאר בגולה והושמד בשואה. אליעזר עבד בארץ כפועל ולאחר מכן כנגר בירושלים, בחיפה, ולאחר שהתחתן עברה המשפחה לתל אביב. אליעזר ניסה להיקלט בקב' אשדות יעקב אך מסיבות האקלים חזר לתל אביב. למשפחה נולדו שני ילדים: יהושע ושושנה. כאשר בנו יהושע התחתן בקב' גבעת חיים, עברה כל המשפחה אליו לקיבוץ. אליעזר אהב מאד לשיר ובגיל צעיר שר במקהלת בית הכנסת אשר בפולין. בכלל במשפחה רוזנהק הצעירה הרבו בשירה. אליעזר גם אהב מוזיקה והרבה לבקר בהצגות. אך מאז שאישתו נפטרה, לא יצא מן הבית. בשנים האחרונות לחייו חלה במחלת פרקינסון. לא מצא נחמה לאחר מותו הפתאומי של בנו יהושע. אחרי זמן קצר הלך בעקבותיו. נפטר בגיל 83.

רוזנהק שרה

7.9.1970 – 15.3.1904

שרה נולדה ב - 1904 בעיירה רוזברוב, גליציה, שבפולין. למשפחה אדוקה, שומרת מסורת. אביה נסע לאמריקה על מנת להעביר גם את המשפחה לשם. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב - 1914 נפסק הקשר עם אמריקה, המשפחה נשארה בחוסר כל. בגיל צעיר התחילה לעבוד. מוצאה ממשפחת (מור - מוהר) סופרים ומשוררים. ב - 1929 יצאה לברלין (גרמניה), עבדה שם 4 שנים והתבססה. ב - 1933 עלתה ארצה בתור תיירת. פה הקימה משפחה. מביתה לא חסכה דבר, עמלה קשה בכדי שלילדים יהיה הכל. לא תמיד האיר לה הגורל פנים - אבל היא אף פעם לא התלוננה. את שכניה היתה מקבלת בסבר פנים יפות, עזרה לאנשים, עודדה בעצה. והיא תמיד עם חיוך על הפנים, כך יצרה בית חם ומלא אהבה. בכנסים משפחתיים סיפרה בהומור רב על משפחתה ועל עיר מולדתה. בשנים האחרונות היתה חולה מאוד וסבלה כאבים נוראים, ולילדיה לא סיפרה כדי לא לצערם. השתדלה להתגבר על מכאוביה, לא רצתה להיות לטורח על אחרים. לא נתפסה לייאוש, למרות שידעה שמחלתה ללא תקווה.

נפטרה אחרי סבל רב ממחלה ממארת. השאירה בעל אליעזר, ילדים, נכדים ומשפחה בקיבוץ בארץ ובגולה.

רוזניצ'נקו רבקה

1863 – 20.4.1939

אמי רבקה בת משה צבי פוסק-ממשפחת רבנים ידועה – אשה פשוטה היתה, מהדור הישן. לא קראה ספרים חיצוניים, (לא מכתבי הקודש). בארון הספרים של אבא – כולם ספרי הלכה – היתה פינה מיוחדת לספריה של אמא, שהם אגדה באידיש. רק בשבתות לאחר סעודת הצהרים התפנתה לקריאה, זמן פנוי אחר לא היה לה מעולם.

(בלילות תשעה באב היתה קוראה לפני שכנותיה מסיפורי חורבן בית-המקדש.) קראה יפה בהטעמה שפת דיבורה-אידיש שהיתה בו תערובת של מילים אוקראיניות, פסוקים בתנ"ך ופתגמים מהתלמוד והמדרש. כל ימיה עבדה קשה. בת י"ד-ט"ו היתה כשנלקחה לאחר נישואיה עם אבי, אל בית הוריו; בבית שוקק תמיד, באים ויוצאים, כל עול הבית על שכמה של הנערה הרכה. נולדו לה שמונה ילדים זה אחרי זה, והבית נשאר מרכז המשפחה גם אחרי מות הסבא והסבתא. האם ידה בכל: מבשלת, אופה לחם, מסדרת את הבית, עורכת קניות, כובסת ואף מתקנת את בגדי ילדיה. כל בגד "עבר" מילד לילד, אמא היא "שהתאימה", תקנה, הפכה, הכל בחוט ומחט, מכונת תפירה לא היתה בבית, איך הספיקה כל זאת? אחרי מות סבא, פרצה דלקה בבית-הפכה אותו לאפר, המשפחה נשארה ללא קורת גג. הידידים דברו על לב הורי לבנות בית חדש והבטיחו עזרתם.

אזכורה כל ימי ילדות עברו בסיוט החובות שתפחו, ביקוריו של יהודי בעל זקן אדום, מלווה-בריבית קצוצה של 2% לחודש, ההתרוצצות להשיג "גמילות חסדים" ולסילוקה; יום הדין היה לרוב ביום שישי בשובי מה"חדר" הייתי הולך לאנשים טובים, מוקירי הורי, שלא חששו למסור לתינוק של בית רבן סכומי כסף נכבדים. אמא השתדלה להקל על אבא ועיקר העול נפל עליה, אמרה: "מעשה בזגג אני מוציאה שמשות מחלון אחד ומעבירה לחלון אחר, ולעולם נשאר חלון חסר שמשות" בברכת הדלקת הנרות (בליל שישי ובחג) שפתיה לוחשות תפילה, היתה מסירה כפותיה הכשרות מעיניה, ראיתי פניני דמעה על פניה, ידעתי את מקור הדמעה. הבית היה פתוח תמיד, גם לכל מיני ארחי פרחי: דרשן נודד, יהודי ירושלמי, נכד של איזה רבי, שליח ישיבה, גובה מעמד, (תרומות חסידים לרבי) סתם קבצנים שלא מצאו מקום לינה. תמיד נמצא מקום, שמירה על הרצפה ולא אמר איש "צר לי המקום" נשים נצרכות היו באות אליה, האזינה והיד נתנה יותר מאשר יכלה, גם שכנות נוצריות באו לשפוך לבן לפניה. אבא ואמא נראו לי כשני עולמות שוגים: אבא בעל נפש רלוגיוזית, התפעל מסודות הבריאה, מתמיד במצוות התורה כלפי עצמו ונמנע מהטפת מוסר לאחרים, עורר בי יראת כבוד, לא ניתן לי להטרידו, ולא העזתי לבקשו דבר, אפילו בקשת אגורה לקניית מחברת.

אמא חופשית יותר בדעותיה לועגת לאמונות התפלות, בשבתות בבוקר היתה מוסיפה עוגה לספל "ציקוריה" המסורתית, כדי שלא ירעבו הילדים עד לאחר גמר התפילה בבית הכנסת, כמובן תוך העלמה מעיני אבא. ביוזמתה דאגה למורה שלימדני לימודים כללים ועברית נוסף על שעורי התלמוד מפי אבי, לה אני חייב על ראשית ההשכלה והלימוד. אבי ביקש לפני מותו לקבור אותו בירושלים מלאנו בקשתו, הובטח גם מקום לאמא שיעג יומה, לידו. משנפטרה התחבטתי הרבה: האם בירושלים ליד האיש איתו חיה באהבה ורעות כ-60 שנה. או בקיבוץ בו חיו בנה כלתה ונכדיה.

יסולח לי כי רציתי שעצמותיה יוטמנו בקרבת מקום חיי והפרדתי בין הדבקים לאחר מותם.

רוזנצויג חיה

3.6.1964 – 13,4.1881

בת למשפחת רבנים ודיינים, בעלי מסורת חסידית, סבא שלה היה דיין בעיירתו. עם פיתוח המכרות והתעשייה בצ'כיה הסמוכה, בסוף המאה שעברה, עברה לשם משפחת שלאכט המסועפת והשתקעה בעיר מהריש – אוסטראו. הם היו מבוניה של הקהילה היהודית הגדולה והטביעו בה חותם יהודי, עממי, עם הזמן נעשה למרכז ציוני, עשיר בכוחות הנהגה.

משפחות שלאכט עסקו במסחר, מהמבוססות בעיר, בנו על שם המשפחה בית כנסת בעיר. הקשרים ביניהם היו הדוקים מאוד, בכל שבת היו ראשי המשפחות וילדיהם נפגשים אצל סבתא, אם אמי (סבא נפטר בגיל 45) אמא, הבכורה במשפחה מרובת ילדים, אשר שבעה מהם נותרו בחיים, נישאה בגיל 19 לשמואל רוזנצויג וילדה לו 2 בנות ו 6 בנים. אחד הבנים נפטר בגיל 25 והשני נספה עם משפחתו בשואה. השישה שנותרו נמצאים כולם בארץ – שלושה בתנועה הקיבוצית ושלושה בעיר (בארץ שינו את שמם לרוזן). אמא החזיקה חנות בשכונה של גויים, קיימה יחסים נאים אתם ויחד עם זאת הקפידה על שמירת מסורת וכשרות בביתה. היו גם זמנים של מצוקה כלכלית, כאשר אבא נקרא לשרת בצבא האוסטרי, אמא נשארה המפרנסת של המשפחה. שמרה במסירות הרגילה על גידול ילדיה ודאגה לחינוכם בכל האמצעים. ביתה היה מטופח מאוד, היה לה חוש יופי בלתי רגיל, שמרה על הופעה נאה עד לימיה האחרונים. בשנת 1939 הצליחו האחים הגדולים ולינה להעלות את הוריהם ארצה. הם השתקעו בעפולה. האב נפטר ב - 1941 ואמא עברה לגור בגבעת-חיים.

דירתה הקטנה והמטופחת כאן הפכה מרכז לבניה, נכדיה וניניה המפוזרים ברחבי הארץ, ואף לשרידי המשפחות הקרובות אשר הגיעו ארצה. חיתה אתנו 23 שנים. בב"ג בסיון תשכ"ד (3.6.1964) הלכה לעולמה בגיל 83.

רוזנר אברהם

11.9.1977 – 21.4.1881

ד"ר אברהם רוזנר נולד בהונגריה בכפר טוב, לא רחוק מבודפשט לאביו היתה סמיכות לרב, אבל הוא לא רצה להתפרנס מעבודת קודש והיה לסוחר.

המשפחה היתה אורתודוקסית וניהלה אורח חיים מסורתי והיו לה עשרה ילדים, מהם ניספו שמונה על משפחותיהם בשואה, אביה של חברתנו הילדה פומרנץ בבלגיה, השאר בהונגריה. נותר עוד בן אח אחד בארצות הברית"

אברהם למד בבית ספר יהודי שהיה בכפרו, וגם נכבדי הכפר הלא – יהודים שלחו לשם את בניהם. אחרי בר מצוה נשלח אל דודו שהיה דיין באחת הקהילות בהונגריה, על מנת להמשיך בלימודי קודש. שעה אחת ביום למד לימודי חול אצל מורה פרטי, להשלמת לימודי היסוד.

בגיל 17 החליט לנסוע לגרמניה ולרכוש השכלה כללית, הוא נסע בהסכמת אביו, אבל התמיכה הכלכלית שקיבל היתה מועטה. הוא הגיע לעיר ליבק לביתו של הרב ד"ר קרליבך, שם לימד את הבנים לימודי קודש, ובתמורה למד מתלמידיו את שיעורי הגימנסיה ועמד בבחינת הבגרות.

מליבק נסע לברלין ונרשם הן לאוניברסיטה והן לסמינר האורתודוקסי לרבנים של ד"ר הילדסהימר. הוא לא סיים את הסמינר, מאחר שוויתר על רצונו להיות רב. באוניברסיטה למד בלשנות שמית ופילוסופיה, וסיים את לימודיו בשווייץ.

משווייץ עבר לבלגיה ושימש כמורה פרטי במשפחה, שאחד מבאי ביתה היה המתמטיקאי פרופסור א.ה. פרנקל ז"ל, שהיה אחר-כך רקטור האוניברסיטה העברית.

בבלגיה התחיל לעסוק במסחר יהלומים, כמתווך כאן התחתן. ואז פרצה מלחמת העולם הראשונה בעטיה נדדה המשפחה לאנגליה ומשם להולנד ושם נשארו עד גמר המלחמה. בסכונינגר שבהולנד ישבה אז מושבה שלמה יהודים פליטים מבלגיה, וכאן נתן ד"ר רוזנר שעורים פרטיים. עם גמר המלחמה שב עם כל המושבה היהודית לבלגיה.

בבלגיה היה ד"ר רוזנר בין מקימי "מזרחי", הוא הרצה במשך שנים על נושאים בתנ"ך ובהיסטוריה יהודית בבית ההסתדרות הציונית, היה חבר בהנהלת בית הספר העברי באנטוורפן, וכן פעל בעניני צדקה וצרכי ציבור.

ב-9331 נפטרה אישתו ונותרה לו בת יחידה. במלחמת העולם השנייה נמלט לצרפת, אך חזר לבריטל ומ-1942 חי שם במחתרת, מוסתר אצל משפחה נוצרית תחת שם בדוי. מהמחבוא שלו היה קרוב לספריה הלאומית, ומדי בוקר הלך לשם וישב על הספרים במשך כל היום. במרץ 1954 עלה ארצה והגיע לקיבוצו, אל הילדה ושמואל מצא את מקומו בהנהלת החשבונות ועשה את העבודה בשקידה וביעילות במשך שנים רבות, גם בגיל המופלג. אציל בהליכותיו ובמגעיו עם אנשים, התהלך בינינו כאחד השרידים האחרונים של הדור שנשא עימו את המזיגה המופלאה של מורשת ישראל ותרבותו של עולם הגדול.

רויכמן נוסיה (חנה)

6.12.1950 – 29.3.1909

נוסיה נולדה ב-1909 בעיר פרוסקורוב שנתפרסמה לתהילה על קהילתה היהודית, ממנה יצאו גדולים וכן טובים, ולשמחה על הפוגרומים האיומים שהיו בה נגד היהודים. בת למשפחה חסידית, בני מז'יבו"ז, עיר הבעש"ט, משכילים יהודים ואנשים צנועים, משפחה בה אהבו ספר ואמנות, יופי וטבע. כשהיא עדיין תינוקת רכה עברה משפחתה לבסרביה, לעיירה טרוטינו המאוכלסת איכרים גרמנים מבוססים, ובה גם קהילה יהודית

מפותחת. טובי המורים מקנים לה השכלה יהודית וכללית ומכוונים את לב הנערה לציון. המורים והמדריכה ב"השומר הצעיר" מתווים את דרכה ל"החלוץ" להכשרה ולעלייה. העיירה על אופייה הכפרי, הטבע השופע של מרחבי בסרביה, מעמדם האיתן של האיכרים, עוררו בה משחר ילדותה את האהבה לטבע, לעבודת השדה ולחיי הכפר. בת 16 היא לומדת בסמינר לגננות בקישינוב בהנהלתו של אלתרמן, אביו של המשורר נתן אלתרמן, ובעודה נערה רכה באה להכשיר עצמה בחוות "החלוץ". עם הגל הראשון של העלייה החמישית (1928) עלתה והצטרפה לקבוצת "ל"ג" בכפר סבא. מתערה מיד בחיי הקבוצה והמושבה, פעילה בתנועת הפועלות, יוצאת ללמוד במוסד לתינוקות בירושלים. עם פירוקה של "ל"ג" היא מצטרפת עם עוד חברים לקבוצת "ג", אבל אין היא משלימה עם חיי הקבוצה בעיר ותובעת את הזכות להכשיר את עצמה לקראת ההתיישבות הקרובה בעמק חפר. היתה זו ההתנגשות הראשונה בין האשה הצעירה ובין החברה, ועוד יהיו מקרים שהיא תעמיד את רצונה, רצון היחיד מול שגרת הרבים למען הציבור, למען זכויות האשה, למען החברה הקיבוצית. מתגברת על התנגדותו של הקבוצת ויוצאת למשק הפועלות עיינות. בין הראשונים עוברת לואדי-חווארית, ממלאת כל השנים תפקידים חשובים בהנהלת ענפים שונים, אבל ליבה נתון לגידול ירקות. ובסוף היא נבחרת לתפקיד מזכיר המשק. מעטות החברות הממלאות אותו. מרכזת בשקידה, במסירות ובכשרון את עניני המשק. עד שמחלתה מרתקת אותה לערש דווי ומנתקת את השרשרת של מעשים, שאיפות, לימוד, השתלמויות, פעילות בתנועת הפועלות, מפא"י וההסתדרות.

נפטרה ממחלה ממארת. הניחה אחריה את בניה: אורי, עוזי, שאול, ובת: מאיה, משפחה בארץ ובגולה.

ממכתביה האחרונים

היו לה כישרונות בלתי רגילים ובלי ספק היתה יכולה לפעול במסגרת רחבה יותר מאשר בבית, אך אחת התכונות הגדולות והיקרות שלה היתה האהבה לבית הזה, וקשר חזק קשר אותה לאדמה הזאת. בעת מחלתה ומכאוביה סבלה במיוחד מן הסכנה הנשקפת לשלמות הבית, לא אחת הרימה קולה באומץ ואמרה: אין דבר בעולם, אין הבדלי תפיסה היכולים להצדיק את הרס חברתנו, שאותה אהבה יותר מכל דבר בעולם. עולמה הרוחני היה עשיר ומגוון מאד. שיחה מעניינת עם אדם, דמות מספר שקראה, תמונה שראתה, קונצרט ששמעה נחרתו עמוק בזיכרונה. אהבה את החברה הקיבוצית, היתה גאה עליה והאמינה בניצחונה. וכך אמרה: כל עוד שוחט בעולם, כיצד יכון הסוציאליזם". צמחונית קנאית היתה בנעוריה ואף אחרי עלותה ארצה, תורתה והשקפת עולמה מתוכה צמחו לה.

מדברי חברים

"הנה עבדתי-חייתי וכך הסתדרו החיים. כעת אני חולה, נשארתי לבדי עם משפחה גדולה. לולא הקיבוץ – מה הייתי עושה? במשפחה מחוץ לקיבוץ, הילדים בוודאי לא היו מסודרים כל כך טוב. תמיד אנו דנים לפי קטנות ומאשימים, והנה בא אסון גדול, ואז נבחן הקיבוץ. סודה של החברה האנושית באדם הנאמן והמגשים. המקיים את המצוות ובסופו שיכסה את פני הארץ ותקום חברת אדם חופשית".

רומיש בלומה

4.1.1971 – 24.2.1888

בלומה נולדה באוסטרוג וולין, פולניה, אז רוסיה, לאביה, ירא שמים ושומר מצוות. התחתנה בגיל צעיר כמנהג המקום, הבעל התפרנס מעבודת נגרות, ילדה 4 ילדים, ניהלה בית מסורתי, שמרה על כשרות. שנים מועטות לאחר מכן נתאלמנה, השקיעה את מלוא מרצה וכוחותיה בחינוך הילדים וטרחה רבות לפרנסת המשפחה, עבדה בתיקון שקים לאריזה.

במלחמת העולם השניה גוייסו 3 הבנים לצבא האדום והאם נשארה יחד עם הבת עד סוף המלחמה בברית המועצות. הבת עבדה בבית חרושת לכותנה והאם עזרה ודאגה בבית. נדדו ממקום למקום, מחרקוב לקובישב ומשם ללנינסק שבאסיה, לפי מפת המלחמה והתקדמות הצבא הנאצי בתוך ברית המועצות. תלאות רבות פקדוה. הבן השלישי (הצעיר במשפחה) נהרג ביום האחרון של המלחמה – יצא לסיור בתור חייל ולא חזר – קשה היה לה להתאושש מהמכה שהגורל הנחית עליה. רבות דברה עליו ולא שכחה אותו עד יומה האחרון.

הבן השני היגר לקנדה. אחרי גמר המלחמה התאחדה המשפחה שוב בשצי'צין שבפולניה, עברו לקסל בגרמניה ומשם יחד עם בנה חיים ומשפחתו עלתה ארצה. הסתדרו ברמת – השרון הקימו משק, טפלה ועזרה בעבודות הבית. ב – 1955 הגיעו לגבעת – חיים. זכתה לראות בנים ובני בנים בחייה. בשנים האחרונות סבלה מנגעי הזדקנות. נפטרה בגיל 83 בשיבה טובה.

רומיש חיים

13.03.1991 – 14.10.1913

כשנפטר אדם אנו משתדלים להזכיר את מידותיו הטובות ולהתעלם ממעלותיו הפחות טובות. לגבי חיים, ככל שאתאמץ, איני נזכר במעלות רעות שהיו בו.

הכרתי את חיים יותר מקרוב מאז נכנסתי לעבוד בבוטניה לפני כ- 12 שנה. חיים, איש צנוע מטיבו. היה תמיד מקובל על כולם, חברים כשכירים. בקבוצה כזאת של קרוב ל- 30 איש, נוצרות תמיד יריבויות וקליקות, אך לא זכור לי שחיים רב פעם עם מישהו. תמיד היה מוכן להקשיב ולעזור. שמענו גם את דברי נכדיו על הקבר הפתוח, כמה אהבה וחום הרעיף עליהם והם השיבו לו אהבה. תמיד התפלאנו איך הצליחו רבקה וחיים לארח אצלם כל כך הרבה מתנדבים. ביתם היה פתוח. והזר מצא אצלם תמיד תמיכה ופינה חמה. אך עיקר כוחו של חיים היה בעבודה. חיים נכון היה לעשות כל עבודה. אך בעיקר היה אחראי על מכונות הסגירה. מכונות ותיקות אשר אפשר למצוא כמותן רק במוזיאונים, אך תחת ידיו של חיים, הן נגנו להפליא. תמיד ידעתי שאם חיים עובד - לא תהיינה תקלות. חיים דאג לנקות אותן ולטפל בהן היטב והיה כועס כשמישהו החליפו בעבודה והשאיר מכונות לא מטופלות ושטח מלוכלך. יתכן שהודות לתקופה בה היה אחראי עליהן, הן מאריכות חיים. בתקופה האחרונה אנו מרבים לשמוע על "תמורה לתרומה". חיים התייחס בביטול גמור ואפילו בכוז לדברים אלה. בשבילו עצם העבודה הייתה התמורה. גם לאחר שחלה בשנים האחרונות והתאשפז מדי פעם, היה חוזר מיד לעבודה לאחר החלמתו.

יהי זכרו ברוך

מנחם גיל

רומיש רבקה

21.01.2003 – 19.04.1914

רבקה נולדה בקופנהגן, דנמרק.

בת שלישית למשפחה מסורתית ובה 10 אחים ואחיות. בגיל הנעורים הצטרפה לתנועה הציונית ושם גם פגשה את בעלה משה.

הם התחתנו בשנת 1938 ונולד הבן חיים. לאחר תלאות רבות עלו לארץ ישראל וגרו בתל אביב. החיים בארץ לא היו קלים: רבקה נאלצה להתמודד עם קשיי פרנסה ובעיות משפחה. בשנת 1951 נולדה שמואלה ולאחר מספר חודשים התגרשו רבקה ומשה. בשנת 1958 פגשה רבקה את חיים רומיש ולו שני ילדים, גרשון ושרה. הם נשאו וגרו יחד בגבעת חיים.

ההשתלבות בחיי הקיבוץ לא תמיד היתה קלה לרבקה, אך הבית החם שהקימה יחד עם חיים וכן חיי החברה שבנתה סביבה, עם קרובים ומתנדבים העניקו לה אושר רב. מותו של חיים, לפני שש שנים היה שבר גדול בחייה של רבקה ואת שנותיה האחרונות העבירה בבית שקמה, ולאחר-מכן בביתה. הותירה אחריה ילדים, נכדים ונינים, קרובים וחברים. יהי זכרה ברוך

אמא מספרת

בשנת 1938, לאחר כל השמועות על גרמנים שתופסים יהודים, החלטתי לברוח מדנמרק. הייתי לבד עם תינוק בן שלושה חודשים, לאחר שמשה, בעל השם היהודי, כבר יצא מהארץ, כדי לא לסכן אותנו. הוא נסע ליוון ארץ הולדתו, משם רצינו לנסוע לפלסטינה ארץ היהודים. נסעתי 12 יום ברכבת, עם תינוק על הידיים ונאלצתי לעבור דרך גרמניה. כל הדרך גרמנים אמרו לי הייל היטלר. עשיתי כמותם. מזל שבדרכון הדני לא מציינים לאום או דת. גם דיברתי טוב גרמנית. במינכן היינו צריכים לחכות ארבע שעות לרכבת. באה אישה נאצית ורצתה לעזור לי. היא הזמינה אותנו למקום אחר, לקחה בידיה את התינוק והתחילה לרוץ. אני צעקתי לה שתיתן לי את הילד, אבל היא לא עצרה, עד שהגענו לאיזה בית, היה שם גרמני במדים, דומה מאוד להיטלר, שהכניס אותנו פנימה.

האישה רצתה לרחוץ את הילד, אבל אני פחדתי שיתגלה הסוד ואמרתי שרק אני יכולה לרחוץ אותו, כי אחרת הוא בוכה. ובאמת, היא ניסתה להפשיט אותו והוא התחיל לבכות, אז היא הפסיקה. חזרנו לתחנת הרכבת, האישה עדיין החזיקה בתינוק. עליתי לרכבת וצעקתי לה מהחלון שתיתן לי אותו כי הרכבת נוסעת – רק כשהרכבת התחילה לזוז היא מסרה לי אותו. ברכבת בברלין התיישב לידי גרמני ופתח בשיחה. אמרתי שהייתי בדנמרק ושאתי נוסעת לדוד שלי בהנובר. הוא אמר שבדנמרק יש הרבה יהודים ושעוד מעט, כשאנחנו הגרמנים נגיע לשם אף יהודי לא יישאר שם בחיים. הוא שאל אותי אם אני מכירה יהודים, אמרתי שרק בבית

הספר פגשתי כמה ושאני לא ממש מכירה. הוא אמר שאין לי מה לדאוג, היטלר חכם מאוד והוא ידאג שאף יהודי לא יישאר בחיים. הוא הזמין אותי למלון שלו בהמבורג, שם האוויר נקי מיהודים, כי הוא דואג שהם לא ייכנסו כי הוא מזהה בקלות יהודים. הוא רצה שאני אבטיח לו שאני אבוא למלון שלו. אמרתי שאשתדל, הוא השאיר כרטיס ביקור. כשהוא ירד מהרכבת כתבתי לו על הכרטיס שאני מודה לו על ההזמנה, אבל אני לא רוצה ללכלך את האוויר, כי אני יהודייה, וזרקתי לו את זה דרך החלון. עוד הספקתי לראות שהוא קורא, היה לו רצח בעיניים, הוא צעק שהוא יהרוג אותי וניסה לחזור ולעלות לרכבת, אך לא הספיק, הרכבת כבר זזה. הגענו ליוגוסלביה, ללינת לילה. שוב ביקשו ממני את הדרכון. המבקר אמר שיש לו הרגשה שאני יהודייה, אך אמרתי שהורי אינם יהודים וגם אני לא. הלכנו לישון במלון, בכל מקום כבר היו נאצים שאמרו הייל היטלר. אמרתי ששמי אלזה ולתינוק קוראים קאי. שם לא יהודי. למחרת בבוקר הלכנו שוב לרכבת. כל הדרך חקרו אותי לאן אני נוסעת, עד שהגעתי ליוון. ביוון פגשתי את בעלי ולאחר שבוע נסענו לפלסטינה. בארץ דאגתי מאוד למשפחתי שנשארה בדנמרק, עד שנודע לי שהמלך הדני עזר ליהודים לברוח בסירות לשוודיה. כך ניצלה כל משפחתי.

שמואלה

רון יהושוע

18.6.1987 – 7.3.1935

יהושוע נולד ב־1935 בתל אביב. בהיותו ילד כבן 7, עברה המשפחה לאשרות-יעקב. זה היה מפגשו הראשון עם הקיבוץ. לאחר תקופה בקיבוץ, חזרה המשפחה לתל-אביב. יהושע סיים לימודיו בסמינר למורים. תוך חיפושי דרכו עובר יהושע בכמה תנועות נוער בבית-החינוך בתל-אביב החל משתתף בחוגים דרמטיים וכשרון המשחק שלו הולך ומתעצב. בצבא פוגש יהושע את יעל ובונה איתה את ביתו בגבעת חיים. הצטרף לגבעת חיים בשנת 1955. אחרי שנים מצטרפים גם הוריו ואחותו.

בגבעת חיים נפרשות שנים ברוכות של עשייה בתחום התרבות, האמנות והחינוך. חגי מחזור, מסיבות בר־מצווה, הדרכת חוג דרמטי, כתיבת מחזות ובימוים, גם עבור קיבוצים אחרים. אהבה גדולה רחש לעבודה התיאטרונית לילדים והיה אך טבעי שקולו ילווה את הבובות בתיאטרון של הנוזו. חגי פורים בעריכתו ובהנחייתו יזכרו לשנים. קולו הערב ושפתו הצחה הוסיפו חן לימי מועדנו. כשרונו בכימיו חברו עם נעם הליכותיו והוו מקור של הנאה לכל מי שזכה להדרכתו בחוג לפעולה דרמטית. יהושע התמסר באחרונה לארגון והפקה של סרטי ווידאו, פעילות אשר דורשת, לפי דבריו לא רק ימי עבודה וכסף אלא בעיקרו חברים ש"משוגעים" לדבר, שיתמידו ויתרמו מזמנם ומרצם.

בשנים האחרונות עבד במפעל "לימת" ובריכוז קניות וכל זאת תוך מעורבות בעשייה תרבותית. עם יעל גידל בנותיהם טל וענבל והנה הוא כבר סב לבתה של טל. ואז המחלה, הניתוח – ואיננו עוד...

חברה כותבת

אף פעם לא שמעתי אותו מרים קולו צועק או רוגז. על דברים לא צודקים ומרגיזים הגיב בנחת, בהגיון ובלא כעסים. רציתי להגיד לו עוד אי אלה דברים ובעיקר לשמוע אותו, ממשיך מספר, מקריא ואומר...

רון יעל

08.01.2015 – 08.02.1935

יעל רון היא סבתא שלי, סבתא יעל

צברית אמיתית, נולדה בארץ בביה"ח עפולה ב- 8.2.1935 וגרה בקיבוץ גבעת חיים כל חייה, בת בכורה ליצחק ורחל אגמי, אחות לנועם ז"ל וצבי.

יעל גדלה בקיבוץ וחווה ילדות קיבוצית מלאה, החל מבית הילדים דרך בית הספר היסודי, עד התיכון. ילדות של קבלות שבת וחגים קיבוציים, ילדות של עבודה במשק, ילדות של מרחבים וטבע, של חיים בקהילה שיתופית. היא לקחה חלק בתנועת הנוער העובד והלומד, שם ניהלו בני הנוער דיונים על צרות המשק ועל עתיד הישוב בארץ ישראל, ושרו סביב המדורה. ארץ ישראל הישנה והטובה.

סבתא יעל נהגה לספר על הטיולים שאליהם היתה יוצאת המשפחה בשבתות. בחורף הלכו לראות נרקיסים, כלניות, רקפות, קטפו פטריות. בקיץ היו הולכים לכרם לראות את הבציר ולטעום ענבים, או למטע לקטיף השזיפים והתפוחים. בשבתות היו אוכלים מפירות העונה, בקיץ תותים ושמן, ובחורף סלט פירות ושמן. אך המאכל האהוב עליה בימי ילדותה היה שוקולד מריר עם אגוזים, פשוט אבל טעים! בתקופת הצבא שירתה בחיל כללי בקריה בתל אביב. בתקופה זאת הכירה את יהושוע רוזנהק, סבא שלי, שלצערי לא היכרתי, ששירת בחיל התותחנים. האהבה פרחה והשניים התחתנו ב- 24.4.1955 בבית ההורים על הדשא בקיבוץ. "כל חברי הקיבוץ באו, ברכו ושמוחו איתנו", היא סיפרה. לאחר שנים שינו את שם המשפחה לרון.

לאחר השירות הצבאי שבה לקיבוץ ועבדה בבית התינוקות. בהמשך יצאה ללימודים בסמינר למורות. במשך למעלה מ- 35 שנה עבדה כמורה למלאכת- יד ואומנות.

ליהושוע ויעל שתי בנות, טל וענבל, שישה נכדים ושלוש נינות.

ובנימה אישית

אהבתי מאד את סבתא יעל, והיא מאד מאד אהבה אותנו, הנכדים. היה חשוב לה שנהיה שמחים והיא ראתה רק את הטוב שבנו, למרות שהיינו שובבות ועשינו "צרות"....

כמעט את כל חופשות הקיץ והחגים בילדות שלי העברתי בקיבוץ. אני מדברת על חודשים במצטבר כל שנה. סבתא תמיד היתה מוכנה לשחק איתנו, ללמד אותנו ולבלות איתנו.

בקיץ היתה לוקחת אותנו לברכה בתלת אופן שלה והיינו יושבים בסל מאחורה, זה היה משהו שמאד אהבתי, היתה לי נהגת פרטית. היא לימדה אותי לשחות. יום הלכנו לברכה, נכנסנו למים, עשינו תרגילי נשימה ותירגלנו שחיית חזה, פרפר, חתירה, גב, הכל.

היא היתה לוקחת אותנו לשחק כדורסל במגרש מאחרי החדר והיתה מאמנת אותנו בכידור וזריקה לסל. בפיסולים בקרמיקה, קישוטים לחגים, משחקי חשיבה ויצירה - היתה אלופה.

אין ספור ביקורים בפינת החי של הקיבוץ, קיפודים, בנות יענה, טווסים.... זו היתה פעילות שלא יכלה

להיכשל, לא משנה כמה פעמים היינו שם.
היתה תופסת איתנו טרמפים לחדרה, לקניון כדי לקחת אותנו לקולנוע. היום, בדיעבד, כשאני חושבת על
הטרמפים שתפסנו, אני באמת לא מבינה מאיפה היה לה האומץ הזה, אבל היה. מה שרצינו היא היתה
איתנו, באש ובמים.
היא לא היתה אישה פשוטה, היא לא נכנעה בקלות ולא ויתרה בקלות. לוחמנית מבחוץ אבל אוהבת וחמה
מבפנים. כמו שאמרתי בתחילה – "צברית אמיתית".
תודה על הכל סבתא, נאהב אותך לנצח ונתגעגע.

מורן גולדצימר חזיזה, נכדתה של יעל רון

רוקוטניץ גרטרוד (טרודה)

6.2.1975 – 22.9.1891

טרודה רוקוטניץ, נולדה בעיירה גרמנית שויד שעל הנהר אודר. אחרי נישואיה וסיום שירותו הצבאי של בעלה עברה איתו לגור בברלין.

עלתה ארצה ב-1933 ושנה אחריה עלו ילדיה הרברט ואינגה (יעל ז"ל).

עד 1939 היתה בעלת פנסיון בתל-אביב. מ-1939 ועד 1948 גרה בירושלים ועבדה כאחות-מטפלת, מקצוע שלמדה עוד במלחמת העולם הראשונה. בשלהי מלחמת השיחרור חזרה לתל-אביב והמשיכה לעבוד גם אחרי מות בעלה ב-1950. ב-1958 הגיעה אלינו וחיה חיים מלאים בקיבוץ עד לפטירתה בשיבה טובה. הניחה אחריה את בנה הרברט, נכדתה שולה היימס, נכדים ונינים.

דרך ארוכה עברה "אוממה" - כך נקראה בפי כל - מעיירה גרמנית שבה נולדה, והיא שעיצבה את אישיותה, עד שמצאה בערוכ ימיה את מקומה בגבעת חיים.

היתה אחת האחרונים בינינו מיהדות גרמניה הטרומ־מלחמתית, זו גרמניה האחרת של ספרות והגות, שירה ומוסיקה. במלחמת העולם הראשונה טיפלה בפצועים בבית חולים גרמני, כאשר בעלה, אחיה ושאר קרוביה מגוייסים לצבא "המולדת של אז". ושוב, במלחמת השיחרור שלנו, טיפלה בפצועי השיירה להר הצופים ובנפגעי השיירה שלא הגיעה לגוש עציון, כשיקיריה מגוייסים לצבא מולדתה האמיתית, והיא ובעלה שוהים בירושלים בימי קרבות ומצור.

אחרי מות בעלה באה אלינו וכאן מצאה מנוחה ונחת בקשריה הלכביים עם נכדים ונינים - כי את "אוממה" אפשר היה לאהוב גם ללא שפה - בידדות עם חברים רבים. מזדהה, פעילה, יציבה - תמיד היא עצמה - בימי עושר, רווחה וביטחון מדומה כבימי מצוקה ארוכים - אנושית או כלכלית - בטוב או ברע, היא היתה מרכז המשפחה ומשענתה, מוקפת חוג רחב של ידידים, אהבה את החיים ואת האדם ולכן השיבו לה כולם אהבה.

יותר ממחצית שנותיה חייתה בארץ, אבל נשמרה תמיד הבת היהודיה מגרמניה, ממזגת בתוכה את שני העולמות. שנותיה בגבעת חיים היו תקופת סיום מנחמת, פעילה, מאושרת.

באותו חן שאיפיון אותו בחייה - הלכה מאתנו. נרדמה בשקט עם העיתון היומי הגרמני בידיה.

רוקוטניץ הרברט

21.8.1986 – 11.12.1915

הרברט מספר

"כשעמדתי בחלון דירתנו בברלין וראיתי את בנין הרייכסטאג עולה בלהבות ידעתי שעולמי נחרב. המסקנה היתה מהירה ונחרצת: עזיבת ביה"ס והצטרפות לתנועה חלוצית". כעבור שנה הגיע הרברט למקווה ישראל בקבוצה של צעירים, מחפש אידיאלים, דרך לחיים ודרך להגשמה. הוא ניסה דרכו כפועל בניין, נוטר במשמר הרכבת ואף רצה, יחד עם פדות, איתה בנה בראשונה את משפחתו, להיקלט בקיבוץ גינוסר. במצב בריאות קשה חזרו לתל-אביב והרברט עבד לאחר מכן במלטשות יהלומים והיה פעיל באיגוד המקצועי.

הרברט ידע ליצור קשר עם הבריות הודות לאישיותו. כבר בפגישה הקצרה ביותר הבינו, שממול עומד אדם בעל אינטלקט בלתי רגיל, שמתייחס לכל השאלות שעומדות לפניו, עניינית, מעניינת ומקורית. חברים שזכו לצאת בחברתו, אם לטיול, אם לנופש, יזכרו את המאורע לתמיד. פשוט חברות טובה, נאמנה במלוא מובן המילה. מי שראה את הרברט עם נוער, בשעורים, באספות, זוכר אותו כמסביר, מסביר בלי הרף, אך העיקר היה התקשרותו האישית. הנערים אמרו: "את הרברט חייבים לאהוב", ונער אמר: "אינני יודע אם אהיה פעם טוב, אך קשה לי לאכזב את הרברט"...

הרברט מילא בקיבוץ תפקידים ציבוריים רבים ובכולם הטביע את חותמת אישיותו. היה רכז תרבות, רכז עבודה ומזכיר. בלט בקליטת עולים, בהבנת קשייהם וחולשותיהם. שדה פעולה מיוחד נפתח לו עם בוא המשתלמים מאפריקה ומאסיה ובאחרונה בקבלת מתנדבים שהפך בידי הרברט לשם דבר. הרברט פעל בשליחות הקיבוץ במפלגה ובוועדת הנוער של הקיבוץ המאוחד. שאלות רבות של התנועה הטרידו אותו. פעם בעיות חינוך ומגמותיו, פעם מעמד של החברה, שאלות העבודה השכירה והעיקר בעיית גידול הקיבוץ שלדעתו נעצר לא מתוך הסגר מן החוץ אלא בגלל הסתגרותו בתוך עצמו. כמרכז הבעיות ראה את עלית הרמה הטכנית של החקלאות והמעבר לתעשייה, ואת ההסתגלות לדרישות ההשכלה הכרוכות בזה. בטוחני, אמר הרברט, שנוכל לעמוד בכל המשברים, אם רק נדע לשמור על ה"יחד". רצה הגורל האכזרי והביא עליו מוות פתאומי. אוטובוס פגע בעמוד בטון והרברט קיבל מכה ישירה... עשרות ומאות נפגעים ונהרגים בכבישים, אך הפעם האסון היה לנו מוחשי, כאשר הרברט ביניהם.

רוקוטניץ קורט

2.2.1950 – 6.2.1888

קורט היה הצעיר בין שלושת ילדי המשפחה היהודית, בורגנית מתבוללת בברלין. למד בגימנסיה, השתלם ב"יבוא ויצוא" בברלין ובהמבורג וסייר כסוכן של בתי עסק גרמניים במשך שלוש שנים במושבות הפורטוגזיות באפריקה המזרחית. נדבק בקדחת טרופית קשה. שרת בצבא הגרמני ויסד חברה לקבלנות בניין, ריצוף וקרמיקה. גויס לצבא עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, השתתף בקרבות בבלגיה ובצרפת, שם נפצע. אחרי תקופת שרות פעילה נוספת בחזית הבלקנים, שוחרר מהצבא, התחתן וחזר לעסקיו בחברתו, ששגשו והתפתחו במשך השנים ואפשרו לו ולמשפחתו חיים עשירים ומענינים.

המשבר הכלכלי של שנות השלושים ועלייתו של היטלר לשלטון רוששוהו ואילצוהו לברוח ל"פלשתינה". כאן התחיל לעסוק במקצועו "יבוא ויצוא", אבל מחוסר הון יסודי לא עלה בידו לפרנס את המשפחה ועול הקיום נפל בעיקר על אמו. הוא סבל מזה מאד, עד שנתקבל כפקיד במשרד שילומים של הצבא הבריטי בירושלים ואחרי זה במשרד ממשלתי בתפקיד של פיקוח על התעשייה הקלה.

שנות עבודה אלה בשרות ממשלת א"י החזירו לו את בטחונו העצמי, הוא הצליח להשתלם ולהשתלב יפה הודות לידיעותיו ובמיוחד בשפות: אנגלית, צרפתית ופורטוגזית. על שנות חיים מסודרים ומאושרים אלו העיקה מחלתה ופטירתה של בתו יעל ז"ל במשק גבעת-חיים. בשנת מצור על ירושלים (1948) חזרו ההורים בדרך בורמה לתל-אביב וכאן לא הצליח יותר להשתלב בפעילות יום יומית.

האב היה יהודי משכיל, טיפוס, מושרש בתרבות הגרמנית, אבל נסיעותיו והשקפותיו הליברליות עשוהו מנעוריו "לאנגלופיל" ומנעו ממנו צרות האופק שאפיינה רבים מבני דורו בין יהודי גרמניה. השתייך לשכבת ה"ייקים" אשר עם כל קשיי ההסתגלות שלהם לתנאי הארץ, תרמו הרבה לבניין ארצנו ועמנו.

בחזרו לתל-אביב לא התאושש, סבל שנתיים ממחלה שקיפחה את חייו בגיל די צעיר. נפטר ב - ט"ו שבט, 2.2.1950 והוא בן 62.

רותם פדות

17.06.2013 – 05.05.1921

אמא נולדה ב-5.5.1921 במרתף, בדיוק כשיחידה מהצבא האנגלי הגיעה למושבה פתח תקווה שהותקפה ע"י פורעים ערבים וגירשה אותם.

לרגל הצלת התושבים, הרב של פתח-תקווה נתן לה את השם המאוד ייחודי, פדות. את תשע השנים הבאות בילתה אמא במושבה. כשהיתה בגיל תשע, אבי המשפחה שהיה רופא קיבל עבודה במרוקו וכל המשפחה עברה לקזבלנקה.

פה רכשה אמא את הצרפתית כשפת אם שנייה. כעבור שלוש שנים נשלחו היא ואחיה חזרה לארץ. את נערותה עברה אצל אחיה הגדול יצחק ואשתו.

את אבא פגשה אמא במסיבה של נוטרים בתור סמינריסטית, ובגמר לימודיה היא עברה יחד איתו לקיבוץ גינוסר שהיה קיבוץ צעיר, שם הם התחתנו. את גינוסר הם נאלצו לעזוב בגלל מחלה של אבא, שאי אפשר היה לטפל בו במקום.

הם עברו לתל אביב, להורים של אבא וחיו שם כ-6 שנים. הם חיכו ששניהם יהיו במצב בריאותי תקין (כי אמא חלתה בטיפוס) כדי להגיש בקשה לעבור לגבעת חיים, שם גרה אחותו של אבא, יעל.

שלוש שנים לאחר שהגישו את מועמדותם הם הגיעו לקיבוץ יחד איתי (בן 4 שנים) ובגבעת חיים נולדו שלוש אחיותיי: יעל, נירה ונוגה. בנוסף אומצו על-ידי אמא ילדי חוץ באופן קבוע לאורך כל השנים, כמה מהם חברים במשק היום.

בקיבוץ אמא התחילה לעבוד כמטפלת בגן ילדים ולאחר מכן מטפלת בחברת נוער ומטפלת כיתות. בסופו של דבר הגיעה לניהול המתנדבים, מוסד שבעצם היא ייסדה אותו יחד עם אבא. גבעת חיים היו הראשונים בתנועה הקיבוצית שקיבלו מתנדבים.

אמא אהבה מאוד לארח אנשים ולדאוג לרווחתם ללא חשבון. כשהיא ואבא היו בתל אביב הם ארחו בדירתם הקטנה חיילים (הזמן מלחמת העולם השנייה) שנקשרו אליהם מאוד.

לדוגמא: חייל שהיה מאומץ על ידם, הוצב באום רש רש (אילת) וקיבל אפטר ל-48 שעות. הוא לקח ג'יפ ונסע לתל-אביב, כ-17 שעות נהיגה, רק כדי להגיד "הלו" ולשתות כוס קפה עם הורי - וחזר לבסיסו.

באמצע שנות ה-50 הייתה עלייה גדולה ממזרח אירופה, בייחוד רומניה, ואמא הייתה בוועדת קליטה. היא הייתה לוקחת אותי ואת נירה בת השנתיים כל יום אחרי הצהריים למשפחה אחרת והייתה מספקת להם את הכביסה, ריהוט ומצרכים שונים, יושבת איתם לשתות קפה ומדברת איתם בשפתם, בגלל כישרונה לקלוט שפות במהירות.

בסוף שנות ה-50 החלו לבקר בקיבוץ בצורה מאורגנת סמינרים אפרו-אסיאניים לחקלאות וקואופרציה, וכל יום אחרי הצהריים אמא אירחה אנשים מארצות אלו לקפה ועוגה.

בשנת 1960 באו המתנדבים הראשונים - שלא נקראו עדיין מתנדבים - ומאז ועד מלחמת ששת הימים,

הייתה קבוצה של בין 10 ל-15 זרים (לגיונרים על שם לגיון הזרים) וכולם היו באים אלינו הביתה לקפה ולחם עם ריבה כל יום אחר הצהריים.

לאחר מלחמת ששת הימים התמסד עניין המתנדבים ובגבעת חיים שהו כ-120 מתנדבים והוקם להם מחסן ומגורים מסודרים ואמא הייתה המטפלת שלהם והאחראית עליהם.

עדיין היו באים כל יום מספר מתנדבים, עד 40 במספר, ואמא הייתה מכבדת אותם בעוגת גבינה שאפתה, עוגה שהתפרסמה בכל אירופה.

פרסמנו את פטירתה בפייסבוק וקיבלנו עשרות תגובות מרגשות שעדיין ממשיכות לזרום. אימא הייתה החוט המקשר במשפחה המורחבת, היא הייתה מבקרת את כולם בכל הזדמנות שהייתה לה ולא מפספסת שום אירוע.

תמיד נזכור את אימא כאישה מאוד אנרגטית ובעלת מרץ בלתי נלאה. תמיד על אופניה העמוסים וחבורת כלבים רצה אחריה.

גם בשנותיה האחרונות בהיותה בבית שקמה תמיד קיבלה את פנינו בחיוך מקסים ונשיקות אהבה, אפילו שם הייתה מרכז המשפחה.

אנו נפרדים ממנה באהבה.

יורם

רטור שרה

3.12.1951 – 1876

רטור יונה

31.8.1949 – 1874

יונה נולד בסדיגורה, בוקובינה, אז בממלכה אוסטרו-הונגרית. במשפחה עניפה של 10 ילדים (להוריהם רובם עלו ארצה) אמידה, מסורתית ומאד מכובדת. מקורבים לחצר של הרבי מסדיגורה – דינסטיה חסידית בבוקובינה. הוא כבר היה איש מתקדם, משכיל, בעל השקפות חופשיות. עברו אחר כך לגור לצ'רנוביץ.

שרה נולדה אף היא בסדיגורה במשפחת קרנר החסידית, אשה אדוקה

מאד, קנאית. חינכה את ילדיה ברוח מסורתית, דתית. אנו מוצאים כאלה רק בדור הקודם. ביתם היה פתוח לחברי תנועת "השומר הצעיר". העריכו אותם מאד והצעירים מצאו ענין בשיחה אתם.

חמישה ילדים קבלו חינוך טוב, השכלה תיכונית בוינה אחרי מלחמת העולם הראשונה.

ב – 1935 עלו ארצה, התיישבו בחדרה והתפרנסו מחנות למכשירי כתיבה, נייר וספרים. התפרנסו בכבוד. בערוב ימיהם עברו לגבעת – חיים.

האב נפטר ב – י' אלול תש"ט (13.8.1949) 14 שנה בארץ.

האם נפטרה ב – ר' בסלו תשי"ב (3.12.1951) – 16 שנה בארץ. שניהם בשיבה טובה בשנת ה – 75 לחייהם.

רייף גולדה

1907 – 29.12.1971

גולדה באה מבית ציוני ושומר מסורת, ממשפחה גדולה ומלוכדת. ספגה מיסודות יהדות עמוקת שורשים. שניים מאחיה עלו ארצה כבר בשנות ה-20.

ב-1929 הצטרפה אל אחיה, חבר קבוצת עיינות בעמק יזרעאל, משם הלכה למשק פועלות ללמוד מקצועות חקלאיים, אחרי שנתיים הכשרה באה לקבוץ בחיפה עם גניה ודבורה הוכמן שלמדו איתה. יחד עם סימה ליברמן היוו את גרעין החברות החקלאי במשק הצעיר גבעת-חיים אשר בואדי חוארית. גולדה עבדה במשתלה, בזמנו ענף גדול שסיפק עבודה להרבה חברות ושתילים למשק ולסביבה. כשהגיעו בראשית 1935 הפרות הראשונות למשק, היתה היא הרפתנית הראשונה, הוציאה אותן למרעה ודאגה להן במסירות ובאהבה, המשיכה לעבוד ברפת גם כשהייתה אם לילד – אבי ז"ל. מסיבות בריאות עברה לעבוד במתפרה ובמחסן הבגדים.

גולדה ידעה לטפח בית חם, קלטה ילדי חוץ לביתה והתמסרה להם בכל חום ליבה. על ידה עזר הבן הגדול – אבי ז"ל – ל בטיפול באחיות הקטנות בזמן שיוסף היה בשליחות בגולה ובתפקידים, בעבודה במשק ובבית חרושת.

ואז באו האסונות, לפני 10 שנים נהרג יוסף בתאונת דרכים, בן אחיה נפל באלמגור – אחיה מת, אבי נפל במלחמת ששת הימים, ומהמכה הזו לא התאוששה.

הבנות מצאו את דרכן אל מחוץ למשק, גולדה נשארה בודדה, מוקפת ידידות אמנם, חברים צעירים, חברי ילדיה – אך בודדה. בשעות הפנויות נסעה מבת אל בת, מאח לאחות, קלטה את בת אחיה שנשאר בגולה והיתה גאה לספר אודותיהם. חלתה במחלה ממארת. בשנות מחלתה היתה חזקה וצנועה, ללא דרישות. שלושה ימים לפני מותה עוד ישבה ביום הולדת של אחד הנכדים, ליד שולחן חגיגי שיד אוהבת ערכה להם בחדרי החולים.

הניחה אחריה בנות: אסתר ונעמי, נכדים, ילדי אבי ז"ל ומשפחה בקבוץ בארץ ובגולה.

מדברי חברים

היתה בין אלה שקיבלו בסיפוק את החלטת האסיפה בעניין קליטת עליה – עלתה על מגדל המים, בכדי לקבל את העולים מרחוק – ההיגיון אצלה פעל לצד קבלת עליה בכל התנאים.

מהוותיקים המעטים שאפשר היה לפנות אליהם אז, היא שמעה אותך, לפעמים יעצה, הסבירה פנים לעולה החדש והרגשת שאתה מדבר לאדם ותיק ומרגיש חופשי.

היתה נאמנה לדרכה התנועתית, אחד מאבני היסוד שעליהן בנוי המשק, הדגישה שמאמינה בהגשת האידיאלים בסוציאליזם, בתנועת פועלים מתקדמת בארץ ובעולם בדרך דמוקרטית.

רייף יוסף

6.3.1962 – 26.9.1907

יוסף התחנך מגיל צעיר אצל הורי אמו בסלובקיה. הצטרף לתנועת נוער "תכלת-לבן" והיה חיש מהר בין הפעילים והבולטים. הגיע לתנועת ה"חלוץ" ויצא להכשרה. נמנה עם חבר היוזמים והאחראים לכל דבר. עלה ארצה עם קבוצת "רצון" – הקבוצה הראשונה של "תכלת-לבן". בקבוץ ג' היה ההונגרי הראשון בקבוץ המאוחד. אלו שרצו ללכת בעקבותיו הופנו אליו לקבלת אינפורמציה ועידוד. (כינו אותו "יוסלה" ואיש לא קרא בשמו המלא).

בארץ עבד תחילה בבניין, בברזלנות ואחרי העלייה על הקרקע – בעגלונות, שבאותו הזמן היתה התחבורה הפנימית (כללה גם את חדרה), ועל החבר העובד בה היה לדאוג להרבה דברים חיוניים לציבור. עם חיסול הפלוגות בחיפה וחדרה וריכוז הפלוגה כולה בגבעת חיים, הוטל עליו לדאוג לפרנסה ע"י מציאת עבודות חוץ למפעלי המלאכה של המשק: נגריה, מסגריה ועוד. שימש נציג המשק במועצת פועלי חדרה. במשק עבד בענף המטעים, מספוא ואחר כך בבית חרושת "גת". עם גמר מלחמת העולם השנייה נשלח יוסף, החבר ההונגרי מספר אחד של הקבוץ המאוחד, לארגן את תנועת הנוער בהונגריה. פעל שם שנתיים, חניכיו נמצאים באחדים ממשקי הקבוץ המאוחד. בעקשנות בלתי רגילה לחם במוסדות ציוניים למען האינטרסים של התנועה – הוציא שם גם ספר בהונגרית לזכרו של יוסף רוזנברג ז"ל. כשחזר מהשליחות, בעיצומה של מלחמת השחרור, הוטל עליו תפקיד של ריכוז עבודה ואחרי זה נכנס לעבוד בבית חרושת, לו הקדיש את מלוא כוחו עד יומו האחרון.

צמח וגדל עם המפעל. וככל שהמפעל התפתח והתרחב, כן תאמו ידיעותיו וניסיונו המתעשר את הממדים החדשים. חרוץ, זריז, עבד במסירות נפש ללא גבול, מעולם לא התנשא על חבריו – רכש לו עמדה מכובדת בייצוג העיניים מחוץ למפעל. היה איש קבוץ, חלוץ וחבר עם כולם.

בשובו מירושלים, כשבידו תעודת היצואן, שקיבל מידי שר המסחר והתעשייה, קרה האסון. הוא נספה בתאונת דרכים בעת מילוי תפקידו, מלא תחושת הצלחה ושפע של תכניות לעתיד.

הניח את אשתו גולדה (נפטרה ב- 29.12.1971), בנו אבי נפל בקרב על ג' נין במלחמת ששת הימים (6.6.1967) ובנותיו: אסתר ונעמי, נכדים, משפחה בארץ ובגולה.

קטעים מתוך מכתביו בשליחות

...כתבי לי קצת על הקבוצה ההונגרית, שמעתי שקבלנו מספר חברים חדשים. האם נקלטו קצת במשק? ומה לעתיד, החושבים לקלוט חברים נוספים מהם? חברי הקבוצה אינם כותבים בזמן האחרון והרי זה פשע מצידם, כאן כל מכתב שלהם הוא אושר. תשפיעי עליהם שיכתבו. מה נשמע אצלנו בשדות? ב"דבר" קראתי על בצורת בארץ – מה המצב בנדון אצלנו? גם כאן נשקפת סכנת בצורת, מאז החורף לא ירדו גשמים והיובש בשדות הוא איום. נקוה שהגשמים ירדו בקרוב והיכול יצליח. את רואה, שגם כאן אני חרד למצב החקלאות. אני מודה שההתעסקות בשטח זה נותנת לי את הסיפוק הכי גדול מעבודתי. אני היחידי מהשליחים הפועל בשטח זה ואני חושב שהגענו כבר להישגים די ניכרים. את רוב זמני הנני מקדיש כמוכן לארגון ההכשרות ולביסוסן, מלבד זה עלי לדאוג לגזברות – זה יספיק לי להרבה שנים – כאן הכסף הוא עגול מאד, הכל ביוקר רב והצרכים מרובים – אבל מסתדרים. השתדלו להדק את הקשרים. כל פרט בחיי המשק מעניין אותי ואני רוצה לדעת על הכל מחוץ ליומן.

רמג' דינה

15.02.2014 – 06.05.1943

לכבוד יום הולדת 70 ביקשת לדבר. כך נוצר "נאום ציפורי" בו סיפרת לנכדים, שלמרות שקשה להאמין, את נולדת בזמן מלחמת העולם השנייה... בהיסטוריה.

סיפרת שנולדת בקיבוץ שטוף באידיאולוגיה וערכים, שדור המייסדים האמינו שאתם, בני הקיבוץ תהיו "האדם החדש" הסוציאליסט התרבותי, המסור לתנועה, לקיבוץ ולערכים. בשיחה בין בני השכבה בתנועה נשאלתם מה חשוב בחיים, ובחור צעיר ענה שמה שחשוב בחיים זה לאהוב ולהיות נאהב. אז כשהיית בת עשרים חשבת שהוא אידיוט ותשובתו בנאלית, ועכשיו כשאת בת 70 את אומרת לנכדים שכל הערכים עליהם גדלת קרסו אל מול עינייך ואת מבינה שמה שאותו בחור אמר זו האמת: מה שחשוב בחיים זה לאהוב ולהיות נאהב.

בחודשיים האחרונים דיברנו על כך שלצד ערכים שקרסו נבנה כאן, בגבעת חיים שלך, משהו במקום קהילה, חברות ושייכות. את עצמך פגשת את החולשה וחוסר האונים שכל כך לא אופייניים לך ונאלצת ללמוד לבקש עזרה ולסמוך.

דיברנו על השיעור שיש בכך ועל האהבה הרבה שאת מקבלת מסביב, אבל חזרת ואמרת שאת לא זכאית לה. ואני עניתי כמה אני אוהבת אותך ושנתינה, מחויבות והתמסרות הם מה שעשית בארבעים שנה האחרונות, בהן, למרות הערכים שבגדו, האנשים שנטשו והמסגרות שהתמוטטו, היית כולך מחויבת לאמהות ולסבתאות.

בתך - נעמי

שלשה נרקיסים (צהובים!) בגינה שלי
אמא-אבא-טבע תודה רבה!
לא השקיתי הרבה (גם הוא לא, החורף...)
וחשבתי על חסד

תמר רמג'

רפאלי יוסי

11.03.1996 – 20.12.1922

יוסי נולד ברומניה, בעיר יאסי. בעודו צעיר, נפטרה אימו ממחלה קשה והוא נשאר עם אביו. לאחר ששניים מאחיו הגדולים עלו ארצה, לפי בקשת האב, שהיה חולה אף הוא, נשלח יוסי בהיותו בן שתים עשרה וחצי בלבד, ארצה אל שני אחיו. בומבה, אחיו הבכור, היה חבר גבעת חיים וקלט אליו את יוסי. בגיל 17 עבר יוסי לקיבוץ עין-גב, שם עבד במקצועות הדייג, בעבודות חקלאיות ושמירות. בינתיים פרצה מלחמת העולם השנייה והיישוב היהודי גייס חיילים למלחמה בנאצים. יוסי התנדב לצבא הבריטי ושירת במדינות רבות, ביניהן: ישראל, מצריים, לוב ובמדינות באירופה. בסוף המלחמה השתתף בחיפוש יהודים משארית הפלטה והעלאתם ארצה. יוסי פעל במחתרת ועזר בארגון אוניות המעפילים עם הפליטים לעלייה בלתי לגאלית לארץ ישראל, עבודה שהיתה כרוכה בסיכון רב. לאחר שנתיים חזר ארצה לקיבוץ גבעת חיים. בקיבוץ עבד כנהג משאית בקואופרטיב עמק-חפר. בשנת 1949 הכיר את הדסה ויחד הקימו משפחה בקיבוץ. נולדו להם 3 בנות: תמר, רונית ואורנה. בקיבוץ בקשו מיוסי שיעזוב את הקואופרטיב ויבוא לעבוד בבית כנהג שירות. עבודה שנמשכה שעות רבות: הובלת פועלים לענפים השונים, הובלת חברים לגיוסים, טיולי ילדים מביה"ס למשחקי ספורט, הובלת כל צרכי האספקה של הקיבוץ ועוד. עבודתו שהחלה השכם בבוקר נמשכה עד לשעות הלילה המאוחרות. בגיל 60 קיבל התקף לב ראשון וקשה ומאז חייו השתנו לחלוטין. בריאותו דרשה עבודה קלה יותר – הבאת תרופות מקופ"ח. עם רכישת הקשישונית הראשונה, נענה יוסי לפנייה לשמש נהג שירות לצרכי האוכלוסייה הבוגרת עד יומו האחרון. על עבודה זכה להערכה רבה מצד כל החברים שנזקקו לשירותיו ועזרתו. לפני 11 ימים, קיבל אירוע לב נוסף ולבו לא עמד לו יותר. השאיר אחריו את הדסה אשתו, את שלוש בנותיו ותשעת נכדיו. יוסי היה דמות משמעותית ובלתי נפרדת מנוף חיי הקיבוץ, וכך נזכור אותו כולנו. לזכרו של יוסי ו"אותם הימים"...

ערב פסח 1948. שיירת אספקה אחת עלתה לירושלים וחזרה בשלום. לקראת החג, התארגנה שיירה גדולה ובאחת המשאיות של הקואופרטיב, נהג יוסי. גבעת חיים פתחה את מחסן האספקה, שלא היה משופע בימים ההם, ואפשרה לכל מי שהיו לו קרובים בירושלים, לקבל מצרכי יסוד עבורם. בנוסף למשא "הרשמי" שלו, לקח יוסי עשרות חבילות אישיות ודאג שתגענה לתעודתן. השיירה הותקפה, ספגה אבדות ונשארה תקועה בירושלים הנצורה, הרעבה והמופגזת, עד להפוגה הראשונה בראשית יוני. וגם אתה, יוסי.

רקנטי אמנון

27.03.2014 – 31.12.1932

סבא נולד בחצות הלילה שבין השלושים ואחד בדצמבר לבין האחד בינואר. "בזמן שצלצלו פעמוני הכנסיות בירושלים". כפי שנהגה לספר אמו רבקה זיכרונה לברכה. סבא הינו בנם הצעיר של רבקה ומשה רקנטי והיחיד מילדי המשפחה שנולד מחוץ לחומות העיר העתיקה בירושלים.

סבא הוא דור חמישי בארץ. משפחת רקנטי היא משפחה ממשפחת מגורשי ספרד, שהיגרו לאיטליה. לעיר "פורט רקנטי", וזה מקור שם המשפחה, וכן כינויו של סבא "פורטו". בני משפחת רקנטי ברחו לאחר שהעלילו עליהם עלילות דם. לטריקלה שביוון. לפני כמאה ושמונים שנים עלו לארץ, והתיישבו בירושלים. סבא למד בבית הספר "אליאנס" הידוע שבשוק מחנה יהודה. שם למדו בשפה הצרפתית. בשכונה למד סבא ערבית, בביתו דיברו לדינו, בבית הכנסת התפללו בעברית ובבית שהקים עם סבתא רודה דיברו אנגלית, סבא דובר גם אידיש. בסך הכול סבא דובר שש שפות.

בתור ילד בירושלים. סבא "חטף" לא פעם מכות מחיילי המנדט הבריטי. כשנתפס מדביק כרוזים בעד מדינה יהודית. בגיל שש עשרה זיף את התאריך הרשום בתעודת הזהות שלו ובכך יכול היה להתגייס לפלמ"ח לחטיבת הראל. הוא השתתף בהגנת הדרך לירושלים הנצורה. על תקופה זו הוא נוהג לספר לנו רבות. סבא היה מבין מקימי קבוצת "הסוללים" בה פגש את סבתא רודה ונישא לה. ביחד הם עברו למושב תימורים, שם גרו כשלושים שנה. בתימורים סבא נשא בתפקידי מפתח שונים ומגוונים. לאחר מכן, עברה המשפחה לעיר אשקלון. בתקופה זו סבא ניהל משחטה בהונגריה ובגינאה החדשה. היום סבא מתגורר בקיבוץ גבעת חיים מאוחד.

סבא למד פיסול וציור והיום עיקר עיסוקו הוא בפיסול וקריאה. כשאני נזכר בסבא אני נזכר בטיולים ובסטודיו שלו בקיבוץ ובסיפוריו על תקופת הפלמ"ח.

מהנכד ינאי

אבא, דבר קטן לסיום ופרידה.

התקופה האחרונה, חמשת החודשים האחרונים מנובמבר. הייתה תקופה לא קלה עבורך, תקופה בה נוכחת לדעת שגם חזק וגיבור כמוך יכול להיחלש לפעמים.

שבועות של אשפוז ובדיקות שלא הסבירו מדוע פתאום בבת אחת הרגל והגב בגדו בך ושוב לא יכול היית להיות עצמאי וגרוע מכל שלא יכולת להגיע לסטודיו הקטן והצפוף שלך. והלא הרע מכל עבור אמון הוא לקחת ממנו את יכולת היצירה.

בבית החולים ביקשת מהרופאים שיבטיחו לך רק עוד שנתיים בכדי שתוכל להשלים את שהתחלת ללמד את רן דיוויס פיסול, בדרך שלך. כפי שנהגת לומר "הדרך של הדור הישן", ללא קיצורים. בעבודה קשה וסבלנות רבה. למרות שהנך מהדור ש"לא מדבר" ניכרה בך ההתרגשות לקראת פתיחת התערוכה המשותפת שלך ושל איקה בת אחותך האהובה עליך כל כך. היא בציור ואתה בפיסול. תערוכה שתיפתח ביום ב' הקרוב בבית גבריאל על שפת הכנרת.

כמו כן באופק תערוכה נוספת בגרמניה בסתיו הקרוב. ככל שאוכל אנסה בעזרתו של רמי חברך היקר להבטיח שפסליך ישתתפו בתערוכות אלו. מבחינתי זו צוואתך.

שבת דנית

19.01.1977 – 17.05.1972

לזכרה

אלפי פרחים ישובו יפרחו
עם אביב בזוהר נהרה.
לפרח האחד אשר נקטף -
לו אין תמורה.
לו אין תמורה בזמר נערות ובזרי חמדה ותפארה.
לציץ הקט, הרך, אשר נרמס - לו אין תמורה.

פניה ברגשטיין

שוורצברג מרים

19.11.2008 – 20.12.1925

אמא אשה יפה, צנועה, שקטה וכל כך חזקה.
אני אוהב אותך מאוד.
אני רואה אותך מלאת יופי ואצילות מלווה
בכאב ועצב.

רק בשנים האחרונות התחלת לספר קטעים שחווית. עם כל ספר שורשים של נכד הוספת חלק ועד מותך לא הושלם כל הסיפור הבלתי נתפס של מסע חיך. חווית את מותם של אחיך ואחותך והוריך שנעלמו בהרי החושך האנושי, ואת, בודדה בעולם יצאת בגיל 20 מאשוויץ לצעדת המוות שגם אותה שרדת וניצחת. הגעת לאושר כאשר פגשת את אבא וביחד התחלתם לבנות משפחה חדשה שמלאה אותך שמחה והחלה להאיר דרכך. כמה שמחת עם כל ילד וכל נכד שנוסף והגדיל את משפחתנו. אושרך הגדול ביותר היה כאשר הנכדים והנינים הקיפו אותך ודרכם יצרת שורשים חדשים לנו. למרות שהיו שורשים מלמעלה...

קשה היתה לך הפרידה מאבא. זכורה לי התקופה האחרונה של חייו, כשלא עזבת אותו לרגע, טיפלת בו במסירות רבה והענקת אהבה וחום. לאחר מכן הבדידות שלמדת לחיות גם איתה, והדיכאון שחזר מימים שחורים, ולא הרפה. גם בשנה האחרונה לא הסכמת לוותר על החופש והעצמאות. סירבת להיכנס לבית שקמה – הסברת שזה מזכיר לך ימים אחרים. את נתת לי את הדוגמא וההבנה למהות המילה קבלה. קיבלת את כל מה שהגיע וקרה בהבנה, גם אם לווה בכאב או באושר. לא התלוננת לא התווכחת. לא זכור לי שכעסת הרבה. רק היום אני מבין כמה חזקה היית לצידנו כל השנים. אמא תודה לך על שהבאת אותי לעולם הזה על הטוב והרע שבו, על שנתת לי להוביל דרכי ותמכת בכל אשר עשיתי.

מיכאל

סבתא מרים מספרת לנכד:

נולדתי בפולין בעיר לודג' ב-20.12.1925. היינו ארבעה ילדים בבית. בעודי בת 9, אחי הקטן בן ה-7 נדחף מהרכבת בדרכו לבית הספר על-ידי אנטישמים. כשסיימתי את בית הספר, התכוונתי להמשיך ללמוד בגימנסיה – רציתי להיות רואת חשבון. בלילה שלפני היום הראשון ללימודי, הגרמנים כבשו את פולין. אחי הגדול, איציק היה חייל בצבא. תוך כדי המלחמה הוא נלקח בשבי, נשלח לגטו ולאחר מכן נלקח למחנה עבודה ושם הוא נפטר. אחותי הגדולה היתה נשואה והיא לא גרה איתנו. כשהתחילה המלחמה היא נעלמה ולא שמענו ממנה יותר. לאחר לילה שהיינו במקלט, הורי בקשו ממני שאברח, כי הם פחדו שיקרה לי משהו. ברחתי עם עוד חמש מחברותיי לכיוון רוסיה, כשהגרמנים מפציצים כל הזמן מלמעלה על-ידי מטוסים. כל אחת מאיתנו ניסתה להתחבא ובסופו של דבר איבדנו אחת את השנייה ונותרתי לבדי. בהמשך הדרך הגרמנים תפסו אותי ושלחו אותי למחנה ריכוז, שם עברתי הרבה עינויים.

בשלב מסוים העבירו אותנו מגטו לודג' לאושוויץ. לקחו אותנו ברכבת מסע - היו שם המוני אנשים - אי אפשר היה לזוז, לא היו מים, לא היה אור ולא ניתן היה לצאת לעשות את הצרכים. המוני אנשים מתו תוך כדי הנסיעה ברכבת. נסענו כל הלילה וכשהגענו ראינו לפנינו המוני אנשים קרחים ורזים מאוד - חשבנו שהגענו לבית משוגעים.

התנאים במחנה היו נוראיים...

יום אחד הודיעו לנו שלוקחים אותנו למקלחות. כשהיינו כבר שם, נכנסו לפתע שני קצינים והוציאו כמה נשים החוצה - ביניהן הייתי אני. הם שלחו אותנו למחנה עבודה. מאוחר יותר הסתבר לי שאותן "מקלחות" היו תאי הגאזים שבהם חיסלו וגרמו למותם של מיליוני אנשים. אני זוכרת שבאמת היה שם ריח נוראי, בלתי נסבל.

כשהוציאו אותנו משם לא היו לי בגדים - למעט שמלה ללא בגד נוסף מתחתיה. החיים במחנה היו מאוד קשים. ישנו במיטות קומתיים צפופות, אוכל כמעט ולא קיבלנו ומה שנתנו היה מאוד לא טעים. בתחילה הייתי מקיאה כל הזמן, עם הזמן התרגלתי לאוכל.

באמצע הלילה היו מעירים אותנו, מעמידים אותנו בשורה - כדי לספור אותנו ולוודא שאיש לא ברח. יום אחד שלחו אותנו ברגל למחנה אחר. הדרך היתה ארוכה וקשה. הלכנו כל הזמן בשלג. לי לא היו נעלים אך מצאתי כמה בדים ואיתם עטפתי את הרגליים כדי שלא יקפאו לי לגמרי. כל מי שהתקשה בהליכה או נפל הגרמנים היו הורגים אותו על המקום. היות ולא היו לי נעליים, חברי שמו אותי באמצע השורות כדי שהגרמנים לא יראו שאין לי נעליים - אם הם היו רואים הם היו הורגים אתי.

בלילה הלינו אותנו בדיר כבשים. למחרת שוב היינו אמורים להמשיך את דרכנו בשלג המקפיא. לא ידעתי כיצד להמשיך בלי נעליים. יום אחד, שהיה יום א' לא הלכנו (יום א' זה שבת אצל הגויים), בא קצין מבוגר (שהיה נראה קצת יותר הומאני מאחרים) ואמר שמי שאין לו נעליים יבוא אליו ויקבל נעליים. ניגשתי אליו וקיבלתי ממנו נעליים של חייל - מאוד כבדות - אך כמוכן שבשבילי היו אלו נעליים מצוינות. ידעתי שעכשיו לא יהרגו אותי. למחרת הלכתי קדימה, ראה אותי קצין אוקראיני והסתכל כל הזמן על הנעליים שלי. מייד הבנתי שהוא רוצה את הנעליים שלי ושוב התחבאתי בין מאות האנשים שהלכו איתי כדי שלא ימצא אותי... המשכנו ללכת - הרגלים שלנו היו קפואות ושחורות מהקור הנוראי, היינו מאוד רעבים. בלילה אחד האנשים מצא כלב והרג אותו כדי שנוכל לאכול ממנו. את הכבד של הכלב נתנו לי, אך למרות שהייתי מאוד רעבה לא נגעתי בו כי ריחמתי על הכלב... הלכתי לישון רעבה. פתאום שמענו רעש גדול ואנשים צעקו "פתחו את השער", אנשים התחילו לרוץ...

אני הייתי מאוד עייפה וחלשה ולא יכולתי לקום. בשלב מסוים ניגש אלי מישהו ואמר לי: "קומי, קומי, הרוסים הגיעו והם משחררים אותנו". באותו רגע התעלפתי... כשהתעוררתי מצאתי את עצמי בבית חולים רוסי ונאמר לי שהייתי המון זמן בלי הכרה ושכמעט מתתי.

לאחר שהתאוששתי גנרל רוסי אחד שאל אותי אם אני רוצה להיות אחות - הסכמתי. תוך כדי עבודה בבית החולים, למדתי במשך שנה להיות אחות. בשלב מסוים ברחתי עם חבר שהיה איתי חזרה לפולין, שם הצטרפתי ל"קיבוץ" שהקימו פליטי מלחמה יהודים שרצו לעלות לארץ ישראל. בקיבוץ הזה פגשתי את שלמה - כשהייתי בת 20 התחתנו. לאחר מכן עלינו על אוניה שבה היו כ-3,000 איש, כשפני כולנו לארץ פלשתיין.

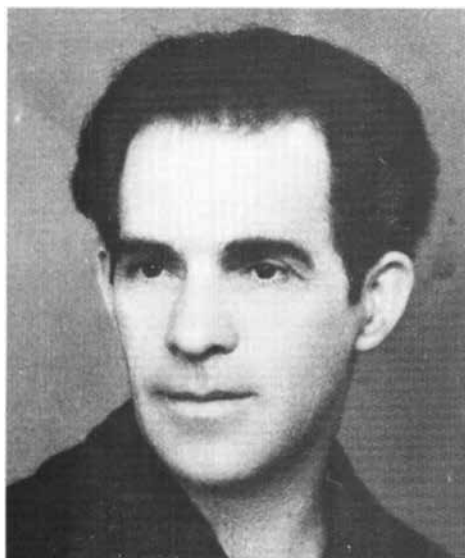
כשהגענו לנמל חיפה, ראינו את חיפה על אורותיה הרבים - מאוד התרגשנו, אך לא לקח הרבה זמן, והאנגלים ששלטו אז בארץ, עלו לאוניה ושלחו אותנו למחנה פליטים בקפריסין.

בקפריסין נולד בני הראשון - מיכאל. לאחר כמה שבועות, הגיעה גולדה מאיר ודאגה לשחרורם של כל המשפחות שהיו להן תינוקות. כשהגענו לארץ ביקשנו להגיע לקיבוץ גבעת חיים, כי ידענו שיש לנו שם בני דודים ורצינו להצטרף אליהם. בגיל 25 ילדתי את עתליה (אמא שלך). באותה שנה היה פילוג בגבעת חיים ואנחנו נשארנו בגבעת חיים מאוחד. בגיל 35 נולד בני הקטן - מאיר. בשנת 1963 התחלתי לעבוד בבית החרושת "פריגת" - שם אני עובדת עד היום במחלקת ה"בוטניה". ב-1990 נפטר בעלי - שלמה ז"ל - ממחלת הסרטן כתוצאה מעישון סיגריות. כיום אני אמא לשלושה ילדים, סבתא לתשעה נכדים וסבתא רבה לשני נינים.

שורצברג שלמה

23.7.1990 – 2.5.1918

שלמה נולד בעיר "סטרי" בגליציה המזרחית, כבן צעיר במשפחה מרובת ילדים. ילדותו עברה עליו בתקופת חילופי משטרים שפקדו את האזור. אחרי קריסת הקיסרות האוסטרית ששלטה בארץ מאז חלוקת פולין, כבשו אותה צבאות הרפובליקה האוקראינית ואנדרולומוסיה שררה באזור. כנופיות של חיילים ואיכרים מהסביבה שוטטו ביישובי היהודים לשם שוד וביזה. כעבור מספר חדשים נכבש האזור בידי צבא פולין ומדינה חדשה כוננה. בתנאים אלה נאבק האב קשות במחסור, התרוצץ ימים ולילות בעיסוקים מזדמנים שנתנו פרנסה בצמצום רב תוך סיכונים לא מעטים.

גם בשנים הראשונות של התייצבות המצב בפולין לא שפר חלקה של המשפחה, בייחוד עם מותו של האב, עד שגדלו הילדים ורכשו מקצועות ויכולו לתרום לכלכלת המשפחה. שלמה, צעיר הבנים, הצטרף גם הוא במרוצת הזמן למעגל המפרנסים, ובעוד המשפחה נחלצת מהמצוקה הכלכלית פרצה המלחמה. אחרי נפילת פולין עברה העיר לשלטון הסובייטים, ושלמה גויס לצבא האדום. עם פרוץ המלחמה בין גרמניה ורוסיה 1941 נדד עם גייסות הרוסים במשך כל שנות המלחמה ברחבי רוסיה. רוב הזמן נלחם בחזית הצפונית ושם נפצע. את תוצאות הפציעה ותלאות החיים בחפירות ובשלגים נשא איתו במשך שנים.

שלמה הירבה לספר על מלחמת העולם השנייה ומאורעותיה. זאת היתה תקופה של עבודת פרך משחר עד לילה בקור מקפיא עם פת לחם דלה לקיום הגוף והנפש. היה צריך להילחם באויב הנאצי אך יחד עם זאת להיזהר מהגוי הרוסי אשר גרם לכך שיהודים רבים נעלמו ועיקבותיהם לא נודעו. רק אדם חזק, עקשן, בעל תושייה יכול היה לצאת מהתופת הזאת בריא בנפשו וברוחו.

בתום המלחמה כניצול יחיד מהמשפחה הגדולה, עשה את הדרך הארוכה של ה"חוזרים" מרוסיה דרך ארצות אירופה אל ספינת המעפילים יחד עם מרים. הספינה נתפסה על ידי הבריטים והמעפילים הובאו למחנה בקפריסין, שם נולד מיכאל. עם השחרור מקפריסין הגיעה המשפחה לגבעת חיים.

שלמה לא הגיע לקיבוץ עטוף בחינוך תנועתי או באידאולוגיה, וכך נאלץ לחצוב פה את דרכו המיוחדת, דרך העבודה הקשה. את רוב שנותיו בקיבוץ עשה ב"גת". לראשונה בקונצנטרטור הישן לפני למעלה מ-30 שנה, אח"כ במח' הזיתים במחלקות האריזה למיניהם ולבסוף מספר שנים בבוטניה. בכל מקום התבלט שלמה מיד בחריצותו ובכושר עבודתו. היה ממש תענוג לראות אותו מבצע את תנועותיו ביעילות ודייקנות. שלמה לא הסכים אף פעם לקבל עזרה ממישהו. גם בתקופות בהן היה לו קשה מאד. הוא טען שברגע שיזדקק לעזרה, יפסיק לעבוד. כך בנה לו תמיד בעזרת זריזותו ותבונת כפיו מערכת כזאת שיוכל לעשות הכל בכוחות עצמו. יהי זכרו ברוך!

מפי שלמה: (מתוך עלון המשק)

אני יודע כי לא רחוק היום שבו לא אוכל עוד להגיד מה שיש על ליבי: אני רואה כיצד נפרדים אצלנו מחבר. אני שומע את השבחים הנאמרים עליו כאשר הוא איננו כבר איתנו, כאשר אינו יכול לשמוע וליהנות ממלים טובות. תמיד הייתי רגיל למעט בדיבורים. אהבתי יותר את המעשים ועדיין אוהב לעשות. עכשיו אני מצטער על הדברים שרציתי להגיד ולא אמרתי כאשר יכולתי, לכן עכשיו כשאני יודע שלא רחוק היום שלא אוכל עוד להגיד כלום ולא אשמע עוד מה שנאמר עלי, אד מעביר בזאת את תקוותי: הלוואי שנדע להגיד לחבר לא רק את שבחו לאחר מותו. יש גם להגיד ביקורת, יש להגיד הכל כאשר האדם יכול לשמוע ויכול לתקן עצמו.

מתוך דפי-גת

ספורים רבים מהלכים על שלמה ודבקותו בעבודה. פעם בהחלימו אחרי ניתוח אמר למרים שהוא הולך לעבוד בגינה ורגליו נשאווהו למפעל. ופעם החליט ב-1,000 בלילה להזיז את השעון 3 שעות קדימה כדי שמרים תחוש שכבר הגיע הזמן לעבודה.

שולר אליהו

27.09.2001 – 05.03.1921

פנומן

סבא- כשאני רוצה לתאר אותך, את מעשיך ואת חווייתך, זו המילה שמיד עולה לי בראש, בבהירות, בחדות ובצורה מוחלטת: פנומן.

היית, בכל תחום בו עסקת, מודל להערצה ולהשראה. אם זו התמדה ללא לאות בה פעלת להגשמת מטרותיך, אם זו אמונה בעשייה יותר מאשר בדיבורים, ואם בנתינה המוחלטת מעצמך כל פעם שהנכדים באים, נתינה שאין בה גבולות, פרט ליכולת קבלה שלנו אותה.

ידעת לשלב בסדר היום שלך, שהתחיל מוקדם בבוקר, פעילות ספורטיבית ענפה-מהתעמלות וגמישות בבית ועד ריצה של קילומטרים כל יום, ומשחק טניס, ובמקביל גירוי שכל מגוון-תשבצים וחידות מהעיתונים וגם בעיות בשח-מט שאת כולן פתרת בקלות.

לאחר סיפורי הגבורה על הבריחה מהשואה והעליה לארץ, חיית עם סבתא חיים צנועים בקיבוץ, אך עם המון נתינה והקניית לימוד ודרכי התנהגות לכל הילדים והנכדים, זאת, מלמידה על עצמך ומהעברת הידע והניסיון העצום שלך הלאה.

בנוסף, לכל אחד מבני המשפחה יש אותו אלמנט ספורטיבי בחייו שאותו למד ממך. כולנו זוכרים את השעות והימים האינסופיים בהם לימדת ואימנת אותנו בכדורגל - במגרש הדשא הגדול, או בטניס, שחייה, ריצה וכל ספורט אחר שמלווה אותנו בזכותך עד היום.

סבא, רצינו להגיד לך שבשבלינו אתה winner- כי זה פשוט אתה, במהלך חיך השגת כל כך הרבה הישגים בתחומים שאותם אהבת- כמו גביע הרמטכ"ל בטניס שולחן, אליפויות בלי סוף בטניס, אליפות וגביעים בכדורגל ובמכבי תל-אביב ובנבחרת ישראל וגם הגעה שלך במסגרת אליפות שח-מט לגמר כל שנה. ואפילו הניצחון שלך על הזקנה, שהיית מאוד גאה בו, בעזרת שיטות שפיתחת לשמור על העיניים חדות כנץ, שיער שדאגת לסרק יפה, תיאבון בריא ושרירים חזקים וגמישים. לא הזקנה היא שהכריעה אותך, רק מחלה נוראה, שלא מבחינה בין גילאים, מינים וגזעים ותוקפת בלי אבחנה בין טוב לרע.

אנו נזכור אותך כפי שהיית לפני המחלה: צעיר ברוחך ובמראך, בעל ברק ואש בלב, אש כזו שמדליקה ומלהיבה את כל מי שנמצא בכל אחד מאתנו, בזיכרונות ובמעשים, במורשת, בידיעה, בחשיבה ובהרגשה. המתנה הגדולה ביותר שיכולת לתת לנו היא להכיר אותך ולאהוב אותך.

סבתא שאלה אתמול, מי יחוד לנו חידות עכשיו. התשובה לשאלה זו היא שכל החידות נמצאות בנו ותמיד נמצא מי שייזכר בחידה זו או אחרת ויספר אותה ובכך ימשיך את מסורתך.

סבא, מתת ביום הכיפורים, בשעה קדושה ומופלאה- בתפילת כל נדרי: ביום בו אנשים מדהימים ונדירים מוסרים את נשמתם לבורא עולם ומגיעים למנוחה, שכל-כך מגיעה לך, אחרי מחלה קשה. אנחנו אוהבים אותך, סבא, ונזכור אותך תמיד. תהא מנוחתך עדן, פנומן שלנו-

שור מאיר

04.09.1997 – 12.10.1909

מאיר נולד באלכסנדריה. אביו הגיע מרומניה למצרים בסוף המאה ה-19. הוא היה חייט. מאיר נולד לו מאשתו השלישית ג'יזל - גילה שנפטרה בלידתו. מוצאה היה מאיזמיר שבטורקיה. מאיר גדל בעיקר אצל קרובי משפחה - פלדמן שהיו בעלי מלון

באלכסנדריה קרוב לחוף הים, בין כיכר מוחמד עלי לבין קורניש, הרחוב הארוך לאורך חוף הים. את אביו פגש רק מידי פעם.

מאיר למד בבית ספר צרפתי וסיים בבית הספר על שם הברון דה מנאש. יצא לעבוד והיה אחראי כהנדסאי על מכונות אריגה בבית חרושת לכותנה ולייצור לבנים באזור מוחרם ביי, אליו היו מגיעים לאחר חציית תעלת המחמודייה על דוברת.

ב-1929 בהיותו בן 20 התחתן עם אסתר כשהיתה בת 17 בלבד. שנה לאחר מכן נולד בנו בכורו דוד ואחריו נולדו אהרון, גילה וחווה. ב-1943 מאיר ואסתר התגרשו והילדים נשארו עם האם. מאיר התחתן בשנית אך נפרד מאשתו לפני שעלה לארץ ב-1950 עם שתי בנותיו, גילה וחווה. דוד הבכור, שהיה פעיל בתנועת החלוץ הצעיר, נעצר ב-1949 בידי השלטונות באשמת ציונות קומוניסטית וכששוחרר לאחר חודשיים החליט לעלות מיידית לארץ. אחרי כמה חודשים דאגו להוציא ממצרים גם את אהרון שהגיע לקיבוץ אפיקים. מאיר הגיע עם הבנות לאפיקים ונשאר שם עד שאהרון והגרעין שלו עלו להתיישבות בכפר עזה ב-1951. לאחר שהות קצרה ביראון, גילה התקבלה לחברת נוער בגבעת חיים. חווה היתה צעירה מידי וכדי שגם היא תיקלט בקיבוץ מאיר הצטרף אליה לגבעת חיים.

לאחר שנה עבד מאיר כשוטר במחנות קליטה ולאחר מכן עבר לכפר עזה ליד בנו אהרון. הם נשארו שם עד שהקיבוץ התפרק ומאיר נאלץ לעזוב לאופקים. לאחר שנים מועטות חזר לגור בגבעת חיים ליד בתו חווה שטיפלה בו במסירות עד יומו האחרון. בכל שנותיו בקיבוץ עבד מאיר בגת.

מאיר אהב לחיות ולבלות, חי בלי דאגות. היו לו תחביבים רבים: עסק בספורט, התאגרף, שחה, קפץ למים, אהב מוסיקה וניגן בסקסופון, בכינור ובבנז'ו. תקופה מסוימת היה חבר בלהקה שניגנה בחתונות ומסיבות. אהב קולנוע, קרא עיתונים ורומנים בצרפתית ודיבר מספר שפות. אידיש - מהבית, צרפתית ואנגלית - מבית הספר וערבית מהחיים במצרים. היה גם צייר חובב שהעתיק ציורים ופיגורות של נשים יפות. אצלו תמיד הקינוח היה חשוב יותר מהמנה העיקרית. היה אופטימי ושמח ודמיונו פעל שעות נוספות. היה חולם על התעשרות, שיהיה מיליונר ויעזור לילדיו ונכדיו. הוא נפטר בשיבה טובה בגיל 88.

יהי זכרו ברוך ונשמתו תנוח עדן.

שחר זאב (טיבי)

13.2.1989 – 15.10.1927

טיבי נולד לפני 61 שנה בבודפשט שבהונגריה. בגיל שנה גודל באהבה רבה ע"י סבו וסבתו. לימודיו הסדירים נפסקו בגיל 16 עם תחילת ההפצצות על בודפשט, במלחמת העולם השנייה. לאחר מות סבתו בהפצצה, הצטרף טיבי לגרעין הכשרה של תנועת "דרור" ולאחר שלוש שנים הכשרה בהונגריה, הגיע עם גרעין "אף על פי", שעלה ל"יד חנה".

טיבי מספר: "במשך שנה היינו כגרעין בגבעת חיים. גרנו אז בשורת האוהלים שהיתה בשדרת האקליפטוס. בעבודה נקלטנו מצויין. אני עבדתי בטייחות בניין. היה לנו מועדון, בו בילינו כל ערב. היו בו פטפון ותקליטים ואלה משכו גם בני חברת הנוער ואת בני המשק. המועדון הפך למקום מפגש לצעירים של אז. עם בני משק שנוצרו גם קשרים דרך עיסוק משותף בספורט. אחרי שנה יצא הגרעין להתיישב ביד חנה."

לאחר שנה ב"יד חנה" החליט טיבי לכנות את ביתו יחד עם גינה, בגבעת חיים. מיד לאחר הנשואים נשלח ע"י מזכירות גבעת חיים לעזרה למשגב-עם, למשך חצי שנה. לאחר מכן גויס לצה"ל למשך שנתיים וחצי. בצבא היה מדריך ב"גולני", עבר קורסים שונים, למד עברית והרגיש שייכות מלאה לארץ ולקיבוץ. הגיע כל שבועיים לגבעת חיים, כי היה שחקן כדורגל בנבחרת נתניה. אחרי שנתיים וחצי חזר הביתה, סמדר היתה בת שנה וחצי.

במשך כ- 40 שנות חייו בגבעת חיים, עבד בפלחה, בחבתניה, במשך שנים רבות עבד ב"גת" ובאחרונה בחנות פנימית של הקיבוץ "מרכולית".

במשך השנים מילא תפקידים רבים כסדרן עבודה, אקונום, מרכז בריאות, היה שנים רבות בוועדות שונות ובעיקר בוועדת חברים. תמיד טען שהמקצוע האמיתי שלו הוא עבודה עם אנשים. היה איש יצירה, אמן. בדרך מקרה עבד בעץ ומאז החל לפסל. מאוחר יותר גם צייר. היה איש ספורט, עסק בכדורגל וטניס, אהב מוסיקה ועסק בהאזנה ובהקלטה. בשנים האחרונות החל לנגן, בנה בעצמו קסילופון ובילה שעות רבות בנגינה עליו.

היה בעל משפחה למופת. אבא נהדר לסמדר, נוגה ואסף וסבא נפלא לעפרי, עמית, שחר טל ואורי. היה צעיר בגופו וברוחו, עד שתקפה אותו המחלה, שהכניעה אותו, תוך סבל רב, במשך חצי שנה...

לטיבי היה הומור מיוחד במינו. בין אמירותיו היה חוזר ואומר תמיד שכאשר ימות, אינו רוצה הספדים. "את הדברים שיש לומר עלי, אני רוצה לשמוע בעודי חי". על קברי שינגנו את "לואי ארמסטרונג", אשר את קולו ואת המוסיקה שלו אני אוהב במיוחד".

נכדיו נפרדו ביום ה- 30 למותו במילים: "סבא, זה היה חלק מהחיים, זה היה סבא שמספר סיפורים, סבא שאהב ספורט, אהב מוסיקה, אהב לשחק איתנו בחוף בכדורגל, סבא בברכה היה מרים אותנו על גבו השזוף ואנו היינו שמחים עד השמים. - אבל עכשיו כל זה כבר איננו. אפשר רק לציין שסבא החזק והגיבור הוא עכשיו למעלה, מביט, צוחק ועושה לנו שלום..."

שחורי שלומית

12.10.1974 – 4.1.1950

שלומית נולדה בינואר 1950 בקבוץ גבעת חיים. בת זקונים להוריה בלה ויואל קציר. שמה ניתן לה על שם סבתה מגלות פולין. כבר בגיל הגן התבלטה אהבתה לבעלי חיים וצמחים. היתה ילדה עצמאית ומיוחדת. בגיל חמש וחצי עברה לבית הספר והיתה הצעירה בכיתתה. בשנות בית הספר עבדה במשק חי ולפני גיוסה לצבא עבדה ברפת. התקבלה לחברות בגבעת-חיים בשנת 1967. בצבא שרתה בסיני כפקידה יחידתית בחיל התותחנים. היתה אהודה מאד וקשרה קשרים אמיצים עם חברים לשרות הצבאי. עם שחרורה מהצבא התגייסה לשנת שרות שלישית במשגב-עם. שם הכירה את משה שחורי ונישאה לו. במשק משגב-עם היתה פעילה מאד בשטחי התרבות והחברה. קשטה במעשי ידיה את מוסדות החינוך והתרבות. נשלחה ע"י משגב-עם ללמוד אמנות ומלאכת יד בסימינר הקבוצים "אורנים". תוך כדי שנת הלימודים הראשונה לימדה מלאכת יד את ילדי המשק בבית הספר במקום. באביב 1973 עברו שלומית ומשה לבית-השיטה חדשים ספורים לאחר מכן נתאלמנה שלומית. משה נפל בקרבות סיני ב-11.10.1973. בשנה שחלפה סיימה שלומית את לימודיה ב"אורנים" ועבדה הרבה במלאכת יד ויצירה בבית-השיטה. מצאה פורקן לנפשה המיוסרת ביצירת מלאכת מחשבת. שלומית התקבלה ללימודי אמנות ב"בצלאל" בירושלים ביום ששי, האחרון לחייה. נסעה לגבעת-חיים לבשר להורים את הבשורה הטובה. בשבת שלמחרת נספתה בתאונת דרכים ועדין לא מלאו 25 שנים לחייה. הובאה למנוחות עולמים, לפי רצון הוריה, בגבעת-חיים.

שטרומן זבולון

20.4.83 – 26.10.1910

זבולון נולד ב־1910 באותו חלק של פולין שהיה אז חלק מרוסיה הצארית. למד ב"חדר" ובגיל צעיר התחיל בחיי עבודה. את השכלתו הרחבה בשטחים רבים רכש בכוחות עצמו. היה פעיל ב"פועלי ציון" ב-1928 השתתף בוורשה ב"אינסטרקטורן קורס" – סמינר מדריכים של "יוגנט", אירגון הנוער של "פועלי ציון" שמאל.

עם פרוץ מלחמת העולם נהרגה אשתו הצעירה והוא ברח עם אימו ועם אחיו לרוסיה. תחנתם הראשונה היתה קייב. שם גווע אחיו ברעב. והוא עם אימו עברו הלאה מזרחה, במנוסת ההמונים מפני הפלישה הגרמנית. ברכבת, שהופצה תדירות על ידי הגרמנים, היתה אישה ששכלה את בעלה, סוניה. כעבור שנים, עם סוף המלחמה, הם נפגשו שוב, בעיירה קטנה באוזבקיסטן, ליד טשקנט, ויחד חזרו לפולין עם בתה, מזי רעב, בנסיעה של שבועות דרך רוסיה ההרוסה, יחד עם אימו הזקנה. הם הגיעו לשלזיה, שטח גרמני שסופח לפולין. הגרמנים גורשו והמוני"ה־פטריואנטים" – "חוזרים למולדת" התרכזו שם. זבולון היה פעיל ב"פועלי ציון" שמאל ואחרי האיחוד במפ"ם. כן פעל באירגון של רשת בתי ספר, היה מורה לספרות והיסטוריה יהודית, נואם מבוקש, דואג להברחת גבולות ולעלייה, עד שהגיע תורו והוא עלה ארצה ב־1950, עם משפחתו.

יואל קציר ויצחק מדר מצאו אותם באחד ממחנות העולים והביאו אותם אלינו. בקיבוץ עבד זבולון בכל אשר נדרש – חרוץ, צנוע, נחבא אל הכלים. זכורה לחלק מאיתנו המסירות שבה טיפל באימו הישישה. שנים רבות עבד ב"גת". רצה הגורל וזבולון וסוניה נשארו כאן לבדם, הבנות מצאו דרכיהן במקומות אחרים. אבל היחסים נשארו קרובים ולבביים, ולא היה קץ לאושרם כשגיטה עברה מירוחם לנתניה ונוצר קשר קל יותר איתם ועם הנכדים סבא וסבתא למופת.

זבולון כאב לא מעט את העיוותים בחברה הישראלית – רמת החיים שלא בהתאם ליכולת הכלכלית, העבודה השכירה בבית-החרושת ועוד. היו לו דעות פוליטיות מאוד נחרצות, והוא עקב בדיוקנות ובדאגה אחרי האירועים. בתוך כל אלה הכריעה אותו המחלה בחטף.

אהבנו את המעשיות שלו, את אימרות החכמה באידיש וגם בעברית. נדהמנו בכל פעם מחדש מהאופק הרחב של ידיעותיו בשטחים רבים היסטוריה, ספרות, פוליטיקה, ותולדות תנועת הפועלים.

מדבריו בספר הזיכרון של קהילת פרושניץ

"כשאני יושב לכתוב את תולדות "פועלי ציון בעירנו, תורשה נא לי סטייה אישית קטנה. כחבר "החוג הירוק" שנחשב בעצם כחוג הנוער של ה"בונד", התחלתי בשלב מסוים וכמעט בדרך מקרה, להתעניין בציונות סוציאליסטית.... בסוף 1924 כשהנערים מ"החוג הירוק" עמדו לפני ההחלטה להצטרף ל"בונד". התפרקה הקבוצה. חברים אחדים הלכו לקומוניסטים, וכתב שורות אלה, יחד עם עוד חברים, היו מייסדי תנועת פועלי ציון בעיר."

שטרומן שרה

1870 – 12.10.1956

שרה נולדה בעיירה קטנה פרושניץ, איזור מלאכה, על יד גבול פרוסיה, אשר בפולין, בבית דתי מסורתי. זמן קצר אחרי נישואיה נתאלמנה, נשארה עם שני ילדים בגיל רך. התפרנסה מתפירת מצעים, בדים לבנים בבית.

בהיכנס הנאצים לברית המועצות ביוני 1941, פונה חלק מהאוכלוסיה האזרחית והועברה לאוזבקיסטאן. שרה ידעה תלאות רבות כשבן אחד מת עליה בחייה בברית המועצות.

ב-1950 לעת זקנה, באה עם משפחת הבן לגבעת-חיים - חיתה איתנו קרוב לשש שנים וכאן מתה בשיבה

טובה בגיל 86, ב-12.10.1956, חשון תשי"ז.

שטורמן סוניה

14.05.2005 – 01.02.1920

אמא יקרה.

עכשיו את נחה באמת, את נחה מכאבי הגוף ואת נחה מייסורי הנפש.

נולדת לפני כ-85 שנה בעיירה קטנה בפולין, אחות צעירה ויפהפיה לחמישה אחים מפנקים. אבל החיים לא פינקו אותך.

בילדותך למדת מעט שנים בבית ספר, כי היה צריך לעזור בפרנסת המשפחה, אך ספגת מתרבות היידיש העשירה.

ההומור הנפלא שלך, הבדיחות, הפתגמים והסיפורים ביידיש – וגם חוכמת החיים שבורכת בה – ליוו אותך כל השנים ועזרו לך להתגבר על אין סוף משברים. מלחמת העולם תפסה אותך, בחורה צעירה נשואה ובהריון מסתובבת ברחבי רוסיה. בסוף המלחמה פגשת את אבא. שניכם הייתם שבורם ומוכים מהמלחמה. אבא איבד אשה ובת, ואת איבדת בעל. המלחמה הזאת הותירה בך צלקות וזכרונות קשים, אשר הציפו אותך כל פעם מחדש במהלך חיך.

כשהחלטתם לעלות ארצה, אבא בחר בקיבוץ. הקיבוץ אפשר לו את השקט הנפשי שכל כך רצה בו לנפשו המיוסרת. את הלכת אחרי אבא, בניגוד לרצונך.

חיי החברה כאן לא התאימו לאופיך. היית שונה, לטוב ולרע, ורגישותך הרבה ופגיעותך הקשו עליך לקבל את אורח החיים המורכב. אני מבטיחה לך, אמא, היית טובה כמו כולם, כי אף אחד לא מושלם.

משפחתך הקטנה, ובעיקר הנכדים היו מקור אושרך. התמסרת לנכדים מעל ומעבר, ובתמורה קיבלת מהם אהבה רבה וטיפול מסור עד יומך האחרון.

השנים האחרונות היו קשות מאוד. מגבלות הגוף הלכו והחמירו, אך את נאחזת בעולם היצירה. בעידודה הנפלא של רחל קליין, פרצו ממך ציורים עשירים ברעיונות וצבעים. עולם הדמיון והפנטזיה שלך היה העולם שכל-כך שאפת אליו, אך לצערי לא זכית בו. בשבילנו את דוגמא להתמודדות בכל מחיר ובכל דרך, עם המשברים שהחיים מזמנים לכל אחד מאתנו.

יהי זכרך ברוך

בתך גיטה

לסבתא היקרה!

הכרנו לראשונה ביום בו נולדתי. אמא ספרה שהיית מאושרת שעוד נכדה הצטרפה לשבט. כשהייתי בגיל שנה היית שרה ומספרת לי סיפורים. אמרת לי פעם שאהבתי במיוחד את "סבתא בשלה דייסה"... כשהייתי בגיל שנתיים, כשההורים נסעו לשבועיים הצלחת לגמול אותי מחיתולים, ועד גיל שלוש כבר היו לנו המון ציורים (כמוכן, את היית המוכשרת מבינינו...).

כשהגעתי לכיתה אלף כבר היינו פותרות תרגילים בחשבון וקוראות המון את הספר "מיץ פטל". אהבנו במיוחד לשחק דומינו ודוקים ולפעמים גם בינגו, ואת כמוכן תמיד נתת לי לנצח, רצית שיהיה לי שמח... כך חלפו להם השנים, וסיפרתי לך שאני נוסעת לפולין כדי לחקור את שורשייך ואת נורא התרגשת מכך שאני רוצה להרגיש את טרגדיית חיך. כשחזרתי ארצה התחבקנו ובכינו כמו ילדות קטנות והרגשנו עוד יותר קרובות. השנים חולפות ואת מזדקנת לנגד עיני... ואני עכשיו נזכרת איך אמרת לי פעם שאנחנו דומות, ששתינו רגישות ובכייניות...

סבתא, אני לא אשכח אותך ואתגעגע אלייך מאוד. אזכור אותך לעד, איך כל שנה ביום ההולדת דאגת לשלוח ברכה ולציין שאת מאוד מאד אוהבת. חיוךך המקסים וצחוקך המתגלגל ואהבתך הרבה ילוא אותי תמיד.

נכדתך - רוני

שטיינברג סשה

19.04.2002 – 13.06.1914

אבא

האופטימיות היא התכונה הבולטת ביותר שלך.

תמיד ראית רק את הכוס המלאה, לעולם לא

פזלת לחצי הריק וזאת גם כאשר חווית אובדן אשה ואובדן בת, שנאבקו ממושכות עם מחלת הסרטן. תמיד אמרת שחייך הם הרפתקה אחת גדולה ומעניינת. כאשר הסתכלת לאחור על הילדות בגרמניה בתחילת המאה שעברה, דרך תנועת "הווירקלויטה" והעלייה לארץ בסוף שנת 1935. השתתפת בחווייה, כהגדרתך, של הקמת המדינה תוך מלחמה וראית את הארץ מתפתחת ממושבת הנהג, כאשר חרשת את כבישי הארץ בשנות החמישים והשישים. בזמנים שלהיות נהג היה מקצוע מכובד – אך גם מסוכן. היית תמיד מסודר ומאורגן, "יקה" אמיתי וחרוץ מאין כמוהו, לכן, לא פלא שתמיד רצו שתהיה סדרן עבודה ב"התבור", שם עבדת במשך 20 שנה.

ליווית את מחלתה של אמא, ולא נשברת. המשכת לגדל אותי כבן זקונים שלך לבד, מבלי לתת לעצמך הנחות, ויחד עם זאת המשכת בעבודה ונתת את הנשמה הרבה מעבר למקובל. יחד נסענו המון בכבישי הארץ ובמיוחד בכבישי העמק שכלכך אהבת, ולכן אנו מחזירים אותך היום לכאן. שיקמת את חייך יחד עם ציפורה, כאשר נפגשתם בשנת 67 ומאז לא נפרדתם, כזוג יונים, אחד שומר על השני, וכזוג הפכים שתמיד מצאו את היחד.

ראית את מירה, בתך אחותי – נלחמת את מלחמתה ולא יכולנו לעזור לה, ושוב לא נשברת, המשכת הלאה... בשנת 69 עברת לגור בגבעת חיים ויחד עם ציפורה בנית בית חדש, והמשכת במקצוע שאהבת – נהג משאית. תמיד אמרת שאשרי האדם שההובי שלו זו עבודתו, וכך קמת כל בוקר בשמחה לעבודה. תודה לך אבא שכך גם גידלת אותי, לראות הכל בוורוד. הורשת לי תכונה נפלאה זו שלך, החיים כך הרבה יותר קלים ונעימים. גם חבריך החדשים בקיבוץ גבעת חיים שמו לב למיוחד שבך, אחרת איך תסביר שהם בחרו בך להיות מזכיר הקיבוץ למשך שנתיים? ומיד כשסיימת את התפקיד חזרת במרץ להגה, אף שהיית כבר פנסיונר במושגים של ימינו. המשכת לעבוד עוד חמש שנים כנהג, וכאשר אחרים נחו כפנסיונרים, הלכת למדרשת "רופין" ללמוד את מקצוע מסיק הדוודים ועבדת במרץ בקיטור, עד אשר נגמר לך הכוח, וזה היה לא מזמן. איזה כיף היה לדבר אתך על כל דבר בעולם. אבא חכם, רחב אופקים, פתוח לכולם ומקבל את כולם באהבה. היכן נמצא עוד סבא בן 88 שקורא הארי פוטר בוא זמנית עם נכדיו ואוהב לא פחות מהם סרטים מצוירים, וללקק גלידה ולזלול שוקולד.

בסוף חייך סבלת רק מחוסר אוויר, כתוצאה מעישון במשך 50 שנה. לפי חשבון שעשינו יחד, בסכום שהוצאת על עישון אפשר היה לקנות שתי מכוניות חדשות. אך גם כאן לא התלוננת. הראש עבד והיה צלול עד יומך האחרון. נפרדת מאתנו כמו שרצית, אצלך, במיטתך, ולא בבית החולים.

אבא – נוח על משכבך בשלום תמיד נזכור אותך חם אוהב ואופטימי

ממני בן הזקונים שלך – חנן

שטיינברג ציפורה

12.04.2006 – 15.01.1915

ציפורה עלתה ארצה מפולין בשנת 1938. היתה חברת קיבוץ עין הים, וב - 1946 המשפחה עברה לגבעת חיים. בעלה צבי אטלס נפטר בגיל צעיר והיא גידלה לבד את הבנים. נאלצה להתמודד עם עזיבתו של דני וראשית מחלתו של אשר.

ציפורה עבדה כמטפלת וכמחסנאית בגדים, ומצאה את ייעודה כספרנית בחדר העיון של בית הספר. לא היתה לה משפחה בארץ.

חייה השתנו כשהקימה משפחה עם סשה, אף הוא אלמן, ונוצרה שותפות מופלאה של תמיכה והעשרה הדדית - שהזכירה לא פעם את נוסח הנישואים האנגלי: "בבריאות ובחולי, בצער ובשמחה...". סשה אמר כי רק מאז שהכיר את ציפורה התחיל לקרוא ספרות עברית. ילדיו של סשה ראו בה ידידה ושותפה, אשר מצאה בו תומך נאמן. יחד הם כאבו את מותה של בתו של סשא, ולנכדיו היתה ציפורה סבתא לכל דבר.

אחרי מותו של סשא היא כאילו נסגרה מול הסובב אותה, כמעט לא דיברה, אבל היתה אסירת תודה על כל תשומת לב קטנה - זר סיגליות קטן, לטיפה, מילה טובה.

בבית הקברות היפה של קיבוץ הזורע, ליד סשה, נפרדו ממנה שני בניה וליוו אותה יחדיו בדרכה האחרונה.

יהי זכרה ברוך

שטרן חדווה

17.07.2001 – 09.10.1911

חדווה נולדה בברלין, בשנת 1911, בשם הרטה טראוב. היא היתה בת יחידה להוריה, אשר למרות שם המשפחה, טראוב (עינב בעברית) המעיד שפרנסתם מיינות, עסקו ברוקחות והקימו כמה בתי מרקחת. כיאה לבת במעמדה, גדלה חדווה כילדה מפונקת וגם נהנתה מחברתם של הדודנים הרבים. בכל שנה טיול, פעם לפראג, פעם לבודפשט או לוווינה. ברבות השנים נודעה כתלמידה מצטיינת, במיוחד בספרות ואנגלית, אך הלימודים חדלו להיות בראש מעייניה, כשבגיל 19 הכירה את חיים – היינץ, וכעבור מספר שנות חברות, ב־1933, הם נישאו. לאחר זמן קצר נולד פטר – מיכאל.

את השנים הקשות תחת שלטון המפלגה הנאצית חדווה וחיים חוו על בשרם. את ליל הבדולח וכן הרוח האנטישמית שבגרמניה גרמו לזוג הצעיר להצטרף למפעל הציוני ולהדריך נוער יהודי בהכשרה חלוצית לא רחוק מברלין. בשיחה דרמטית, באוגוסט 1940, דיבר אייכמן בטלפון עם חיים והודיע לו, שתוך שבועיים עליהם לעזוב את גרמניה, ולא, יילקחו למחנה ריכוז.

וכך, בבהלה של הרגע האחרון, יצאו חדווה וחיים עם פטר בן הארבע את גרמניה והגיעו, בדרך חתחתים, לוווינה. משם הפליגו על הדנובה באוניית מעפילים – פסיפיק עד מיצרי הבוספורוס. בכניסה לים התיכון עצרה את המעפילים משחתת בריטית והובילה אותם לחיפה, שם העלו אותם ומעפילים משתי ספינות נוספות לאונייה פטריה, כדי לגרשם לאי מאוריציוס. חבלני ה"ההגנה" פוצצו את האונייה, במטרה לעצור את הגירוש, אך הפיצוץ היה חזק מדי ופטריה שקעה למצולות. חיים הספיק למסור את הילד לידי מישהו ורץ לחדווה ששכבה חולה בבטן האונייה. יחד קפצו למים, וניצלו, אך בנם לא היה בין הניצולים. רצוצים נפשית וגופנית נשלחו חדווה וחיים למחנה המעצר בעתלית. לאחר קרוב לשנה נולד מיכה והמשפחה הגיעה לגבעת חיים.

חדווה וחיים השתלבו בחיים החדשים, מילאו תפקידים, חדווה כאקונומית וכרכזת בריאות, וחיים כרכז קניות של גת וכקניין ירקות וחומרי גלם. אחרי־כך נולדו גינה ואורי.

בשנות ה־60 כמנהלת הכליבו של גבעת חיים הכניסה חדווה מהפכה בתקציב האישי, ובשנות ה־50 ניהלה את בית ההבראה של הקיבוץ המאוחד בנתניה. גם כגימלאית ניתנו בידיה האמונות האחריות בהנהלת החשבונות של תקציבי החברים. בין לבין נהנתה מעשייה תרבותית. במיוחד ייזכר לטובה חג פורים, כאשר יחד עם חיים העלתה הצגות, לצחוקם של חברי הקיבוץ.

מאמצע שנות ה־60 נכנסה חדווה לתפקיד נוסף – סבתא. רם, ניב וליאור, נכדיה הראשונים, ואחר כך דותן, גליה, אוהד, רועי, דריה וטל. ב־1980 הצטרפו לנכדים גם אופיר ואסף. חדווה מעולם לא שכחה חג ומועד, והרעיפה מתנות וברכות על כל נכדיה.

בין העוגות שאפתה תיזכר במיוחד האפפל קוכן שאפתה בכל יום שישי. אחרי שנים של שמחה ועדנה הגיע גל נוסף של עצב ודאגה. ב־1978 הלך חיים לעולמו. חדווה אבדה משמחת החיים. בעזרת הנכדים והמשפחה אספה את כוחותיה וניסתה להתגבר.

שבע שנים אחר-כך נחת אסון נוסף, כאשר אורי, שהיה כוכב ספורט וסטודנט וארכיטקט מצטיין באוניברסיטת ייל, שנה ורבע אחרי לידת בתו דריה, בגיל 37 נפטר לפתע. ב־1989 כאשר מיכה ורחל היו בארה"ב בחופשה מהקיבוץ, הצטרפה חדוה אליהם, והיא כמעט בת 80. חדוה השתלבה בפעילות ויצו, טיילה רבות ברחבי ארה"ב ונהנתה מהשנה היפה ביותר בחייה, כדבריה. בהתקרבה לגיל 90 התחילו הנכדים להתחתן: דותן, רם, ניב, גליה ואופיר ובמהרה נולדו הנינים. חדוה תמיד מצאה את הצד החיובי, למרות הצרות שפקדו אותה.

יהי זכרה ברוך

נפרדת ממך - רחל

שטרן חיים

7.8.1978 – 11.8.1909

חיים החביב, דמות בולטת בתוכנו, נסתלק מאיתנו פתאום והוא קרוב מאוד ליום הולדתו ה־69. עם גבור שנאת היהודים בארץ מוצאו, גרמניה, ועל אף היות אחד מהוריו לא יהודי, הוא היה מן הראשונים שהבינו כי דרך הציונות המגשימה היא המוצא המכובד היחידי, וכך קרה שחיים הלך להכשרה חלוצית על אף היותו בעל משפחה ומטופל בילד. בשל נטייתו וכשרונו לפעולות ציבוריות נעזרו בו להקמה ולהדרכה של נקודת הכשרה חדשה, ומועד העלייה לו ולמשפחתו נדחה.

לבסוף ניתנה להם האפשרות לעליה ב' ובבוא היום מצא חיים את עצמו עם משפחתו באניה "פטריה" שעגנה בנמל חיפה, צפויה לגירוש. ושוב היה חיים בין הפעילים בוועד הנבחר, ידע על הכוונה למנוע את הפלגת האניה בכל מחיר. ואכן בעד מעשה הגבורה הזה, שהישוב היהודי דאז וכל העולם התרשם ממנו עמוקות, חיים וחדוה שלמו מחיר כבד מאד, ילדם היה בין הנספים. ואחר כך המעצר המייגע בעתלית, היות והשלטונות חשדו בו (ובצדק) שהוא בין הפעילים – המשפחה היתה מן האחרונות להשתחרר ורק כעבור שנה הגיעו אלינו. וכאן בביתו הקיבוצי שהוא אהב מאד, עבד וטרח ותרם לציבור בהתמסרות רבה בכל תחום שנדרש ממנו. הנה הגיעו ימי הגיוס הגדול בזמן מלחמת העולם השנייה. לפי בקשתו הוא גויס לפלמ"ח וגם במסגרת זו הוא לקח חלק בפעילות מרכזית. כאשר השתחרר שרת את הקיבוץ בנאמנות בעבודות שונות ותפקידים שונים ועם פיתוח התעשייה שלנו עבר לעבוד בביהח"ר "גת" ובו המשיך והתמיד עד קצה גבול יכולתו ולפעמים גם מעבר לזה – עד יומו האחרון שבא עליו לפתע. הנה כבר קיצו קרוב מאוד ובשעותיו האחרונות הוא עדיין דואג לסידור ענינים שונים שלא הספיק לגמור. השאיר אחריו את אשתו חדוה, הבנים מיכה ואורי, הבת גינה והנכדים.

מדברי חברים

כי זאת לדעת: הוא אהב את הקיבוץ כולו כמסגרת ודרך חיים אך הוא אהב לעזור לכל חבר וחבר בכל העינינים הקטנים של יום יום שהם לפעמים קובעים הרבה. עזרה זו הוא נתן בכל הדרכים כנדרש, גם בעצה מועילה אבל גם בעבודה וטירחה ובתבונת כפיים, וכן הצטיין באחריות ודיקנות בביצוע. נזכור את חיים כשותף נעים בעבודה ובפעולות חברתיות שונות, שתמיד יכולנו לפנות אליו בכל ענין ובכל שעה.

שטרן מיכה

31.12.2015 – 29.10.1941

דברים שכתבה רחל (בלשונו של מיכה: המלכה)

מיכה שלי, אישי היקר והאהוב – כל מה שרצינו לומר זה לזו כבר נאמר מעל פני האדמה. המחלה שלך איפשרה לנו, עם כל הצער והבכי, לפתוח פתחי אור דרכם חדרו רגשותינו, מחשבותינו. הקשר המיוחד שלנו בא לידי ביטוי בכל הדרן המיוסרת והקשה הזו. הכאב לא נגמר והגעגוע רק יתעצם. אתה ואני אחד הם. בלילה הלכת כבר לעולמות אחרים, כשאהבת כולנו עוטפת אותך ברוגע ובשלווה ואני בכיתי ובכיתי כי לא רציתי שייגמר לעולם. וחיכיתי בלילה שיבוא פרפר לבן.

”בוא אלי פרפר נחמד,

שב אצלי על כף היד,

שב, תנוח, אל תירא

ואל תעוף בחזרה...”

אני אשמור עליך. אוהבת אותך כל כך.

אבא מיכה היקר

אהובנו, איש המעשה החם והמחבק, היוזם, התומך והמרעיף מיכולותיו על כל הסובבים אותו, איש משפחה, בעל, אח, אבא וסבא.

שנים של אהבה, נתינה, תרומה, ובנייה של בית עם רחל, הילדים כולם, המשפחה, החברים והקיבוץ תמו במכה של מחלה שהיכתה בך ללא רחם.

כאדם אופטימי מטבעך, נלחמת והאמנת, נלחמת וחשבת כל הזמן שתנצח, זאת היתה דרכך מאז ומעולם. רחל וגם אנחנו האמנו יחד איתך בהצלחתך ובניצחונך. נאחזנו בתקווה ובהצלחות הקטנות לאורך הדרך ונשברנו כל פעם מחדש מהאכזבות והכשלים, אך לא אתה!!!

נשארתי מאמין וחזק גם ברגעים הקשים!!!

אני אישית מרגיש זכות גדולה להיות בך, למדתי ממך רבות, בין שאר אמירותיך זכורה לי במיוחד סיסמתך הקבועה על ”הפרה שרוצה להניק יותר ממה שהעגל רוצה לינוק”, במקרה שלך איתנו, הילדים שלך, כך זה היה תמיד.

בכל צומת בחיי, אם זה בילדות, בנעורים הפרועים, בצבא, בעסקים, בלימודים ואף בחיי המשפחה הקטנה שלי, למדתי ממך המון. תמיד נכחת, תמכת, תרמת וייעצת. נתת את התחושה המחזקת שיש על מי לסמוך.

היית עמוד התווך של המשפחה ולמעשה של כמה משפחות, שהקמת וחיברת ביצירת במו ידך ואהבתך. אבא יקר, היית(וסבורתני שעודך) איש של אמונה בטוב ואיש של נתינה, אופטימי עד אין קץ, מלא באהבה לאנשים ומלא באהבה מאנשים.

אמנם את רבות משנות עבודתך הפורה הקדשת לענף הרפת (אולי משם גם שאבת את המשפט בעניין

הפרה שרוצה להניק...) אבל תמיד עניינו אותך האנשים, להם הקדשת את זמנך ומחשבותיך, לטובתם התנדבת והתמסרת.

שנים רבות פעלת בטיפול, ליווי, תמיכה וסיוע לאנשים עם מוגבלויות וקשיים אישיים. ליווית הן מטעם הקיבוץ והן באופן פרטי אנשים שהיו זקוקים לסיוע ותמיכה ועשית זאת באהבה גדולה ובמסירות אין קץ. עם יציאתך לפנסיה סייעת לחולים ולאנשים בשיקום בקיבוץ, באזור עמק חפר ואף בבית לוינשטיין, ראית בכך שליחות ומצווה, מי היה מאמין לפני ארבע-חמש שנים שאתה, האישה החזקה, הגבוהה והזקוקה תיקלע למצב בריאותי כזה? בטח שלא אתה!!!

אבא יקר, הינך האישה האופטימית, היזם, הוגה החלומות ומגשימם, בונה, יוצר ולא נח לרגע, עד להשלמת הרעיון או החלום.

לצערנו הרב, במאבק במחלה, המחלה ניצחה, אבל אתה נתת לה פייט שלא נראה כמותו ואת זה אומרים גם הרופאים והצוות הרפואי שטיפלו בך במסירות ועשו ככל יכולתם לעזור לך ולנו, ועל כך נתונה להם תודתנו מעומק הלב.

אני יודע שלא נהוג, אני גם יודע שאין מערבבין "שמחה" ב"שמחה". אבל אחטא לאמת אם לא אומר זאת כאן ועכשיו, רגע לפני הפרידה הסופית ממך:

רחל היקרה!!! את היית לאבא כותל המזרח, אבא העריץ אותך, סגד לך, ואהב אותך עד אין קץ. היית לו עוגן וחוף מבטחים וזאת לאורך כל השנים. עם פרוץ המחלה והתגברותה, נלחמת ביחד עם אבא להצילו. לרפא, להבריא ולמצוא מזור ותרופה לכאביו. אין בליבי ספק שללא מסירותך ואהבתך כפל כפליים, הטיפול היום - יומי, שעה - שעה, דקה - דקה ושניה - שניה, בחוסר פשרה, באהבה, בחיבוקים, בחום, במוסיקה ובדאגה אוהבת, הם הם שנתנו לאבא את הכוח להמשיך להאמין ולחיות עוד ועוד זמן מעבר לכל סיכוי אפשרי, על כך נתונה לך אהבתנו הגדולה.

אבא יקר, אנו עומדים המומים על קברך. עצובים, בוכים ושבורים!

אף על פי כן, אנחנו נחושים ואופטימיים בדיוק כמו שלימדת אותנו כל השנים: להרים את הראש, לחייך, להביט קדימה לעתיד ולהמשיך להאמין.

תודה אבא על שנפלה בחלקנו הזכות להיות ילדיך. תנוח בשלום ושלווה באדמה שכה אהבת.

שלך ילדיך

רם ואורית, ניב זיו, גליה וליאור, אופיר ויפעת, אסף ויעל, טל וליאור.

מייקל...

אני יושב כאן, בבית שלך. שלנו. בחדר בו לפני יומיים נשמת את נשימתך האחרונה. נשימה ארוכה, שבה סיפור חיים שלם, אומרת תודה לגוף החזק הזה שלך, וממשיכה ממנו בצורה של רוח. רוח שמאותה הנשימה תהייה איתנו בכל מקום, כל הזמן. לעד. כמו אוויר טהור.

מייקל, למדתי ממך עולמות יותר משאוכל להניח כאן על דף מחורבן. את פרטי הפרטים של הביטוי הרגשי, אשלח לך תוך כמה שבועות בצלילים, שיפגשו את הנפש שלך בשמי הנצח המחבקים.

תודה לך, איש יקר ונדיר על הסבלנות, על ההבנה שלא ידעה אופק, על האופטימיות שרק אפשר להעריך מכיוון שלשאוף אליה זה בלתי אפשרי; תודה על האהבה שמעולם לא ראתה גבול, ותודה על המתנה הכללית, שנתת לכל אלה שזכו להכיר סוג של אנשים, שכמותו לא יהיו עוד בעולמינו, ואחרוניהם הלך מאיתנו בחמישי האחרון.

אני אוהב אותך עם כל הלב, וכמו האהבה שאין לראות אותה רק להרגיש, אנחנו לא ניפרד לעולם. בדמעות חונקות מגעוגע וגאוה.

שלך

פצי - אסף הדר

שטרנברג הינדה

1877 – 24.2. 1964

הינדה נולדה בשנת 1877 בכפר רוזרין בגבול בוקובינה, במשפחה מאד אדוקה ש "עינינו תחזנה בציון וירושלים עיר הקודש שתבנה בקרוב במהרה בימינו" - נהפכו לשאיפה ריאלית והתגשמו בחייה. חיתה בסדיגורה על-יד צ'רנוביץ, עברה לבידניץ בבסרביה, שם נישאה. היה להם משק וחיו כאיכרים, עקרת בית חרוצה שסייעה רבות בידי בעלה. בת 33 נתאלמנה, עברה לחוטין, עול הפרנסה וגידול הילדים עליה - חנכה את 4 ילדיה ברוח המסורת, ביקרו ב"חדר" ולמדו אחר-בך בגימנסיה. בימי מלחמת העולם השניה עקרו לארמניה. בשנת 1955, לעת זיקנה, באה לקיבוצנו, לבנה, הצעיר באחים, חיים. תשע שנים חיתה איתנו. נפטרה בשיבה טובה ב - י"א אדר תשכ"ד. בת 87 היתה במותה.

שטרנברג חיים

22.4.1992 – 8.12.1905

חיים נולד בשנת 1905.

בהיותו בן שנתיים התייתם מאביו ואמו עברה עם הילדים – שתי אחיות ואח, לחיות עם משפחתה. המשפחה היתה שומרת מסורת. חיים למד ב"חדר". בבית ספר עממי ובגימנסיה.

חיים עלה לישראל כבודד, לא בקבוצה וחי עם אחותו בתל אביב במשך כחצי שנה, עד שהצטרף לקבוצה שכונתה קיבוץ ג', שהיתה מיועדת להתיישב בוואדי חווארית. הקבוצה חיה בעפולה וכמו רוב חבריה עסק גם חיים בבניין ובסלילת כבישים. חיים עבד עם שאר חברי הקבוצה, גם כשעברו לגור בחיפה, עד שנשלח להכשרה לגניגר, לעין חרוד ולגבעת השלושה.

בשנת 1933 בנה משפחה עם טובה ולאחר שנה נולדה בתם רות. בשנת 1942 גוייס לצבא הבריטי, איתו שהה במצריים ובלבנון.

במשך 50 השנים שהיה בגבעת חיים מילא חיים תפקידים שונים. עבודתו העיקרית היתה כטרקטוריסט. בזמן הפילוג יצא לעבוד במשרד החקלאות בו עבד במשך כ-10 שנים, עד שחזר לקיבוץ והשתלב בעבודה ב"גת", בה המשיך עד לימיו האחרונים.

חיי האלמנות היו קשים לו. החץ פגע בו ביום מותה של טובה, רעייתו. הוא לא היה יכול לחיות בלעדיה.

היתה בחיים הרבה חוכמת-חיים והיה בו עוד רצון ללמד, להוריש, להשמיע. חיים הלך מאיתנו כפי שחי, מבלי להטריד את הזולת, חד וחלק, נקי וטהור. יהי זכרו ברוך.

שטרנברג טובה

6.4.1989 – 11.7.1907

נולדה בלייפציג למשפחה מסורתית. מצבה הכלכלי של המשפחה היה קשה. אביה שהיה 4 שנים במלחמה חזר פצוע. לאחר שהבריאה האב עברה המשפחה לצ'רנוביץ. שם עסק אביה במסחר והמצב הכלכלי השתפר. לטובה היו עוד חמישה אחים.

טובה למדה חמש כיתות בביה"ס העממי וארבע כיתות "ליצאום". לאחר מכן עבדה בחנות ספרים ואצל נוטריון. בגיל 13 נכנסה לתנועת השומר הצעיר. בנים ובנות היו אז מאורגנים בפלוגות ובגדוד ויצאו למושבות קיץ. בגיל 17 יצאה עם הקבוצה הראשונה של השומר הצעיר במסגרת החלוץ לקישיניב. שם עבדו בחורים ובחורות בנסירת עצים ואיסופם וגם עבדו בכרמים. הקבוצה עלתה לארץ בשנת 1925 וטובה עוד המשיכה עד לעלייתה בשנת 1929. הצטרפה לקבוצה העתידה להקים קיבוץ גבעת חיים.

עבדה במכבסה ובמטבח ולמדה ריצוף. לאחר מכן עברה לעבוד עם ילדים, נשלחה להכשרה של חצי שנה לעבודה עם תינוקות בתלפיות, ושנה להדסה. עם סיום ההכשרה עבדה בקיבוץ עם תינוקות. את חיים הכירה רק בארץ כאשר הגיע לקיבוץ. רות בתה, נולדה בשנת 1934. טובה מילאה בקיבוץ תפקידים רבים היתה בוועדות ובשליחות במזכירות הקיבוץ. כמה שנים היתה בוועדת חינוך ובוועדה חינוך המרכזית, ובריכוז הגיל הרך, ביקרה בקיבוצים רבים והדריכה אותם בעבודה לרוב במשך שבוע ויותר. כך היתה ביראון, באייל, באילות, תל רעים ועוד. בשנים האחרונות עבדה במחסן בגדים.

בתחילת 1934 נסעה עם חיים לבקר את ההורים בחו"ל, והכינו את עלייתם ארצה. הורי טובה באו לקיבוץ בספטמבר 1935 והיו בו כל חייהם.

בשנה האחרונה של חייה חלתה במחלת הריאות וסבלה מאד.

מדברי טובה

הזמנים משתנים, מה שעשינו אז, לא היה רק עבודה או פרנסה. זה היה יעוד! אמנם היה קשה, עבדנו ימים כלילות... אבל ידענו: אנחנו מקימים דור חדש.

לו היה ניתן לי לבחור מחדש הייתי; חוזרת על כך. אף פעם לא הצטערתי שהלכתי בדרך זו...

שכטר פרומה

1964 – 1880

שכטר יחיאל

1949 – 1875

ההורים נולדו וגדלו בעיירה סטרודניץ בבוקבינה ועברו לרדוץ, במשפחות של למדנים וחרדים. בבית ספגו הילדים מרוח היהדות המסורתית והחסידית. הם היו ציונים נלהבים ומשחר ילדותם שאפו הילדים לעלות לארץ הקודש ולבנות אותה. בציונות לא ראו ניגוד להשקפתם ולהכרתם, הדרך החדשה היתה מובנת להם. אחרי מלחמת העולם הראשונה, כשנוסדו תנועות ציוניות, רצו ההורים להצטרף גם כן. בבית אף פעם לא היו ויכוחים על הדרך. הילדים קיבלו ברכות מההורים בעלותם ארצה ובהצטרפותם לקיבוצים.

גם הם ביקשו לזכות בכך ואמנם הגשימו את שאיפתם וזכו לחיות עם הילדים כמה עשרות שנים בקיבוץ. השתלבו בעבודה ונקלטו כחלוצים - עולים. היה להם סיפוק רב מזה ונהנו משנות שלווה. נפטרו בשיבה טובה. זכו לראות בחייהם יותר מתריסר נכדים ושבעה נינים.

מדברי חברים

ר' יחיאל מיכאל היה ידוע כלמדן - מפורסם אצל הרבנים בכפר הרואה ובחדרה. דמות לא רגילה - הזכירה לך את היהודי הנצחי ששמר על הגחלת היהודית ובזכותו קיים המשך שבונה את המולדת. שמר על הכשרות ברפת בימי חג הפסח ובבית חרושת מטעם הרבנות. אפילו צבי ז"ל, בנו, היה מקובל אצלם כ"בן של האב" וסמכו עליו בענינים דתיים. הילדים ידעו לכבד את הוריהם, "כבד את אביך ואת אמך" לא לשם מצוה, אלא בתור גישה יהודית אנושית. ההורים מצידם גם כן התייחסו יפה לילדיהם. היה זה כבוד הדדי. מההורים הראשונים בקיבוץ שהכירו אז את כל החברים וקשר אתם קשרים. האם עמלה כל חייה. ידעה להתחבב על חברות ושמרו על יחסים

שלו אפרא

29.10.2001 – 21.10.1910

אבא – אני מסתכל סביב ורואה את הקהל הרב שהתכנס כאן: חברי גבעת חיים, האזור, חברים, ידידים מהמפעל בקרית שמונה, קרובי משפחתך הרחבה ואנו, ניניך, נכדיך ילדיך, אחותך ואמא. זוהי עדות חיה למפעל חיך, אשר השתלב היטב עם מהלכי ההיסטוריה של המאה ה-20. אבא, לפני 10 ימים חגגנו לך את יום ההולדת ה-91 ולא ידענו שזו לך הפעם האחרונה. נולדת בראשית המאה ה-20 ואתה מסתלק לך מן העולם בראשית המאה ה-21. הנה כי כן זכית לחוות את שני הקצוות: המכונית שהומצאה בתחילת המאה והמחשב שיישומו המודרני הגיע לשיאים בסוף המאה.

נולדת למשפחה מבוססת בוינה, בזמנים של פרויד איינשטיין והרצל. אביך היה רופא ואמך עקרת בית. ילדותך היתה מרופדת ואתה היית ילד מטופח ומרופד. למדת בבית ספר ממלכתי, אנטישמיות חוגגת, תנועת נוער יהודית ציונית (סניף של הבלאו וייס). קיבלת השכלה רחבה ויסודית, עם לימודי עברית בגימנסיה היהודית. שמרתם מסורת עד מלחמת העולם הראשונה ומצוקותיה. תחביבך היו טיולים, תיאטרון, קולנוע, שפות, היסטוריה, ארכיאולוגיה ותולדות העם היהודי. כשהגעת לגיל בר מצווה עלה היטלר לשלטון בגרמניה. האישים הבולטים היו קפקא, גרשווין, ברנרד שאו, סטלין וטרוצקי. אתה, צעיר יהודי, ציוני, מחליט לעלות לארץ ישראל. על רקע עלייתה של המפלגה הנאצית זה היה נראה פתרון נכון. עם עלייתך לארץ, בשנת 1931, נקלטת בקיבוץ ומאז קשרת בו את גורלך. סבא וסבתא (הוריך) וכמותם גם מימי אחותך הצטרפו גם הם כעבור שנים. בהמשך הצטרפת למשמר החופים הבריטי (מלחמת העולם השנייה).

הכרת את אמא, התחתנתם ונולדו הילדים – חוה, אנוכי, צילה ומתי. בכל עיסוקך בקיבוץ השקעת את כל מרצך ומעיינך.

שילבת את תחביבך בידעת הארץ ובטיולים ומשכת גם את אמא עד המזרח הרחוק, מצרים, אירופה וארה"ב. גם לירדן נסעת, בטרם הסכם השלום. לסוריה סירבו לתת לך אשרה, אבל ניסית. כאשר נולדו לך נכדים ונינים הפעלת את הזיכרון הפנומנלי שלך וזכרת כל אירוע וכל תאריך, כל נכד ונכד זכה אצלך לתשומת לב ולברכת יום הולדת. שרתת את הקהילה בנאמנות, בפעילות בוועדות ובתרבות. השכלת להשתנות בהתאם לזמנים ולא נשאת שמרן מזדקן.

חיך היו מלאים עד רגעיך האחרונים, וכך, באופן קצר ואלגנטי, בא לך מותך בחטף. תפקדת והיית צלול עד הסוף. בשנותיך האחרונות השקעת זמן, מאמצים ומחשבה רבה בטיפול באמא, אשר היתה מוגבלת יותר ויותר. נאמנותך הנוגעת ללב שמשה מופת לכל הסביבה. לפני 10 שנים כתבת לנו נוסח שאתה מבקש לאמור על קברך. זה מראה לנו את אמונתך העזה באדם, בשלום, ובעתיד טוב יותר.

תהיה נשמתך צרורה בצרור החיים.

שלו גרטי

27.11.2004 – 20.11.1913

בשבת לפני שבוע חגגנו לה יום הולדת 91 והיתה כל כך שמחה ומאושרת. אמא נולדה בעיירה אאוסיק שבחבל הסודטים בין צ'כיה וגרמניה. בת שלישית למשפחת פרגר אחרי שני בנים בוגרים ממנה, קורט ופריץ, אשר לצערי אינם כבר

בין החיים. התקופה בטרם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, באזור הכלול בקיסרות האוסטרו הונגרית שעבר שינויים אחרי המלחמה עם הקמתה של צ'כוסלובקיה העצמאית.

המשפחה היתה מבוססת כלכלית ועיסוקיה כללו בעיקר מסחר וייעוץ בענייני פחם. כמו משפחות רבות דוברות גרמנית, משפחת פרגר היתה מאד ליברלית וחופשית בתפישת עולמה. חינוך הילדים כלל פעילות גופנית וענפי ספורט מגוונים כגון – שחיה, סקי וטיולים ארוכים. בבית ספר יסודי ובבית ספר תיכון לימדו בשפה הגרמנית שהיתה מדוברת בקרב תושבי החבל הגרמנים. השפה הצ'כית נלמדה כשפה שניה. אמא התייתמה מאביה בגיל 13 ונאלצה לעזור לאמא שלה בפרנסת הבית. מכאן הידע שצברה בבישול ובאירגון משק בית. בתיכון הצטרפה לתנועת הנוער הציוני "מכבי הצעיר" ואחר כך לתנועת הנוער הציוני "בלו וויס". סיימה בגרות בהצטיינות בתיכון במגמת מסחר.

בשנת 1933, לאחר עליית היטלר לשלטון, הבריטים הגבילו מאד את מתן הסרטיפיקטים ליהודים לעליה לארץ. אמא החליטה להצטרף לקבוצת חלוצים ולעלות באופן בלתי לגאלי באניה קטנה בשם "וולוס" שיצאה מנמל בבולגריה. הם לא הצליחו להיכנס לארץ ונאלצו לשוב לאחור ולשייט בים התיכון חמישה שבועות. לאחר מספר חודשים חזרו החלוצים האלה לצ'כיה. כל אחד לביתו. בשנת 1934, מיד לאחר הנסיון הכושל, קבלה אמא סרטיפיקט של חלוץ ועלתה לארץ דרך יון ישירות לגבעת חיים. אמא שלה ביקרה אותה בגבעת חיים ב 1938, לפני פרוץ המלחמה, והחליטה לעלות ארצה. לרוע המזל, כשחזרה לצ'כיה להשלמת סידורי העליה, נבצר ממנה לצאת משם וכך נשלחה לאושוויץ ונרצחה שם בשנת 1944, שלושה חודשים לפני שחרור המחנה על ידי הצבא האדום. הדוד פריץ שהיה ממנהיגי גטו טרזינשטט נשלח גם הוא לאושוויץ ונרצח שם ב 1944. הדוד קורט, שהיה עורך דין בפראג, הצליח לעלות לארץ ברגע האחרון בטרם נכבשה פראג ע"י הנאצים, והתיישב כחקלאי במושב נירה שליד בית יצחק.

אבא ואמא הכירו בגבעת חיים ב 1938. הם היתגוררו באוהל וסבלו מתנאי מחסור ודלות, גרו בלב אוכלוסיה ערבית עוינת וחלו בקדחת ובמחלות אחרות. מעולם לא התלוננו ולא איבדו את הרוח החלוצית אשר בעזרתה כבשו את הארץ ואת האדמה. הם היו ציונים אמיתיים. הם דור של ענקים שכפי הנראה הולך ונעלם. הקימו משפחה לתפארת, ארבעה ילדים, שנים עשר נכדים, שישה נינים והפרויקט עדיין נמשך. לי באופן אישי אמא היתה מלאך. לאחר שחליתי בגיל צעיר, השקיעה בי את מיטב כוחותיה, סחבה אותי על הגב באוטובוסים ובדרכים בטרם היו אמצעי תחבורה כמו היום.

אמא לא היתה עובדת סוציאלית, אך דאגה למקרים סוציאלים בקיבוץ ולנפגעי גורל שהחיים התאכזרו אליהם. היתה מזמינה אותם להתארח אצלנו בבית בעיקר בערבי חג כדי שלא ישארו בודדים בחגים. בשנים האחרונות היתה רתוקה לכיסא גלגלים והתגוררה בבית שקמה, שמחה על כל ביקור וטיול.

תהיה נשמתה צרורה בצרור החיים.

שלינגר לוטה (שינדל)

1888 - 1964

ד"ר שלינגר בנו

1872.6.8 - 1946

בנו נולד בעיירה קונוביצה במורביה המזרחית באוסטרו-הונגריה כבנו של רופא כפרי. אף הוא למד רפואה באוניברסיטה של וינה והצטרף יחד עם חבריו לאגודת הסטודנטים "עבריה". היה בין תומכיו הראשונים של הרצל. בצד שמירה מתונה על עיקרי המסורת הדתית היהודית נשבה בביתו רוח התחיה הלאומית. גם האם הקדישה את כל מרצה וכוחה בפעולה הציונית. בית ההורים היה תמיד פתוח לכל

שליח מן הארץ היעודה וכל סעד אפשרי ניתן לכל אחד בעצה, בהמלצות, ברוח ובחומר. הילדים שגדלו באווירה זו - דרכם היתה מותווית מראש. אם כי בנוגע להגשמה היו הדעות חלוקות ורעיון הקבוץ היה זר, בכל זאת, לאחר בקור קצר בארץ, הסתגלו אליו מהר והכפילו את מאמצייהם לתמוך בהתפתחות גבעת-חיים בכל נפשם ובכל מאודם. כשיהדות אירופה הרגישה בקטסטרופה המתקרבת, מסרו בלי היסוס ובלי סייג את כל חסכוניהם מעבודת האב בקופת-חולים הכללים של פועלי וינה - לקבוץ, בהאמינם שמפעל חייהם יהפוך למשען בעת צרה. הם זכו בהתגשמות חלומם - תקוותם. מרצון ולא מאונס מצאו את ביתם בקרבנו. האב הוסיף ככל יכולתו לציוד המרפאה וגם העניק מעצתו המקצועית לחברים שפנו אליו בהזדמנויות שונות; אם כי נבצר ממנו; מפאת גילו ומצב בריאותו, לעסוק בעבודה רפואית סדירה. נפטר ב - כ"ד אדר תש"ו בשנת 74 לחייו.

לוטה המשיכה להדק את הקשרים עם מפעלנו בחוג משפחתה הגדלה בהתמדה ובקרב ידידיה הרבים בתוך הקבוץ ומחוצה לו.

ושוב היה ביתה בגבעת חיים פתוח למפגש משפחתי ולשיחת רעים. היא עסקה בעבודת כפיים ככל שיכלה. גם לעת זקנה וחולי - רק גופה היה מוגבל - נפשה ורוחה היו רעננים והיא היתה שותפה ומעורה בכל קורות דורנו וקיבוצנו, בכל שמחה וצער. ליבה היה עם כולם בחוגים הצרים והרחבים שהקיפוה. עד ימיה האחרונים המשיכה במסורת המשותפת לה ולאב: את הכל למען הזולת והכלל להקריב.

לא בלבד לעסוק בציונות אלא לחיות אותה בכל נימי הגוף והנפש. אכן היה שכר לפעולתם. נפטר ב - י"ח אדר תשכ"ד בשנת ה - 76 לחייה.

שלישמן בלה

27.6.1971 – 30.8.1913

בלה גדלה בבית מסורתי, הוריה אדוקים, אבל פתוחים לרוח הציונית. היא היתה המבוגרת בין הבנות. למדה בבית-ספר עברי, מ"החלוץ הצעיר" להכשרה, לארץ ולקיבוץ, נשלחה לפלוגת הקיבוץ המאוחד בנס-ציונה. אחרי זמן קצר הצטרפה לבני משפחתה בגבעת-חיים. עוד בבית הוריה, מרובה ילדים, קיבלה את כינוי החיבה "הטובה". היתה טובה להוריה, לאחים ולאחיות. היתה חברה בכל מקום: בגן הירק, בלול, מטבח ילדים, ובמחסן הילדים. טובה לשכנים ועם כל שבא אתה במגע. בלה התמסרה לכל בני המשפחה, במיוחד לאמה – בעדינות המיוחדת לה, מצאה שפה משותפת אתה, ספרה לה על הכל, שמעה עצה טובה ממנה, חייתה עם אמה כחברה. כאב לה מאוד שילדיה היו נאלצים למצוא את מקומם מחוץ למקום, היא ידעה להתיידד עם אנשים, להבין אותם, למצוא מילה טובה וגם לעודד בזמן הצורך.

מדברי חברים

לא השלימה עם מחלתה, נדמה היה לה שעבדה פחות מדי, לא רצתה להכביד על אחרים. נפטרה מהתקף לב. הניחה אחריה את בעלה נחמיה, ילדיה: אילה, נתן, פנחס. נכדים, משפחה ענפה בקיבוץ בארץ ובניכר. 1936 מחסור בקיבוץ, הבת הראשונה שלי נולדה, כמה הופתעתי שבשוכי מבית החולים אחרי הלידה מצאתי בצריף הדל עוגה ופרחים על השולחן, חדר מסודר, היה זה מעשה ידיה של בלה. בלה (גיסתי) דאגת לי לא רגיל – רגש משפחתי – מבקשת ממך לא להיות מודאג, הכל יהיה בסדר, תחשוב רק על הבריאות שלך, שאתה צריך להבריא.

מתוך מכתבים לנחמיה – 5 ימים לפני פטירתה

אני גרה עם חוה לדרר (בחדרי חולים) חברות לצרה, נעים לי אתה. אני מרגישה טוב מאוד ומקווה רק שתחזור מהר הביתה בריא ובסדר מבי"ח. תהיה רגוע, הכל יסתדר.

שלישמן נחמיה

03.04.1997 – 27.12.1912

נחמיה נולד בפולין ב- 27 לדצמבר 1912, ברכבת, כאשר אימו נסעה לביקור משפחתי. משפחתו, חמישה אחים ואחיות חיה טוב בבית הסב בעיירה קטנה שבה רק 150 משפחות יהודיות וכן עוד בני לאומים שונים, ושמה -וורבה.

למשפחה היו כמה פרות וגן ירק ומהם היתה פרנסתה. אחר כך, אביו נהיה לפקיד במנסרת עצים, פוטר וקנה מאפיה קטנה. נחמיה החל לעזור לאביו בעבודה אך כבר אז נמשך לרעיון העליה לארץ ישראל, ויצא להכשרה.

לארץ עלה בשנת 1934 והגיע לקיבוץ גבעת חיים. בשנת 1946 נישא לבלה וכאן נולדו ילדיהם: אילה, נתן ופנחס.

בקיבוץ עבד נחמיה בקבוצת הבניה בחדרה, בפרדס, במאפיה עם הונזו והרבה שנים עבד בכרווזיה. אחר כך עבר לעבוד בחכתניה של גת. עקב הרעה במצב בריאותו, עבר לעבוד בהנהלת חשבונות, עבודה שסיפקה אותו ועזרה לו להתאושש לאחר מות בלה אשתו.

באחרית ימיו, נאלץ נחמיה להעתיק את מגוריו ל"בית שקמה" ושם בילה את שארית חייו תחת השגחת הצוות המסור כאשר ילדיו ונכדיו מבקרים אותו ומשמחים אותו בבואם. רגע מותו בא לו לפתע, ביושבו עם כל החברים הוותיקים. ללא הגה ללא קול. בדממה יצאה נשמתו.

יהי זכרו ברוך.

נחמיה מספר:

בעיירה היו שני בתי כנסת למרות שלא היינו אדוקים מאד. אני הרגשתי את היהדות שלי במיוחד בחגים ובעיקר ביום כיפור. האנשים היו קמים בלילות לסליחות, ולי כנער, זו היתה חוויה מיוחדת. חוויה אחרת הזכורה לי הם לילות הקיץ הקצרים, כשהזריחה החלה בשעה שתיים בלילה, וכשהייתי יוצא החוצה היה הטל זוהר כמו יהלומים.

משפחתי לא היתה ציונית במיוחד, אך זכורים לי מאורעות חשובים כמו הקמת האוניברסיטה העברית על הר הצופים שהיה רגע של התעלות לכל העיירה, רצח ארלוזורוב שהשאיר רושם קשה מאד, ובמאורעות 1929 כל היהודים בעיירה התאספו בבית הכנסת והורידו את כל התכשיטים למען הישוב בארץ. לאחר שעליתי לארץ ועבדתי בפרדס, היתה תחרות עם הפועלים הערבים. "פתחנו צלחות" עם טוריה מסביב לעצים. עבדתי מהר וכל החברה אמרו לי "מה אתה רץ כל כך מהר?"

שמואלי אברהם

16.4.83 – 14.11.1907

אברהם הגיע לארץ מעיירה קטנה בפולין. הוא שייך לאותו דור שגדל בין שתי מלחמות העולם. נולד באותה פולין אשר עוד היתה בידי הצאר הרוסי. בנעוריו חי במדינת פולין העצמאית עד עלייתו ב־1933 אברהם היה בנו של רב, גדל בבית יהודי חם, היה באירגון ציוני מגיל צעיר מאוד. שלט היטב באידיש ובעברית, אך לא הספיק לעבור הכשרה כמקובל. למד נגרות ועבד במקצוע זה כמה שנים בת"א ובחדרה. נמשך לחיי קיבוץ וב־1940 החליט להצטרף לקיבוץ אשדות־יעקב ושם השתרש אחרי חבלי קליטה קשים. עבד רוב הזמן ברפת. עם הפילוג בא עברו השבר הגדול, והוא לא היה מסוגל להמשיך במקום ולכן חיפש את מזלו בנקודה אחרת. בסופו של דבר התיישב אצלנו – לפי דבריו הוא "קלע למטרה!".

מ־1952 עשה עשרות שנים בשדה. הוא הפך במהירות לירקן נלהב ואוהב לטפח את מיני הירקות הרבים ובמהרה השתלב בצוות. עבד קשה, במסירות, תמיד מוכן לעזור. עם ביטול גן הירק עבר למטע וגם שם נקלט בקלות. כאשר נדרשנו לגייס חבר לבית האריזה האזורי, נפל הפור על אברהם. שם עבד בתנאים קשים. עם סיום הגיוס הזה נכנס למטע האבוקדו המתרחב ותרם לשגשוגו במיטב יכולתו, עד יומו האחרון. השאיר אחריו את אשתו שושנה, בנות ונכדים.

כל מי שראה את אברהם, שעבר כבר את גיל ה־75 בעבודתו יום־יום, לא ישכח זאת. מדי פעם ציין במיוחד את היחסים היפים עם דור ההמשך.

אברהם השתתף בערנות ובהתמדה בכל שניתן – היה פעיל בוועדות, סדרן עבודה בתקופה קשה מאוד, אהב את הארץ, היה משתתף קבוע בחוג לידיעת הארץ שגולת הכותרת שלה היתה חפירות במצדה אהב את השפה העברית והשתתף קבע בחוג לספרות. היה מן המטיילים הקבועים, לא פסח על הרצאה ומופע, היה תמיד מעודכן. הביע דעות מגובשות על בעיות חיינו. איש קיבוץ נאמן ובעל הכרה, דרש הרבה מעצמו. אברהם סיפר רבות על משפחתו, המצומצמת והיותר רחבה, חי עם בתו אהובה האהובה בגאווה את הקמת "שדות" בפיתחת רפיח וכאב איתה את הפינוי הנורא, זאת היתה גם עבורו מכה קשה

הלך ממשפחת הנוסעים חבר טוב. נעקר מהגוף הקיבוצי שלנו איש ותיק, מושרש, עומד על שתי רגליו על האדמה הזאת – נלקח בעל, אבא וסבא אהוב, איש שלם, שזכה לחיים יפים.

שמואלי שושנה

29.11.2011 – 02.01.1914

אמא שלנו, שושנה שמואלי לבית קרבצייק, נפטרה בשיבה טובה – האחרונה לכל משפחתה הענפה, אלה שנספו ביום אחד מר ונמהר באושוויץ הארורה וגם אלה המעטים שעלו ארצה לפני המלחמה וכך ניצלו. אמא נולדה בעיירה סוקולקה, בצפון־מזרח פולין. בבית כולם קראו לה רייזליה. לאמא היו 3 אחים והיא הרבתה לספר עליהם, ובמיוחד על אחיה בנימין – ניומצייק, שהיה גאון במתמטיקה, ונמנה על ה"נומרוס קלאוזוס". אח נוסף, דויד, הצעיר במשפחה, היה רק בן 10 כשעלתה לפלסטינה. האח הגדול – יהודה, כבר היה נשוי, ואב לתינוק. בסוקולקה למדה בבי"ס עממי, תיכון, ובין לבין בבי"ס "תרבות", שבו למדו גם עברית. אמא היתה ילדה מפונקת מאוד כבת יחידה בין אחים בנים, במשפחה שנחשבה אמידה מאד. באותה תקופה, שנות ה־30, כבר הורגש השינוי ביחס ליהודים. האנטישמיות החלה להראות אותותיה. אמא שלנו הצטרפה לשומר הצעיר כהזדהות עם הרעיון הציוני וכדי לקבל הכשרה כחלוצה בארץ. כשהיתה ילדה, שמעה סיפורים מהתנ"ך מפי סבתה וכבר אז חלמה על ארץ ישראל והחליטה שהיא תחיה רק בארץ ישראל. היא נישאה לאבא שלנו, וויתרה על כל הפינוקים והנוחות שבבית בפולין, כדי להגשים חלום – לבנות ולהיבנות בארץ שלנו, ארץ ישראל.

בארץ, כמו לכולם, החיים היו קשים מאד והפרנסה לא מצויה, ולאחר ניסיונות אחדים במקומות שונים, התיישבו הורינו בקיבוץ אשדות-יעקב. שם עברו את מלחמת השחרור, עם כל הקושי של יישוב ספר מופגז ללא הרף, אשר גרר פינוי של כל הילדים והמטפלות לחיפה. בעקבות הפילוג בתנועה הקיבוצית בשנת 52, עברה המשפחה לקיבוץ גבעת-חיים, ופה אמא נקלטה כמטפלת בגני הילדים, ומהר מאוד נהפכה למטפלת המיתולוגית שכל ההורים קיוו ש"טיפול" בחלקם. החלום של נעוריה היה ללמוד את מקצוע האחות. הדבר לא נסתייע בידה, אך ברבות הימים היא הגשימה את הרצון בידע שרכשה בעצמה וביישום בטיפול בילדים שקיבלה לטיפול. אמא טיפלה בגיל הרך עד היותה בת 84. היתה ידועה בגישתה הייחודית לחינוך, והאמהות בקיבוץ היו מתכננות את לידת ילדיהן כך שיגיעו לטיפול אצל שושנה... או כמו שהילדים היו קוראים לה "שושנה".

אמא שלנו הצטיינה בגישה חינוכית אינטואיטיבית לכל הילדים ובמיוחד לילדים מיוחדים. ילדים החולים במחלות קשות, ילדים הזקוקים לתשומת-לב מיוחדת – ילדים שרק אצל שושנה הצליחו להירגע ולהתמסר אליה בכל לב. כמו כן היתה מאמצת, בלתי רשמית, של ילדים ביתמות. לכולם העניקה טיפול אישי צמוד, מסור ואוהב.

אמא, שבאה מבית אמיד, מפנק מאד ומלא בכל טוב, הבינה וקיבלה באהבה את חיי הקיבוץ כמקום של הסתפקות במועט וצניעות, וכך גם נהגה בביתה ומחוץ לביתה. זכור לנו שבלילה היתה עוברת בבתי הילדים ומכבה אורות חשמל מיותרים "כדי לחסוך לקיבוץ". ויתרה על זכותה לקבל מהקיבוץ קלנועית כמנהגם של

בני דורה בקיבוץ. סירבה ל"הרחבה" כדי שהקיבוץ לא יוציא כסף מיותר חלילה... וחייתה כל חייה בבית קטן וצנוע, מותאם לאידיאולוגיה הפרטית שלה שברוב חכמתה ונתינתה עשתה 180 מעלות מחייה בילדותה ונעוריה.

ב-10 שנות חייה האחרונות חייתה אמא ב"בית שקמה" זכתה לטיפול אוהב ומסור. ועל כך, מכל לבנו, נתונה תודתנו לכל הצוות הנהדר. אהבתם אותה והיא אהבה אתכם בחזרה. הענקתם לה בית חם ומיטיב, תרבותי ונעים. אפשרתם לה, כמו לכל דיירי הבית, להוציא לאור כישרונות חבויים, כמו ציור, שאף פעם לא ידעה שהיא יכולה... שנים לא מעטות שימשה כ"שרת האקטואליה" בבית שקמה, היתה מקבלת בבקרים את עיתוני היום, לומדת ומפנימה את החומר, ומעבירה "שיעור" על הנעשה בארץ ובעולם לדיירים, חבריה בבית שקמה.

אמא זכתה לחיים ארוכים שלווים וטובים הודות לטיפול המעולה של צוות העובדים לכל אורך שנותיה בבית שקמה. ועל כך שוב תודה. תודה גדולה.

רצינו לספר על נס מיוחד שקרה לאמא: בדרך ארצה, בשנת 37, במעבר הגבול ברומניה, בדרך לנמל, אמא הורדה מהרכבת ע"י השלטונות העוינים, ועוכבה. הכרטיס לאוניה והכסף נלקחו ממנה. היא התיישבה על הרציף המחשיך אובדת עצות וממררת בבכי. ארץ זרה, ושפה זרה. חסרת אונים. לפתע ניגש אליה אדם אלמוני, שאל אותה מה קרה לה. וכששמע את סיפורה, לקח אותה לבית מלון, שיכן אותה כמה ימים, וקנה לה כרטיס חדש לאוניה הבאה. כשאמא שאלה אותו: מה שמך, כדי שאוכל בעתיד להחזיר לך את הכסף, ענה לה האלמוני: "יהודי". ונעלם. לאמא האהובה שלנו, את משאירה אחריו דורות חדשים: 3 בנות, 8 נכדים, ו-13 נינים. מתנה נהדרת של חיים מתחדשים, כאן, במדינת ישראל. אנו בטוחות שעכשיו, סוף סוף, את שוב נפגשת עם אבא שלנו, 30 שנה אחרי שנפרדתם. הוא בטח התגעגע אליך מאוד. וגם עם כל משפחתך האהובה שהשארית מאחוריך בפולין השנואה. הכרחת את עצמך לשכוח את השפה שבה גדלת, מרוב כעס וצער על גורל יקיריך. ואולי גם פתרת לעצמך את השאלה מי הוא אותו מלאך מושיע, המלאך "יהודי", שבזכותו קיבלת את חיך, ובעצם, גם אנחנו. את נתת כל שאפשר לתת. נוחי עכשיו על משכבך בשלום, עטופה באהבת אוהבייך יקיריך מימים רחוקים ואנחנו כאן נתגעגע.

מבנותייך: חרסה, אהובה, ויעל

שמש פיגה מירל

1875 – 1950

פיגה מירל נולדה בעיר ורבה, פולניה, לאביה ירא שמים ושומר מצוות, התחתנה בגיל צעיר כמנהג המקום, הביאה לעולם עשרה ילדים. סייעה לבעלה במסחר – שהיה מקור הקיום למשפחה. כאשר הילדים התייתמו מאביהם, בגיל צעיר, והיא נתאלמנה – עול הפרנסה נפל עליה, והילדים סייעו לה בפרנסת הבית.

בימי מלחמת העולם הראשונה נדדו מעיירה לעיירה בקרבת הגבול הרוסי, בחיפוש אחר מטה לחם ומעט קיום. בכל מאודה השתדלה לחנך את ילדיה ולתת להם השכלה. הילדים הגרו לאמריקה, לאפריקה ובת אחת עלתה ארצה.

ב-1939 לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, בעזרת קרוביה, ילדיה וביזמתה, הצליחה לצאת מפולין ולהימלט מן השואה. הגיעה לגבעת-חיים ועבדה במחסן הבגדים יום עבודה מלא ככל החברות. אשה בעלת מרץ, חרוצה ושמחה על תרומתה לעבודה.

11 שנה חייתה בינינו – נאמנה לדרכה השומרת מסורת, אך נוהגת במידת הסובלנות והכבוד לעקרונות הזולת, לרבות אורח החיים של בתה ונכדיה.

כתבה את יומן חייה באידיש – ובערוב ימיה העניקה את החיבור לכל אחד מילדיה. חלתה ואחרי סבל רב נפטרה בכח' בכסלו תשי"א – 76 לחייה.

שמע קלמן

10.2.1987 – 25.4.1920

קלמן מספר

הורי היו דתיים, שומרי מסורת והתפרנסו מחנות מכולת. היינו חמישה ילדים בבית. אני הבכור, למדתי בבית הספר עד גיל 16 וכן גם אחי ואחיותיי. היה בעירנו בית ספר "תרבות" ובן גימנסיה עברית. כל הצעירים למדו עברית, 90% מן היהודים ידעו עברית. מרבית הצעירים בעיירה היו חברים בתנועות נוער שונות. אני הייתי חבר בתנועת השומר הצעיר.

אוסטרוק היתה סמוכה מאד לגבול הסובייטי ונכבשה על ידם ב־1940 כל צעירי העיירה גויסו לצבא הרוסי וגם אני. נסענו במשך 42 ימים עד קרוב לגבול היפני. עם פרוץ המלחמה בין ברית המועצות לגרמניה העברנו לסטלינגרד ושם החילוננו משתתפים בקרבות. אחרי שחרור סטלינגרד הועברנו ליחידה אחרת ולחמתי עד סוף המלחמה בשנת 1945. בינואר 1945 נוצר אירגון "הבריחה" שתפקידו היה להעביר יהודים לגרמניה ואוסטריה. עם "הבריחה" עברתי למחנה בקנק ליד שטוטגארד שבגרמניה. משם נסעתי לצרפת והתקשרתי עם בני משפחתי, צילה וחיים בן צבי אשר בגבעת חיים.

עליתי ארצה באניה בלתי לגלית "חיים ארלחורוב". בדרך לנמל חיפה הוקפנו על ידי משחתות בריטיות, התחולל מאבק, נעצרנו בנמל חיפה וגורשנו לקפריסין...

קלמן הגיע לגבעת חיים בשנת 1947. בתחילה עבד בגן ירק ולאחר מכן עבר לעבוד במפעל "גת". בגת עבד בחוליית קישור, שהיא צומת מרכזית, הקולטת את החומרים המספקים בארץ וחול ומזרימה אותם לקווי הייצור. "הייצור חייב להימשך בכל תנאי", משפט זה שימש נר שלאורו פעל קלמן בבית החרושת. לא היה גבול למסירותו, חריצותו ודבקותו בעבודה. לקלמן לא היה קל בעבודה בשל התרחבות המפעל שיצרה עומס כבד על מחלקתו. בחוסר מנוחה הסתובב קלמן בין קווי הייצור למחסנים, ממשאית אחת לשניה... קלמן בנה את משפחתו עם שרה ואחרי שנה נולד בנם צבי. הוא היה אבא מסור וכאשר נולדו נכדים הפך לסבא "משוגע". עד היום הוא חסר לנכדים שלא מוכנים להבין שסבא איננו עוד... קלמן אהב שירת חזנות. כל יום שלישי שמע את השירה – עד שנרדם באמצע השירה... לתמיד.

חברים בעבודה כתבו

קלמן עזב במפתיע, בטרם הספקנו להעניק לו את תודתנו ומתאבלים וכואבים את לכתו.

שמש שרה

25.12.1994 – 5.7.1920

שרה נולדה בשנת 1920, לבלומה וצבי בילדצ'אק, בעיר לודג', בפולין. אביה היה יצרן בדים. המשפחה, בה היו שתי בנות, שמרה על אורח חיים דתי ושמרה מצוות. אביה נפטר עוד לפני מלחמת העולם השנייה.

עד גיל 16 למדה בבית ספר יהודי, בשפה הפולנית ולאחריו התחילה לעבוד בתפירה וללמוד את המקצוע, תוך כדי עבודתה. במשך כשנה השתייכה לתנועת הנוער "פרייהייט", אך לא הספיקה לצאת להכשרה.

באוגוסט 1944 היתה בין האחרונים שהוצאו מעירה, במצוות הגרמנים. עם קבוצה של יהודים מגורשים נוספים נשלחה למחנה בגרמניה "אוברשלזיף ומשם הועברה למחנה על יד ברוצל, שם עבדה בבית חרושת לנשק, עד 16 בינואר, 1945, כאשר הצבא הרוסי כבר התקרב.

בהליכה בת ארבעה ימים, בשלג, ללא מזון או כל ציוד אחר, פונו תושבי המחנה למקום שם העמיסו אותם על קרונות של בהמות והסיעום למחנה מטהאוזן. הנסיעה בתנאי צפיפות קשים נמשכה כששה ימים. שרה היתה בין השורדים את המסע הרגלי והנסיעה ברכבת ושהתה במשך כשבועיים במחנה מטהאוזן, עד שנשלחה משם, והפעם בתנאים יותר טובים, למחנה ברגן באן.

היא חלתה קשה מאוד, אך הצליחה להתגבר על המחלה. שוב חלתה קשה, בדיזנטריה ושוב החלימה. היא נשלחה לתקופת החלמה והתאוששות בשוודיה, לבית הבראה בעיר גטבורג, שם פגשה בחברותיה ששרדו אף הן מתלאות המלחמה. בגטבורג עבדה במקצוע אותו למדה, בתפירה.

לאחר כשנתיים נסעה עם קבוצה שהיתה מיועדת לעלייה לישראל, לצרפת. בצרפת פגשה את חבר גבעת חיים אלי אוברלנדר, שהיה פעיל בעלייה ב'. כדי לשלם עבור העלייה עבדה שרה 7 חודשים במחסן פרודוקטים ובגדים, עד שסודרו לה אישורי עלייה והיא הגיעה ארצה, לקיבוץ, עם זוג חברים מקבוצת "הכובש". בתקופה הראשונה בקיבוץ עבדה קשה מאוד וכוחה לא עמד לה, עד שהחליטה לעזוב. כאשר סידרו לה עבודה במתפרה - נשארה.

בקיבוץ הכירה את קלמן שמש ונישאה לו. בנם צבי היה בנה היחיד.

במשך כל השנים התמידה שרה בעבודתה במתפרה. לא פעלה בחברה, אך תמיד התעניינה במה שקורה. בנוסף לעבודת התפירה עזרה גם בספריית החברים.

צביקי בנה את ביתו בקיבוץ וממנו היו לשרה ארבעה נכדים, שהאירו את חייה והביאו לה אושר רב. שרה חלתה פתאום ומחלתה זו הכריעה אותה.

שניר רות

8.3.1969 – 4.10.1910

רות מבית בו לא הקפידו ביותר על קיום מסורת ושלטה בו השפה הפולנית. בגיל צעיר ספגה מהסביבה אוירה לאומית – תנועתית, למדה בקורסים לעברית והשתייכה לקן "השומר הצעיר". מוקדם נרתמה לנשיאה בעול הפרנסה בבית. בשנת 1933 עלתה ארצה ולמדה בבית הספר החקלאי בנהלל. גויסה מטעם "השורה" לשמירה בסביבות יוקנעם, בראשית 1937 הגיעה לגבעת-חיים. עבדה במטבח ובחדר – האוכל לסירוגין וגם בפרדסי "מרץ", גויסה לשנה לעזרה לרמת-הכובש, שסבלה אבדות רבות במאורעות. יום יום היתה יוצאת במשוריין המפורסם של רמת-הכובש לעבודה בפרדסי הסביבה. עד מהרה הפך האוהל שלה לאחד המרכזים למפגש המגוייסים מקיבוצים שונים. עבדה בדיר הצאן ובענף הארנבייה ותקופה ממושכת במטבח ילדים – למדה טיפול בילדים חולים בבי"ח בעפולה.

בריאותה התרופפה, עברה כמה ניתוחים, נאלצה לנטוש את העבודה בטיפול בילדים, עבדה בחדרי-חולים ואחר כך במחסן האספקה. כאן המשיכה עד אשר הכריעתה המחלה. רות – רעיה ואם למופת, חברה, ידידה ומארחת רבת חסדים, אמרותיה השנונות והמתעופפות על כנפיהן הדקות – משורשי חיינו. ביתה היה לרבים בית ועד לחברות וחברים שבהשראתה טעמו טעמה של ידידות, בעלת הומור אף עסיסי ביותר, סגנונה חריף, אך לא פוגע. הניחה בעל יואל, בת בתיה, נכדים ומשפחה בקיבוץ, בארץ ובגולה.

מתוך יומן רמת-הכובש 1938

האם לצאת שוב לפרדסי ריסקין בדרך הקטלנית? ההיגיון הקר מחייב את היציאה לעבודה ופרנסה לקיום המשק, נתקל ברגש הרוטט, החי את זעם הימים הנוראים, 4 ימים מתנהל ויכוח. לבסוף מתגברת החברה על רגשות הדיכאון ומחליטה לצאת לעבודה.

ממאמרה "השבת השחורה גבעת – חיים, 15 שנה"

... אנו הבנות חיות כאן בקומונה, בשיתוף מלא ובדאגה הדדית. יש ואזל מלאי הסיגריות שלנו ואז מתחילה התרוצצות בכל המוסד. אתה הכרת את רושקה, העלמה – הזעיר בורגנית, כאן תמצא את רות אשת כפר המוציאה זבל מהרפת, מזהמת מעט ופרועת שער ולא עוד ידיים מטופחות וציפורניים עשויות. אחרי העבודה אני שוב נקיה, מתקלחת ו"דוגרת" על כימיה ובוטניקה. מעשנת הרבה. שתי שנות חיי בארץ הטביעו בי חותמן. נשתנתי מאוד – החיים כאן לימדוני הרבה, רחוקה אני משלמות, אבל אני עכשיו אדם טוב יותר משהייתי. רק כאן יכולות נערות כמוני להיאחז במשהו ממשי, למצוא תוכן בחיים. בשום אופן לא הייתי מסוגלת לשוב אל אורח חיי הקודם. חיים ללא תכלית, ללא מעשה של ממש – גם אם גבי ורגלי כואבות מאוד מהעבודה. אבל יש טעם בחיים אלה כאן.

שנפ רבקה

1875 – 21.1.1942

רבקה נולדה בשנת 1875 בקוסוב אשר בגליציה. אז בממלכה האוסטרו-הונגרית. בגיל צעיר עברה לוינה והקימה בה את הבית המשפחתי. בית יהודי, מסורתי, אמה ברכה על נרות שבת, ואבא התפלל ב"שטיבל" של חסידים, והילדים אתו בכדי שיחושו - בתוך וינה את רוח היהדות. כשאבא נפטר השתנה המצב בבית. האם לחמה בעקשנות ובמסירות עד אין סוף כדי לקיים את הבית. דאגה לפרנסה ואיפשרה לילדיה השכלה כללית ויהודית. היתה אם יהודייה אמיצה וגיבורה, שהקריבה את חייה למען הילדים, במעשים גדולים וקטנים, בחיי יום-יום, שלא תמיד כותבים ויודעים עליהם. כששלושת הבנים הגרו לארה"ב ושתי הבנות עלו ארצה והתיישבו עם משפחותיהם בקבוצים, עלתה גם היא בשנת 1933 ארצה. רוב הזמן היתה אצל בתה בגבעת-חיים. בשנים האחרונות סבלה ממחלת לב ואחרי כל התקפה התאושה מחדש ומשכה אליה את החיים שתמיד היו מוכנים לברוח ממנה. זכתה בחייה לשני נכדים. נפטרה בג' שבט, תש"ב בבית חולים בגיל 67. לפי בקשתה (שלעיתים בטאה את זה בהומור בחיים) נקברה בבית העלמין בנחלת-יצחק.

שנפר יוסף

27.7.1955 – 1.6.1914

יוסף נולד בעיר לוד'ז בפולניה. במלאות לו ארבע שנים עברה משפחתו לגרמניה, לעיר רטנו סמוך לברלין לאחר סיום בית ספר יסודי למד מקצוע, רק הודות לכישרונותיו ולמרות היותו יהודי נבחן ונתקבל למחלקת רישום קרקעות ומדידות. את השכלתו היהודית רכש מפי מורה שבא אחת לשבוע מברלין. בעלות הנאצים לשלטון ב-1933, סולק ממשרתו. הוצעה לו אמנם משרה בחברה יהודית, אך הוא דחה זאת בתוקף. למרות שרוב ידידיו לא היו יהודים והוא עצמו רחוק מהרעיון הציוני, הרגיש שמעתה עתידו בא"י. "אבא, אני נוסע לא"י, אעבוד שם בסלילת כבישים ואדע כי אני עובד בשביל עמי". לאחר תקופת הכשרה בטרואטנו שבה למד עברית ועבד אצל איכר יהודי - הכשיר את עצמו ביסודיות לקראת החיים החדשים ועלה ארצה, בשנת 1934 בא ישר לגבעת חיים. אחר תקופה קצרה של עבודת בנין התחיל לעבוד בשדה ובטרקטור - נהיה לפלח והיה איש האדמה עד יומו האחרון. כעץ חסון ורב כח, מושרש עמוק באדמה. בין שאר התפקידים המשקיים שמילא (כגון מרכז המשק) קיבל על עצמו את ארגון רשת המים ומערכת ההשקיה והבארות במשקנו. עבודה זו עניינה אותו, התמסר לה כולו ללא סייג. "באר יוסף" נקראת על שמו. בעבודתו התגלה כמחנך ומדריך לבנים צעירים, ביניהם משה כץ ז"ל. ידע לקרבם לעבודות השדה ומיוחד לענף המים. עבד בטרקטור כבד בהקמת בריכות דגים ב"בית-הערבה". ביצע עבודות חוץ בתנאים קשים, ברוח התנדבות, הכשיר את השטח למגרש כדורגל ולא זכה לגמור אותו. בתקופת ההגנה נמסר לו "הטיפול בנשק", תפקיד שכה התאים לאפיו. את העבודה עשה בשקט, בהיחבא אך בבטחה, בזריזות ובדייקנות. לא פעם סיכן את עצמו על מנת להגביר את כוחנו בשטח ההגנה העצמית. הגיש עזרה לישובים שכנים וידע להתחבב על רבים עסק במלאכה זו ללא לאות ללא חשבון של שעות, בימים ובלילות. אלו שזכו לפעול במחיצתו לא ישכחו את הלילות שעברו בדריכות, במתח, בעבודה מהירה ומאומצת וברוח טובה ועליזה, שה"זקן" ידע להשרות סביבו. בעלות השחר כשכולם הלכו לישון, ישב הוא על הטרקטור ויצא לחרוש את השדה או לדסקס בין שורות הפרדס כדי לטשטש את עקבות "הסליק" ולהעלים את נשק ההגנה מעיני השלטון העוין. למרות היותו טרוד מאוד בעבודה, בתפקידים ובעיסוקים שונים ורבים, מצא תמיד זמן להתמסר להוריו, למשפחתו, במיוחד אהב את הטיוול עם בניו אליהם היה קשור מאוד. כשהג'יפ שלו גויס לצבא, התגייס גם הוא למילואים בכדי לשמור על הרכב. קיבל חופשה לערב אחד ולמחרת בדרך חזרה למחנה מצא את מותו בתאונת דרכים ליד כפר-הרואה. הניח אחריו אשה, בנים: בני, זכריה, ראובן, משפחה בארץ ובגולה.

מדברי חברים

חזק וטוב לב ישר והגון, איש המציאות והמעש. יוסף רחש כבוד לכל אדם כאשר הוא אדם. ביטוי של כבוד היה בגישתו לזקנים וילדים. עמד איתן בשתי רגליו באדמתנו, עבד בשביל ההווה ותכנן לעתיד. נכון היה לעזרה. נוח לבריות, תמיד חיפש מוצא הוגן מסבכים שנוצרו בין אדם לחברו, יחד עם זאת עקשן! עומד בתוקף על דברים שנראו לו הכרחיים.

הוא היה כסלע מוצק שאפשר להישען עליו, לאחוז בו ולמצוא שלוה ובטחון.

שנפר מימי

1.02.1918–30.08.2018

מימי נולדה בשנת 1918 בלידת בית לאבא, בנוש שלזיגר, רופא. משפחתה היתה ציונית. אביה למד באוניברסיטה בה לימד הרצל. בילדותה למדה בבית ספר יהודי ולאחר מכן בבית ספר לאחיות בו למדה טיפול בתינוקות. בשנת 1938 עלתה לארץ עם הוריה ויחד הגיעו לכאן, לקיבוץ בו היה חבר אחיה – אפרא שלו. מימי רצתה להמשיך את לימודי הרפואה, למעשה עלתה לארץ עם סרטיפיקט כסטודנטית לפקולטה לרפואה בירושלים. הקיבוץ לא אישר זאת. את קולומן הגרי הכירה בהגיעו כנסיך על סוס לבן והם נישאו. נולדו להם שני ילדים: דפנה ואילן. לאחר גירושיהם נישאה ליוסף שנפר שהביא איתו את בנו ראובן ולנולדו ילדיהם זכריה ובני. את בעלה יוסף שכלה ב-1955 בעת שירותו הצבאי. לאחר מכן חיה עם ארנסט קרו כ-20 שנה, יחד גידלו את עלי ודינה. במשך שנות חייה עבדה כמטפלת תינוקות ולאחר מכן קיבלה על עצמה את תפקיד רכזת הבריאות בו שירתה שנים רבות. עם צאתה לפנסיה התנדבה בבית חולים הלל יפה. מימי אהבה את החיים – קונצרטים, אופרות, טיולים בארץ, בעולם. אהבה אופנה ודאגה תמיד להופעתה החיצונית. עם זאת הקדישה את כל כולה למשפחתה העניפה. מימי היתה אמא לארבעה ילדים וליוסי – אותו צירפה למשפחתה כאחד מילדיה. היתה סבתא ל-18 נכדים וסבתא רבה ל-31 נינים. מעבר לכך משפחתה המורחבת מנתה קרוב למאה בני משפחה. את 100 שנות חייה סיימה בבית שקמה שם זכתה לטוב ביותר. תהא נשמתה צרורה בצרור החיים.

דברים שכתבה מימי:

”תמרנתי בין כל המכשולים, לא מתוך לחץ או הכרח אלא מתוך רצון בכוונה טובה ואהבה. היו חשובים לי היחסים הטובים, הקשר, ההערכה ואהבה. לייסד חמולה עם כל המשתמע מזה, חילוקי דעות, קשיים מריבות, אבל קטנות, אבל היחסים האישיים והאנושיים מעל הכל.”

שנפר מלכה

1888 – 1958

שנפר ליבוש

1883.9.30 – 1955.11.18

מלכה וליבוש שנפר, הגיעו אלינו ב-1950 משנחאי (סין), מוצאם מפולין" עבד כפועל בתעשיית טכסטיל, בצביעה ובאריגה, בעיר התעשייתית הפולנית לודז'.

בזמן מלחמת העולם הראשונה ב-1914-1918 עברו כפליטים לגרמניה. האב שרת בצבא ובתום המלחמה הצטרף למשפחה. בעמל רב הצליח להקים חנות לדברי הלבשה ולאט לאט פיתח את העסק. הקים בית מסודר-רכש לו חוג גדול של ידידים ומכרים - ועמדה בקהילה היהודית. עם התגברות שלטון הנאצים חשב להצטרף ליוסף בנו ז"ל שעלה ארצה והשתקע בגבעת-חיים. יוסף ז"ל עשה מאמצים רבים בכדי להביא את הוריו ארצה-אך ללא הצלחה יתרה. בינתיים נלקח האב לדכאו, עם שחרורו ניתנה להם אפשרות להגר לשנחאי עם זרם הפליטים. תחת שלטון יפאני עברו עליהם שנות מלחמת העולם השניה (45-1939) למרות התנאים הקשים פרנס את משפחתו בכבוד. בשנת 1950 הגיע ארצה, אחרי תקופה של התלבטויות, נסיעה

לאמריקה לביקור אצל בתו, התאקלם בקיבוץ ומצא את מקומו בחברת ההורים במקום. בגיל שלו זכה למצוא מקום עבודה שנתן לו הרבה סיפוק, השיג נול והתחיל באריגת שטיחים, כריות, כיסויי מיטה לחברים. הצטיין בחריצות ובמסירות, התחבב על כולם ולא מעט חברים אהבו לשוחח איתו. הרבה לבלות עם משפחתו ונכדיו. האסון שפקד אותו עם מות בנו יוסף ז"ל, שבר אותו ו-4 חודשים לאחר מותו - נפטר. אשתו מלכה נפטרה שנתיים ומחצה אחרי הסתלקותו, אחרי סבל ויגון.

סבא שנפר

בחוברת שהוצאה לזכרה של אניה ארז ב-1953 אנו מוצאים את מאמרו "ידה במלאכה תמיד": "עבדתי עם אניה 4 שנים תוך יחסים מצוינים. במשך תקופה זו לא הועמו יחסינו אף פעם על ידי סכסוך קל שבקלים. וכל זה הודות לאופייה העדין והאריכות הטבועה בה.

אניה היתה אדם חרוץ ואוהב עבודה, גם בימים שעבדה במכוורת היתה מקדישה את מנוחת הצהרים שלה כדי ליעץ ולהדריך אותי. לא אחת אמרתי לה: "אניה הרי שעת מנוחה היא לך, לכי לאכול ולנוח", אך היא בשלה - "אם לא אכין לך חוטים, לא תהיה לך עבודה מחר, ונמצא הקיבוץ מפסיד", דאגתה העיקרית במפעל הצמר היה לשפר את חדרי החברים והילדים ולספק להם את כל הדרוש, גם בתקופת מחלתה הקשה, בעת שהיתה בבית, לפני הניתוח, היתה מדי פעם מבקרת בצריף הצמר כדי לדעת את הנעשה, להדריך ולכוון. מאמצייה היו מכוונים לחסוך לקיבוץ ימי עבודה והוצאות מיותרים, קשה לי לבטא את כל אשר בליבי על אניה, היא היתה מיחידי סגולה. לעולם לא אשכחנה, וזכרה ישכון בלבי לעד."

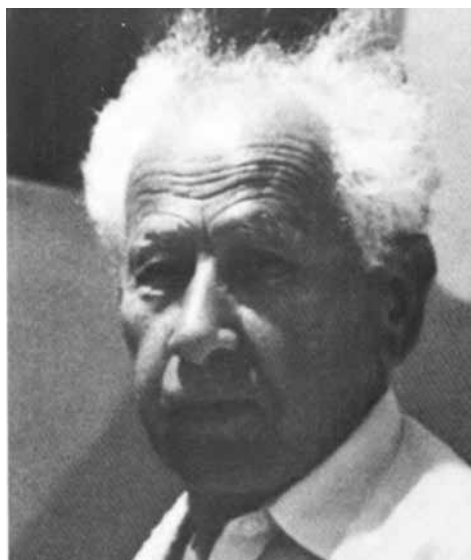
שפי דורה

28.7.1974 – 27.1.1915

דורה נולדה בקורולובצה (אוקראינה) עברה עם הוריה בגיל 7 לקישינוב, סיימה את הגימנסיה עלתה ארצה ב-1932. לאחר נישואיה עם יעקב הצטרפו לגבעת-חיים. חייה של דורה נעו במעגלים גדולים ומקיפים של תרבות חיים. את החיים הללו עצבה מכוח תכונות אישיותה: בעדינות נפשה, באצילות רוחה, באורח התנהגותה ובתקיפות דעתה. דורה נעה במעגלי החיים בענווה, בצנעה ובבטחה. כך בנתה את חייה עם יעקב, באהבה וביופי מופנמים ובנאמנות קפדנית. כך טפחה את ביתה כמרכז חם לאחדים מהילדים ולצעירים ממשפחתנו, בדרך, שלא בלבד, שלא הורגש כל חיץ בינה ויעקב לבין הילדים אלא השפעתם עליהם – בעיקר על הילדים ובהמשך גם אל צאצאיהם – היתה אולי חזקה מזו של ההורים ולימים נעשה ביתה שלה ושל יעקב למרכז גם למשפחות הצעירים של בנינו ובנותינו. כאן קלחו השיחות תוך חברות כשווים עם שווים, ללא מחיצות חרף מרחק הגילים, נוהגיה עם ילדי אחיותיה משני הדורות, – שמחותיה בשמחותיהם, דאגותיה וחרדותיה להם היו בחינת, – כולם הם ילדי. אהבתה ומסירותה לאמה לא ידעה גבול. קשריה של דורה עם החברים היו בלתי אמצעים ואדיבים, תוך נכונות לשרת ולעזור, נחנה ביכולת לטפח ולפתח חברות עמוקה, מתמדת וממושכת. חסד חברותה זו שמור כנכס יקר ביותר בלבבות חבריה וחברותיה. את הקיבוץ חיתה דורה על כל בעיותיו – הרעיוניות, הכלכליות וביחוד החברתיות, תוך הזדהות מלאה ובמתח רעיוני גבוה. היו לה דעות ועמדות ברורות לגבי כל בעיה, אם כלכלית, מדינית או חברתית, ידעה להביע דעותיה תוך בקיאות ובתקיפות. היא לא הרבתה להופיע בפני ציבור גדול וע"פ שכמעט ולא החסירה אף אסיפה או אירוע ציבורי אחר בגבעת-חיים. היה לה ביטוי בהיר, וברור גם בשיחה ובמיוחד בכתב. רשימותיה שפרסמה ביומנים שלנו הצטיינו בסגנון יפה ובתגובה קולעת. את גבעת-חיים אהבה בכל מאודה ועל כן היתה מחמירה בביקורת גם בעל פה וגם בכתב. את עבודתה מלאה כאילו מתוך חרדת קודש וחרף חולשתה הפיסית בכל השנים, מלאה תורנות שבת בקפדנות. דורה היתה בעלת חוש מפותח ליופי. היתה לבושה תמיד בקפידה. אהבה ספר, נתפסה בהתלהבות להצגה תיאטרון מעניין ולקונצרט יפה לכל אירוע תרבותי או חברתי חשוב והדביקה בהתלהבותה ובחיוניותה את האנשים הקרובים לה, לא היו לה שמחות הרבה בחייה ולעיתים נשתקפה העצבות מעיניה הגדולות, היפות. השאירה אחריה את בעלה יעקב, אמא ומשפחה מסועפת בגבעת-חיים ובשער העמקים.

(מתוך היומן, קטעים ממאמרה "חדר-האוכל שלנו וכל השאר")

האם אין בתוכנו חברים המוכנים לרחוץ כלים בערבים?
למה דווקא מתנדבים בערבי חג ושבתות, מספרם אפסי לעומת מספר החברים האוכלים בחגים, למה דווקא הם? אני חושבת שחסרה תודעה ולא חסרים חברים, עם אותו מספר חברים שיש לנו הצלחנו להרים את רמת החיים, אבל נכשלנו בהחזקת רמת שירותים נאותה. עלינו לדון בכובד ראש, לעשות את הכל על מנת לשנות את המצב.

שפי יעקב (שפס)

15.9.1990 – 19.10.1910

יעקב נולד ב־19 באוקטובר 1910 בעיר טריסק אשר בפולין. הוריו היו בעלי בית חרושת קטן ונמנו על המעמד הבינוני. היו במשפחה 5 ילדים. 4 אחים ואחות אחת. הבית היה יהודי, אך לא מסורתי. במשפחה דיברו יידיש. ההורים, כמו רוב יהודי העיירה השתייכו לזרם "המתנגדים" והילדים התקרבו לתנועת "התרבות", שהיתה מנוגדת לתנועת הנוער הנוספת בעיירה "הבונד". בילדותו למד יעקב "בחדר" ואחר כך עבר לביה"ס עממי ולתיכון. אחרי כיתה י"א החליט להצטרף להכשרה. יחד עם עוד חבר עזבו את הבית ללא ידיעת ההורים, עלו על הרכבת ונסעו ל"קלוסובה", להכשרה. "אני כמוכן לא נפרדתי מההורים ולא מאחי ואחותי" כתב יעקב. בשנת 1930 עלה יעקב לארץ ישראל, לקיבוץ גבעת השלושה. שם התרכזו אנשי קלוסובה. בגבעת השלושה עבד בפרדסים ובנמל יפו בסבלות. בשנת 1933 קנו בקיבוץ מכונית ויעקב נהג בה, גם כאשר הצטרף קיבוץ לקאופרטיב עם עוד מספר קיבוצים, כולל גבעת חיים. בשנת 1935 החליטו מוסדות הקיבוץ לגייס כמה עשרות חברים למשטרה, ביניהם היה יעקב, הוא עבר בי"ס לשוטרים ומשם נשלח לחדרה כשוטר רוכב למשך 4 שנים. בזמן הזה עבדו אנשי גבעת חיים ב"מרץ" וב"שויקה". זה היה מקום מועד להטמנת מוקשים ולא פעם היה צריך להגיע לאיזור לגילוי מוקשים ולהבטחת שמירה, כמו כן היה יעקב מלווה את המכונית עם חברי ג"ח מחדרה לג"ח. ב־1959 גויס יעקב להיות שומר ראשו של ויצמן וליווה אותו לקונגרס הציוני. את דורה הכיר בחדרה ושם קשרו ביניהם יחסי חברות שנמשכו שנתיים. כשהחליטו להתקשר הסכימה דורה לעבור לגבעת חיים משום שאחותה סימה היתה בגבעת חיים והיא הכירה רבים מאנשי ג"ח. בגבעת חיים עבד יעקב בנהגות, כמנהל הקואופרטיב ומאוחר יותר גויס ע"י מזכיר הקיבוץ המאוחד למפעל הבנייה... "לא אתבייש להגיד שהיו ימים שחזרתי מהעבודה ובכיתי, היות שידעתי מה צפוי לי למחרת בבוקר בבנקים..." אמר יעקב.

בשנים האחרונות עבד יעקב במטבח ותרם מניסיונו הרב, אשר נצבר בשנים הרבות בהן מילא תפקידים בבית ובחוץ. המחלה הכריעה אותו והוא על סף גיל הגבורות. יהי זכרו ברוך. המחלה לא התאימה לו, לא לדמות הגבר השומר הרכוב על סוס, לא לדמות הגזבר או הפקיד הבכיר במפעל הבניה סולל בונה. מטופח ו"גנדרן" שאוהב לסעוד ארוחות עסקיות עם חבריו ולפעמים לעשן סיגר... ובעיקר לא לדוד ולחבר שתמיד ידע לתת ולתת, ולהעניק, אך לבקש עזרה ולהישען – לא רצה ולא ידע. והיו אכזבות בסוף, הרבה חרדה ועצב וגם – לראשונה – בצבצה המרירות. את כל זאת אמר יום לפני מותו: 'אני לא עושה חשבון עם אף אחד. מה שנתתי – בלב שלם נתתי. נהניתי מכך הנאה שלמה.'

שרגאיי הושע (ארליך)

2.4.1975 – 11.2.1915

יהושע נולד בצ'נסטוב שבפולין. במלחמת העולם שירת בקורפוס הפולני בפיקודו של הגנרל אנדרס, ואיתו הגיע ארצה בשנת 1943, אחרי שכל משפחתו אבדה בשואה. בארץ עזב את הצבא הפולני והגיע לעין חרוד, לבדו, פגוע עמוקות מכל שעבר עליו. בעין חרוד הכיר את לאה ז"ל ועימה הגיע לגבעת-חיים, וכאן הקימו את הקן המשפחתי. את ילדיו גידל בדאגה ובאהבה ללא גבול. הילדים גדלו ובנו משפחות בארץ. נותרו עימנו לאה ויהושע, והם שמרו על קשר מתמיד וקרוב עם ילדיהם. נולדו נכדים שעליהם היתה גאווה. והנה נפטרה לאה, ויהושע נותר בדידותו בתוך ביתנו. יהושע שיקע עצמו בעבודה. היה משכים קום, וכאילו זמנו מאיץ בו, רץ תמיד, מוכן תמיד לכל שליחות. לא ידע מחלה מהי וספק אם אי-פעם נטל לעצמו חופשה קצרה. בנסיעותיו הרבות בדרכים הירבה לבקר את ילדיו ואת נכדיו. אך בדידותו ליוותה אותו, גם כאשר בחיינו המשותפים כמשפחה גדולה סבלו של חבר מוסתר מעינינו. וכך הכריעתו בדידותו. הניח אחריו את ילדיו דוד ועדנה, נכדים ומשפחה בארץ.

מדברי חברים

חי עימנו אדם שנים רבות, בנתינה מתמדת – ולפתע איננו. תמיד פעיל, ממהר, מלא מרץ וחריצות. בראשונה עבד בעבודות שדה, בחריש עמוק, במכונות. במרוצת הזמן יצר לעצמו תפקיד מיוחד במשק – בטנדר שלו עבר בכבישי הארץ, הופיע בכל פינה במשק, כנהג, כספק, כמסדר ודואג. חרוץ וצנוע ידע את ערכו של כל חפץ, חס על כל אריזה, אסף כל קופסא. הצטיין באירגון, דאג להובלות מכל חלקי הארץ ועמד בעצה ובעזרה לימינו של כל בעל תפקיד חדש במשק. עם זאת מסור בכל לב לביתו ולמשפחתו. את הבית הקיף בעצים ששתל. למען נכדיו האהובים פיתח תעשייה פרטית של צעצועים. היה אומר: "יש גם יתרון בכך שהנכדים אינם איתי באן, כי אושר הוא לראות את השמחה כשאני מופיע אצלם".

שרגאי לאה

20.2.1971 – 3.10.1909

לאה נולדה בבית אמיד, יהודי, מסורתי וציוני. כולם יודעי שיר ואוהבי נגינה – היתה לנו הזכות להכיר את אבא של לאה, זמן מה בגבעת-חיים, יהודי מסורתי, אדוק, ציוני, חכם ובעל ידיעות רבות בשטחים שונים. חי באחרית ימיו ביגור. עם תום מלחמת העולם הראשונה, התחילו להתארגן החיים בעיירה קרליץ מחדש – הקימו את הריסותיה.

לאה בת ה-10 התחילה בפעילות, אירגנה את הספרייה של הילדים – היתה פעילה בכל שטחי התרבות, ממיסדות "החלוץ הצעיר". היא היתה בת-ישראל היחידה שהרהיבה עוז ולא באה לבית הספר הכללי (לגויים וליהודים) בשבתות. מקובל היה על המשפחות היהודיות המכבדות את עצמן, לשלוח את ילדיהם לבתי ספר עיוניים, לקראת מקצועות חופשיים. לאה חשה והבינה שיש בזה פגם ויש לכבד מלאכת כפיים. שברה את המסורת הזו ועל דעת עצמה יצאה לולנה ללמוד ב"אורט" תפירה. סיימה בהצטיינות תוך שנה וחצי קורס של 3 שנים.

לספר גילתה יחס נפשי עמוק משחר ילדותה-השעות היפות אצלה היו שעות הקריאה. הנערה הראשונה מהעיירה שיצאה להכשרה לקלוסובה היתה לאה, משם עלתה ל"הכובש" לאחותה הבכירה, לא מצאה את מקומה ברמת – הכובש ועברה לגבעת – חיים.

עבדה במתפרה, בדואר ו - 30 שנה התמידה בניהול הספרייה, אחרי שעות העבודה. השכילה לפתח את הספרייה ובמשך שנים אירגנה את מפעל "הספר לחבר". ערכה 3 שנים בהצלחה את יומן המשק. חלומה היה להעביר את הספרייה ל"בית שרת" ולהקדיש את זמנה רק לספרייה ולכך לא זכתה. ניחנה בזיכרון חד – עשירת ידע, טובת שכל ונבונת מעש.

נפטרה ממחלת סרטן. הניחה בעל יהושע, בת עדנה ובן דוד. משפחה ענפה בקיבוץ, בארץ ובגולה.

לנחמה ובן-ציון שלום רב !

מזל טוב לנו ! לעדנה נולד בן היום אחה"צ. לאם ולבן שלום. לצערי הרב לא אוכל אפילו לבקר אותה, כי אני נכנסת מחר לבי"ח לניתוח, אחרי הבדיקות שכתבתי לך עליהן. שלום ושתיינה שמחות במשפחה.

ד"ש מיהושע, לאה.
(מכתבה האחרון)

ערב של "החלפה" (מהתלה),

חבר זקוק לספר מקצועי – הוא בנאי ורוצה ספר על חומרי בניה – שמע שסופר נפלא, שקספיר כתב ספר "המלט", הצענו לו את המלט לגלדקוב ואמרנו לו ששקספיר לא היה מומחה לבניה ומספרו המלט אי-אפשר ללמוד על חומרי בניה, חברה רוצה ספר מתקופת מלכות דוד "כבשת הרש".
ילד מגיע בריצה – אבא ביקש, שכחתי את שמו – ספר ב-4 כרכים – קוראים לו "האדון הטוב". נתנו לו את "הדון השקט" של שולוחוב.

שרון אסתר

16.10.2009 – 29.03.1917

סבתא נולדה באמסטרדם בשנת 1917 לבנימין וחנה (ברגר) קוהן-אייזנברג. הוריה של חנה, שמואל ורחל ברגר ברחו מלודג' שבפולין לאמסטרדם אחרי הפוגרום בשנת 1908. הוריו של בנימין באו מגליציה. כשהיתה אסתר בת שש עברה המשפחה מהולנד לגרמניה, למולהיים שלייד דיסלדורף. במולהיים היתה קהילה גדולה של יהודים ובה התגוררו קרובי משפחה. למשפחה היתה חנות גדולה בה עבדו שני ההורים. בגיל צעיר חלתה אסתר בפוליו. מחלה שהשפיעה עליה לאורך כל חייה. בגיל 17 התקבלה ללימודי רפואה באוניברסיטה בקלן והספיקה ללמוד ארבעה סימטרים עד אשר הנאצים סילקו את היהודים, המרצים והתלמידים מהאוניברסיטה. לאחר שסולקה מהאוניברסיטה הלכה להכשרה חלוצית בלייפציג. בעידודו של אנציו סירני שאמר לה שהיא צריכה ללמוד מקצוע שיועיל לקיבוץ, הלכה ללמוד פיזיותרפיה בבית ספר שהוקם ונוהל על-ידי יהודים. בהכשרה בלייפציג שהתה שנתיים, שם הכירה את חיים ושם גם התחתנו. בשנת 1937 עלו אסתר וחיים לארץ ישראל והתיישבו בגבעת חיים, בעקבות חנן, אחיו הבכור של חיים. לאחר שנה נולדה זמירה, בתם הבכורה. חנה, אמה של אסתר הגיעה לביקור לאחר הלידה של זמירה וחזרה לגרמניה כחודש לפני ליל הבדולח. בליל הבדולח הרגו הנאצים את בנימין בדירתם, חנה נשלחה לטרזיינשטט ומתה שם. על פי בקשת הקיבוץ, בשנת 1941, גויס חיים לבריגדה היהודית בצבא הבריטי והיה רחוק מהבית במשך כחמש שנים. אסתר נשארה בקיבוץ עם זמירה. לאחר שובו של חיים נולדה בתם הצעירה עפרה. אסתר עבדה בקיבוץ כפיזיותרפיסטית, טיפלה, העבירה קבוצות התעמלות וליוותה חברות בחדר הלידה. היא היתה אשת מקצוע טובה ובעלת ידע רב. בשנת 1960 נסעו חיים ואסתר לאנגליה, לבקר את קורט, אחיו הצעיר של חיים. שם נחשפה אסתר לראשונה לעולם הרוחני ול"הילינג". גיסתה אמרה לה על ה"הילינג" שזוהי פיזיותרפיה טבעית. באנגליה נאמר לאסתר שהיא "הילרית" מלידה. ומאז ועד שהיתה בת למעלה מ-80 שנה, עבדה ב"הילינג". טיפלה במסירות באנשים והנחתה קבוצות רוחניות. לדברי אסתר "הילינג" זו יכולת שיש לאדם לקלוט אנרגיות מרפאות, ולהעביר מידת אנרגיה נכונה לאנשים שחסר להם. באחת הפעמים שעשתה מדיטציה, קיבלה הוראה שעליה להתחיל לצייר, ומאז ציירה בצבעי שמן. לדבריה בזמן שציירה הרגישה תמיד שמישהו חיצוני מכוון את ידה.

אסתר הציגה את תמונותיה בשתי תערוכות שארגן ואצר בשבילה חיים מאור.
סבתא אסתר היתה אשה של ניגודים, חייתה חיים מלאים ועשירים, כמעט מבלי לצאת מפתח ביתה.
היתה לה היכולת הטבעית לאבחן ולרפא, אך לצערי לא היתה בה היכולת להיות אמא טובה לבנותיה שכל-
כך היו זקוקות לזה.
ידעה לאסוף מסביבה אנשים ובאותה מידה ידעה גם להרחיק אותם.
היתה בה חמלה ותמימות והיה בה גם כעס ותוקפנות.

סבתא ציוותה את גופה למדע מכמה סיבות:
היא, שנזרקה מבית ספר לרפואה ביקשה לחזור לשם לתמיד.
והסיבה שנראית לי העיקרית, הגוף שסיים את תפקידו משחרר על פי אמונתה את הרוח, שמתאחדת עם
היקום.

סבתא יקרה, אני מקווה שאת עכשיו משוחררת וחופשיה.

באהבה בשמת

שרון חיים

20.12.1997 – 23.08.1915

חיים שרון נולד בעיר וייסנפולס בגרמניה, להוריו לינה ונתן קרליק. חיים היה הבן השני במשפחה. שלוש שנים לפניו נולד חנן. הייתה זו משפחה בורגנית חילונית. אב המשפחה התפרנס ממכירתם של בגדי גברים בחנות.

שנת 1933 הלכו חנן ובת דודתו להכשרה בלייפציג מתוך כוונה לעלות ארצה ולחיות בקיבוץ. שנתיים אחר כך הצטרף חיים אליהם להכשרה, ופגש שם את בת זוגו אסתר. מאז לא נפרדו.

בשנת 1937 עלו אסתר וחיים לארץ כדי להצטרף לחנן בקיבוץ גבעת חיים. בתחילת דרכו בקיבוץ עסק חיים בהדברת הקדחת ובייבוש ביצות בעמק חפר.

בשנת 1938 נולדה הבת זמירה. בהיותה בת שלוש שנים. גויס חיים לצבא הבריטי והצטרף לבריגדה העברית עם הקמתה. הוא שרת חמש שנים ולחם באיטליה כנגד הנאצים, עד שנת 1945.

בתום המלחמה, חזר חיים לקיבוץ ולמשפחתו. הוא השתלב ועבד כחצרן בבי"ס ואחד עבד בהנהלת החשבונות של הקיבוץ. כעבור שנה, עבר לעבוד בהנהלת החשבונות של גת ובמקביל, למד תמחירנות בשעות הערב. בשנת 1948 נולדה הבת עפרה.

חיים עבד כתמחירן בגת עד יציאתו לגמלאות מן המפעל בשנת 1992.

בעשור האחרון, סבל חיים מבעיות בלבו שפגעו גם במוחו. בחמש השנים האחרונות, הורע מצבו והוא עבר ל"ביח שקמה" שם שהה עד יום מותו.

חיים אהב מאוד את בנותיו, את שני נכדיו וניניו. את חתניו אבי תירוש וג'רי עפיר ז"ל. מות שניהם בפעילותם הצבאית, גרם לו סבל רב והשפיע על בריאותו.

בית שרון היה תמיד פתוח לקבל ולאמץ. ובמסגרת זו היו לחיים קשרים מיוחדים עם מתנדבים שהגיעו לקיבוץ. וקשרים הדוקים גם עם משפחות קומר, פומרנץ, מאור ועוד.

חיים היה פעיל בקיבוץ במסגרת חיי התרבות והפנאי. הוא השתתף בפעילות ספורטיבית, בחוגי ידיעת הארץ ובטיולים בהם הפגין את חוש ההומור המיוחד שלו. בימיו האחרונים איבד את הכרתו ולא קם עוד.

יהי זכרו ברוך.

שרון חנן

20.1.1991 – 17.8.1912

חנן שרון נולד בשנת 1912 בגרמניה. ההורים היו אמידים ולאביו היתה חנות קונפקציה בוויסנפולס, עיירה קרוב ללייפציג. המשפחה היתה מתבוללת, אפילו בערב סדר פסח הלכו הילדים ליהודים שגרו בשכנות. במשפחה היו שלושה אחים. חנן המבוגר, קדם בהליכה להכשרה וגם לעליה וכניסה לקיבוץ. חנן העמיד קני מידה מחמירים לזולת, אך מחמירים יותר לעצמו, תכונה שמנעה ממנו למצות את כישוריו הרבים. עם זאת התייחס לכל תפקיד ועבודה ברצינות, מזמן עבודתו בסדום, בראשית צעדיו בקיבוץ ועד אחזקת מחסן-המשק. חנן היה תמיד פתוח לבעיות מוכן לשמוע עצה.

חנן הצטיין בפעילות בימתית במשך 20 שנה, עבר דרך ארוכה של הופעות מוצלחות יותר ומוצלחות פחות, אבל תמיד שאף לשלמות. חריצותו אפיינה את כל פועלו, היתה מודרכת על ידי בקיאותו בחומר וכוונותיו להשיג את הטוב ביותר. לצערו וצערם של כל המשתתפים בחוג התפרקה החבילה, אם כי לא לגמרי. לא פעם העלה רעיונות כיצד לחדש הפעילות, אולי במסגרת מצומצמת, אך הדבר לא נסתייע גם בגלל מחלתו שגברה.

כיבדתי ואף חיבבתי אותו מאד. אנו הפסדנו חבר מסור, כנה בדעותיו ומעשיו. יהי זכרו ברוך!

שרון שרה

19.02.2003 – 20.01.1917

אמא יקרה שלי

הלילה בבית החולים דמם פתיל חיך.

השעות האחרונות עברו בשקט, כפי שהיית בחיך – שקטה ומשתדלת לא להכביד על אנשים אחרים. נולדת בפולין, למשפחה מאוד ציונית. בבית המשפחה היו נפגשים אנשי "פועלי ציון שמאל". עלית לארץ עם המשפחה בהיותך בת 16, ונכנסת מייד לבית ספר תיכון. בתחילה לא רצית לדבר עברית, עד שהשפה תהיה מושלמת בפוך. רק אחרי חודשים התחלת לדבר עברית מושלמת. את תעודת הבגרות סיימת בהצטיינות, וכך תמיד, בכל לימודיך ומעשיך, דאגת שהכל יהיה מושלם. בנעוריך היית חניכה בתנועת נוער, והגרעין שלך התכונן לצאת להתיישבות בקיבוץ מעוז חיים. יצאת לעבוד בפלוגת העבודה בסדום, שם היו התנאים קשים והעבודה מפרכת. בסדום פגשת את אבא חן ואתו הגעת לגבעת חיים.

בקיבוץ עבדת כמה שנים עם ילדים, ואחר-כך יצאת לאורנים ללמוד הוראה.

במשך שנים היית מורה ואחר-כך גם מנהלת בית הספר.

אחרי שנים של הוראה עברת לעבוד בספרייה ושם עבדת כמעט עד יומך האחרון.

בספרייה אהבת לעבוד ונהנית מאוד ונוצר קשר הדוק עם הצוות. בשנתיים האחרונות אהבת לבוא לספרייה והצוות שעבד אתך תמך מאוד ועזר לך.

לנו, הילדים תמיד דאגת מאוד. רצית תמיד שנתקדם ונצליח. בכל שיחה תמיד התעניינת במצבנו ובבריאותנו ולך עצמך לא רצית שנדאג כלל. כאשר נולדו לנו הילדים, דאגת מאוד לשלומם ולבריאותם.

כאשר נכדיך הגיעו לגיל בית הספר את כבר עבדת בספרייה. כל נכד, אשר כתב עבודה לבית הספר, את תמיד אספת עבורו חומר ודאגת לעזור לו. רצית שנכדיך יהיו הטובים והמצטיינים מכולם.

את עצמך אהבת טיולים ונופים והצטרפת לכל טיול של הקיבוץ, גם בגיל מאוד מתקדם.

גם בחו"ל טיילת במקומות רבים ותמיד חזרת מתפעלת ומתפעמת, והאלבומים עם התמונות מספרים הכל. בשנה האחרונה, כאשר היה לך קשה להישאר בבית עברת למרכז הבריאות – לבית שקמה.

הצוות בבית שקמה טיפל בך באופן יוצא מן הכלל ואנחנו הרגשנו שאת בידיים טובות ונאמנות.

אנחנו מודים לכולם על כל העזרה והתמיכה שנתנו לך.

אנחנו נפרדים ממך, אמא, בכאב רב ואנחנו בטוחים שמקומך שמור לך בגן העדן.

לסבתא שלי

לסבתא שלי האוהבת והדואגת, שתמיד קיבלת את פנינו בשמחה. כשבאנו לגבעת חיים בשבתות של קיץ, לטיול בפינת החי ומשחקים של כדור על הדשא, או בימים של חורף, להתכרבלות מול התנור והטלוויזיה. תמיד כשהיתה לי עבודה להכין לבית הספר, את היית הראשונה שידעת, ותמיד עזרת לי באיסוף החומר ובעצות חכמות.

אני זוכרת את הפעמים ששמרת עלי ועל ליאת, כשאמא היתה בחו"ל, ותמיד דאגת שהכל יהיה בסדר, וכיבית את הטלוויזיה כשהיו בה חדשות רעות. אני מקווה שהלכת מאתנו בשלווה ושאת נחה לך עכשיו בשקט. אני אוהבת אותך ומתגעגעת אלייך מאוד מאוד.

חמוטל

תירוש אבי

6.6.1967 – 24.10.1935

אבי, גבוה, תמיר, פנים מחייכות, עיניים צוחקות, זזהבה, מקורזל, ער, עליז, עם יותר מקורטוב של שובבות. אבי נפל בעת היותו במלוא פריחתו בגוף ובנפש, בחייו האישיים, בטיפוח משפחתו, ביחסיו עם חברים וכשליח הצבור שלנו.

לידתו וצמיחתו בבית גבעת-חיים היו שורשיים. ירש מאביו יוסף ז"ל את הערנות, המסירות והאחריות הציבורית. היה מעורה ומעורב בחברת הילדים, בחיוניות, בעליצות, בריקוד. בשירה ובמשחק. ובתור כזה השתלב וצמח לתוך החברה הבוגרת, בפחות קשיים של "התנגשות דורות וגילים" ביחס למקובל. לא חתר לפעילות, אבל עשה באופן טבעי. בבית הוריו היה הבן הגדול שידע לטפל באחיות הקטנות ולעזור לאמו בזמן שיוסף היה בתפקידים ובשליחות. ראשון הענפים שלו במשק – ענף המטעים. בשקידה ולימוד, תוך אחריות, וכנדרש, עבר לענף הברווחייה וההודיה.

הישוב שלנו נשען על אבי הבן בין בנים אשר צמחו מתוכו, וסימן האחריות של המשך חיינו במהות אישיותם. למד בקורס למרכזי משק ועם שובו נשא בתפקיד רכז המשק תוך התמודדות עם בעיות מורכבות של משק קיבוצי. רכש בתפקיד ניסיון וידע תוך מאבק ופתרון בעיות. כשחזר מטילו בחו"ל נאלץ לקבל עליו את תפקיד המזכיר. ככד הוא העומס החברתי הרובץ על מזכיר פנים, שבעתיים ככד תפקיד זה לגבי הדור השני כשהם צריכים לפתור בעיות אישיות של מבוגרים מהם. הוא ניחן בסובלנות, הקשבה ויחס סלחני לסבלות מבוגרים ממנו. תקופת פעילות זו, אישית וציבורית היתה עשירה וענפה. יחד עם טיפוח המשפחה, משחק כדור-סל מדי שבת, עבודה של מספר שעות ביום בברווחייה, מילא את תפקידו כמזכיר, שותף ויוזם במסגרת קיבוצית אשר הפעילה את ה"צוותא" של הדור השני באיזור.

כמו כולם הלך למלחמה (כלעבודה עצמה). כשלמעשה, שנגזר מגורל חיינו נתן את מאה האחוז שלו. אילן איתן, מושרש בנוף חיינו, נגדע בעת לבלובו. נפל בקרב על ג'נין. השאיר אחריו את אשתו זמירה, בת בשמת, בנים: גלי ועופר, משפחה בקבוץ ובארץ.

מכתבים אחרונים מתקופת הכוננות

"עבר היום ובא הערב, אנחנו מאורגנים יפה. עושים הרבה קפה ותה לכולם בגדוד שלנו. הזמנתי את יורם ויריב לקפה. חוץ מזה מאזינים לרדיו בעיקר לחדשות וקוראים מכל המזדמן לידנו. אני מניח שהכל בסדר בבית. מסרו ד"ש לסבתא גולדה, לכולם הרבה נשיקות ולהתראות מאבא. עד עתה אנו עושים חיים. קבלנו את כל הציוד. אנו חונים בחורשה סמוך לכביש ואדי מילק, הפניה למוחרקה ולאליקים. הבוקר העירוני שני עורבנים יפים שצייצו בקולי קולות, יחד עם כמה ירגזים נחמדים. הצמחייה כאן עיקרה קוצים יפים. כאן צומחת החרחבינה הכחולה במלוא יופייה. היום שבת, נוסעים להתקלח בקבוץ דליה. בנות יוקנעם חיכו לנו עם בקבוקי מיץ קר. בערב ערכנו קבלת שבת ושירה לאור מדורה, היה שמח מאד. ישנה כאן הרגשה שאינה בהירה כלל, וקשה לומר ששורר מתח רציני. ד"ש לזקנים, לחבר"ה במזכירות".